

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Çağdaş sanat

Hakkında Bilmeniz
Gereken Her Şey

TEMPO

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantev.org>

Çağdaş sanat anlaşılacak ister!

Türkiye'de çağdaş sanat, kendine daha fazla yer buluyor: Yeni müzeler açılıyor, galeriler faaliyete geçiyor, iddialı sanat fuarları gerçekleşiyor, sergiler düzenleniyor. Buna paralel olarak sanat ortamında gün geçtikçe daha fazla genç sanatçı ön plana çıkıyor. Çağdaş sanatın bu denli gündemde olması daha fazla izleyiciye ulaşmasını sağlıyor. Çağdaş sanatın geleneksel anlamda estetik yaklaşımdan ziyade düşünceyi, yani kavramı ön plana çıkartması, izleyici ile ilişkisinde zorlamalara yol açıyor. Günümüzde üretilen sanatı anlamlandırabilmek için o sanat işinin içerdiği kavrama, o sanat işini yapan

sanatçının geçmişine ve hayat görüşüne dair bilgiye sahip olmamız gerekiyor: Zira çağdaş sanat hayata müdahale etme niyeti taşıdığı için beğenilmek değil, anlaşılacak ister.

Elinizdeki kitap, çağdaş sanata bir giriş niteliğinde. İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren sanat ortamında yaşanan değişimleri, sanatın hayata sızarak bir şeyleri değiştirme niyetine, sanat-sanatçı ve sanat izleyicisi arasındaki evrilen ilişkilere, oluşturulan yeni tekniklere, türlere dair okuyacağınız satırlar, umarız bu alana olan ilginizi daha da artıracaktır. Keyifli okumalar dileyiyle.

Osman Erden

İçindekiler

Marina Abramović ve Ulay, Zaman İlişkisi performansı, 1977

TEMPO

Yayın Direktörü

İlhan Demiriz

Yayın Yönetmeni

Aysegül Savur

Yazı İşleri Müdürü

Cemal Subaşı

Görsel Yönetmen

Murat Kars

Hazırlayan

Osman Erden

İlk Basım Mart 2012

Baskı - Cilt

Boyut Matbaacılık

Adres: Yüzyıl Mahallesi

Matbaacılar Sitesi

1. Cadde No: 115 34204

Bağcılar, İstanbul

Copyright Doğan Burda Dergi
Yayınçılık ve Pazarlama A.Ş. TEMPO
dergisinin ücretsiz ekidir.

- 3 Editör
- 6 20 soruda çağdaş sanat
- 12 Çağdaş sanat nedir?
- 18 Pop sanat
- 34 Yeni gerçekçilik
- 42 Minimalizm
- 46 Kavramsal sanat
- 84 Teknoloji ve çağdaş sanat
- 90 Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat
- 130 Kadın ve çağdaş sanat
- 140 Çağdaş sanatta küratörler, büyük sergiler, bienaller ve sanat fuarı

20 soruda çağdaş sanat

Andy Warhol, Joseph Beuys

1. Sanat alanında 'çağdaş' kelimesi ne anlama geliyor?

Türk Dil Kurumu'na göre, çağdaş kelimesinin iki ayrı karşılığı var: "Aynı çağda yaşayan, çağcıl, asri, muasır" ve "Bulunulan çağın anlayışına, şartlarına uygun olan." Sanat alanında ise çağdaş kelimesi, içerdiği zamana gönderme yapan anlamlarından ziyade, geleneksel ve modern sanata tepki olarak şekillenen bir ifade biçimini içeriyor.

2. Çağdaş sanat ile 'güncel sanat' aynı anlamı mı taşıyor?

Sözlük anlamı bakımından aynı anlama gelseler de, Türkiye şartlarında ikisine farklı anlamlar yükleniyor. Türkiye'deki sanat ortamında 'güncel sanat' tabirinin

kullanılması daha uygun olabilir, ama bu ayrım, çağdaş sanatı Türkiye bağlamında konu edinen bir kitabın konusu.

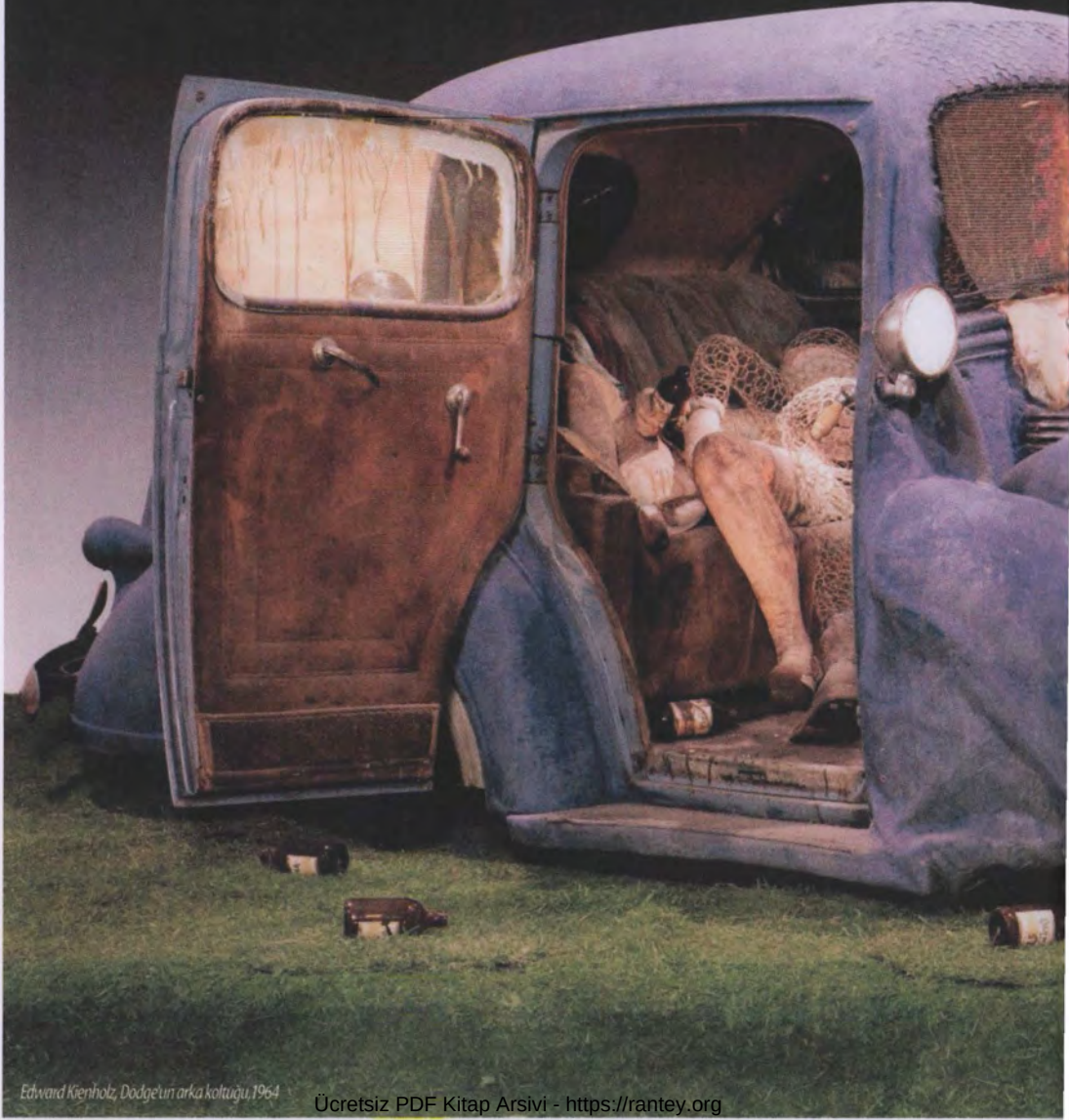
3. Sanat tarihinde çağdaş sanat hangi döneme tarihlendiriliyor?

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika'da ortaya çıkan 'Soyut Dışavurumculuk' akımına ve Avrupa'da yaygın olan soyut resim anlayışına karşı 1950'li yıllarda iki kıtada da tepki olarak çeşitli hareketler belirdi. Avrupa'da ve Amerika'da 'Yeni Gerçekçilik' ve 'Pop Sanat' ile birlikte çağdaş sanat dönemi başladı.

4. Çağdaş sanat hangi akımları, hareketleri içeriyor?

20 soruda çağdaş sanat

Edward Kienholz, Dodgetur arka koltuğu, 1964

Çağdaş sanat, Pop Sanat, Yeni Gerçekçilik, Minimalizm, Hipergerçekçilik, Kavramsal Sanat çerçevesi içinde Sitüasyonizm, Performans Sanatı, Yeryüzü Sanatı, Vücut Sanatı, Video Sanatı, Fluxus, Yoksul Sanat, Yerleştirme gibi akımları, hareketleri ve türleri içeriyor.

5. Çağdaş sanatta geleneksel anlamda tuval resminin yeri var mı?

1980'li yıllarda ortaya çıkan 'Yeni Dışavurumcular' içinde yer alan Anselm Kiefer'in, Georg Baselitz'in resimlerinde, keza Gerhard Richter'in yağlı boyalarında kavramsal yaklaşımlar görmek mümkün. İngiliz sanatından Francis Bacon, David Hockney, Lucien Freud gibi ressamlar da figüre olan yaklaşımları ve işledikleri konular açısından çağdaş sanat içinde yer alıyorlar:

6. Çağdaş sanatta hangi ifade biçimleri var?

Geleneksel sanat anlayışından farklı olarak çağdaş sanatta herhangi bir tür veya malzeme sınırlaması söz konusu değil. Kolaj, asamblaj, yerleştirme gibi tekniklerin uygulandığı çağdaş sanatta, her türlü malzeme, sanat üretiminde kullanılıyor. Hatta 'Performans Sanatı', 'Vücut Sanatı' gibi türlerde insan vücudu bile sanatın malzemesi olarak değerlendiriliyor.

7. Çağdaş sanatta izleyicinin rolü ne?

Geleneksel anlamda sanat: anlayışından farklı olarak çağdaş sanat, izleyicisine karşı beklenti içinde olur: Sanatın anlamlandırılmasında, hatta yeri geldiğinde üretim sürecinde izleyicinin katılımı oldukça önemli.

8. Çağdaş sanat ile izleyicinin bilgi birikimi arasındaki ilişki nasıl?

Çağdaş sanat, geleneksel anlamda estetik yaklaşımlarda değil, düşünceyi ön plana çıkaran, kavramı esas alan bir kaygı güttüğü için, izleyici, üretilen sanatı anlamlandırmak için işlenen kavrama ve sanatçıya dair belli bir ön bilgiye sahip olmalı. Çağdaş sanat, sıklıkla metne ihtiyaç duyar: Çağdaş sanatı birçokları için anlaşılmasız kılan bu zorlayıcı özelliğidir:

9. Fotoğrafın çağdaş sanattaki yeri ne?

Fotoğraf, çağdaş sanat içinde başlıbaşına bir ifade

20 soruda çağdaş sanat

Daniel Spoerri, Marcel Duchamp Tarafından Yenildi, 1964

biçimi olmakla birlikte, kalıcı olma kaygısı gütmeyen, Performans Sanatı, Süreç Sanatı vs. gibi türlerin belgelenmesinde çok önemli görev üstlendi.

10. Kavramsal Sanat ne demek?

Geleneksel anlamdaki estetik kaygılardan ziyade, düşüncüyü, yani kavramı ön plana çıkaran, bu doğrultuda Performans Sanatı, Yerleştirme, Video

Sanatı, Yeryüzü Sanatı gibi türlere başvuran, malzeme olarak herhangi bir sınır tanımayan, yer geldiğinde izleyicinin de üretilen sanata katkıda bulunabildiği sanata Kavramsal Sanat denir:

11. Yerleştirme ne demek?

Türkçe'de enstalasyon olarak da geçer: Kapalı veya açık hava mekânda, o mekânın özelliklerinden de

beslenerek her türlü malzemenin kullanılabilirdiği üç boyutlu düzenleme.

12. Modern sanat ile çağdaş sanat arasında kopukluk var mı?

20'nci yüzyıl başlarına ortaya çıkan avangard akımlar içinde yer alan Marcel Duchamp, Pablo Picasso gibi isimlerin geleneğe baş kaldırarak sanat anlayışında gerçekleştirdikleri yenilikler, çağdaş sanatı da etkiledi. Duchamp'ın 'hazır yapımları, Picasso'nun resme boya dışında malzemeleri sokması, İkinci Dünya Savaşı sonrası sanat ortamını etkileyen yenilikler: Bunun yanı sıra fütüristlerin kendilerini ifade etmek için başvurdukları yöntemler 'Performans Sanatı'nın öncüsü oldu. Keza Dadaistler'in sanat kavramına olan yıkıcı yaklaşımları da çağdaş sanatı şekillendiren erken unsurlardan oldu.

13. Küratörün görevi nedir?

Bir serginin çerçevesini belirler. Sanatçıları ve işleri seçer; serginin mekân kuruluşunda belirleyici olur ve serginin çerçevesi bağlamında kavramsal açıklamalar yapar, metinler üretir.

14. Bienalin anlamı nedir?

Kelime olarak 'iki yılda bir' anlamına geliyor: Venedik, Sao Paolo gibi eskiye uzanan bienaller bulunmakla birlikte, özellikle 1980'li yılların sonlarından itibaren çağdaş sanat alanının en etkili organizasyonları oldular; ama 2000'li yılların ortalarından itibaren sanat ortamındaki etkilerini yitirmeye başladılar: Bienaller iki yılda bir gerçekleşirken, Documenta Sergisi beş yılda bir, Manifesta Sergisi ise dört yılda bir yapılıyor.

15. İstanbul Bienali'nin dünya çağdaş sanat ortamındaki önemi hangi düzeyde?

İlki 1987 yılında düzenlenen İstanbul Bienali, günümüzde en kayda değer bienallerin içinde yer alıyor ve uluslararası sanat çevreleri tarafından dikkatle izleniyor.

16. Sanat fuarı ne demektir?

Bienallerden farklı olarak her sene düzenlenen, yine bienallerden farklı olarak dört-beş gün gibi kısa süre faal olan, bu yüzden daha dinamik, çağdaş sanatı piyasa koşulları ile uyumlu kilma kaygısı güden, sermaye ile çağdaş sanatı buluşturan etkinlik.

17. Çağdaş sanatta neden eserden ziyade iş kelimesi kullanılıyor?

Eser, anlam bakımından kalıcılık içeren bir kelime. Oysa çağdaş sanatta üretilen sanatın kalıcı olma kaygısı her zaman geçerli değil. Örneğin Yerleştirme, Performans Sanatı veya Süreç Sanatı çerçevesinde üretilen sanat, ilelebet kalıcılık özelliği taşıyor: Dolayısıyla eserden çok iş kelimesi üretilen sanat için uygun görülüyor: İş kelimesi, Minimalizm akımı çerçevesinde üretilen sanat ile de kullanıma girdi.

18. Çağdaş sanat ile postmodernizm arasında ilişki var mı?

Modern sanat, modernizmin bir parçası olduğuna göre, modern sanata tepki olarak şekillenen çağdaş sanat bu doğrultuda postmodern düşünce ile paralellik kurdu. Bununla birlikte çağdaş sanatın köklerine modernizm içinde rastlamak mümkün.

19. Türkiye'de çağdaş sanatın başlangıcı hangi yıllara dayandırılıyor?

1970'li yıllarda erken örneklerine rastlanmasına karşın, Türkiye'de çağdaş sanat 1980'li yıllarda yeşermeye başladı ve 1990'lı yıllarda olgunlaştı.

20. Türkiye'nin uluslararası çağdaş sanat ortamındaki yeri ne durumda?

Gerek İstanbul Bienali'nin uluslararası ortamda önemli yere sahip olması, gerek Türkiyeli sanatçıların yurt dışında faal olması ve ses getirmesi, Türkiye çağdaş sanat ortamını uluslararası çapta görünür kılıyor.

Çağdaş sanat nedir?

Batı'da, çağdaş sanat teriminin kullanımı 20'nci yüzyılın başlarına dek uzanıyor. İngiltere'de Bloomsbury Grubu ile yakın olan sanat tacirleri, yazarları, koleksiyonerleri, 1910 yılında, bugün hala varlığını sürdüren 'Çağdaş Sanat Topluluğu' (Contemporary Art Society) isimli bir oluşuma gittiler. Bu oluşumun gayesi, yapılış tarihi 20 yıldan eski olmayan sanat eserlerini ulusal koleksiyonlara kazandırmaktı. 1930'lu yıllarla birlikte akademik anlayışa karşı olan, yeni sanatı destekleyen, aynı isme sahip bu tarz oluşumlara İngiliz kolonilerinde de rastlanmaya başlandı. 1938 yılında Melbourne'de kurulan Çağdaş Sanat Topluluğu'nun tüzüğünde şöyle yazıyordu: "Çağdaş sanat ibaresinden, çağdaş yaşamı ve düşüncüyü ifade eden bütün resim, heykel ve diğer görsel sanatlarda üretilmiş sanatı kastediyoruz." 1930'lu yıllarda Fransa'da yazılan sanat tarihi kitaplarında ise çağdaş sanat terimi, kökeni Paul Cézanne veya Edouard Manet'ye dayandırılan modern sanat için kullanıldı. Bu dönemde Amerika'da da modern ile çağdaş kelimelerinin anlam bakımından aynılık taşıdığı görülmüyordu. Örneğin, 1929 yılında New York'ta kurulan Modern Sanatlar Müzesi'nin (MOMA) Müdürü Alfred H. Barr, 1931 yılında müze bağışçıları için yazdığı bir metinde şu cümlelere yer veriyor: "Metropolitan gibi tarihi müzeler, zaman içinde değerli olduğu ispatlanmış eserleri koleksiyonlarına katarlar. Burada bir risk yoktur. Paris'teki Musée du Luxembourg, Londra'daki Tate Gallery veya

Amsterdam'daki Stedelijk Museum gibi modern sanat müzeleri ise çağdaş resim ve heykelleri koleksiyonlarına katarak şanslarını deneler." İngiltere, Fransa ve Amerika'daki örneklerden de anlaşılacağı gibi, 20'nci yüzyılın ilk yarısında, çağdaş sanat ile modern sanat terimleri birbiri ile örtüşüyordu.

İlk modern sanat sergisi

İngiliz şair, sanat kuramcısı, eleştirmen Herbert Read ve şair, tarihçi, ressam Roland Penrose, New York'taki Modern Sanatlar Müzesi'nin bir benzerinin İngiliz toplumu için de gerekli olduğunu düşündüler ve 1947 yılında Londra'da bir enstitü kurarak buna 'Çağdaş Sanat Enstitüsü' adını verdiler. Bu noktada Read ve Penrose'nin, kurdukları enstitüye neden 'modern' ismini vermedikleri dikkat çekici. Read'e göre İngiliz toplumu 1940'lı yıllarda henüz modern sanata aşına değildi. Sayılı da olsa modern sanat eserlerini içeren sergiler gerçekleşmiş, hatta İngiliz sanatçılarına özgü Kübizm esintili Vortisizm akımı ortaya çıkmıştı, ama söz konusu akım ve sergiler geniş halk kesimlerine değil, yalnızca dar bir sanat kesimine ulaşabiliyordu. 1946 yılında Victoria and Albert Museum'da gerçekleşen, Picasso ve Matisse'in eserlerinin yer aldığı sergi, geniş halk kesimlerine seslenebilmiş ilk büyük modern sanat sergisi olmuştur. Oysa New York'ta, 1913 yılındaki The Armory Show'dan The Museum of Modern Art'ın kurulduğu 1929 yılına kadar, çok sayıda izleyiciye ulaşabilmiş birçok modern sanat sergisi

Çağdaş
sanat nedir?

gerçekleşmişti. Dolayısıyla Amerikan toplumu az çok modern estetiği kavrayabilme yetisine sahip olmuştu. Read ve Penrose'nin, kurdukları enstitü için İngiliz toplumuna yabancı gelebilecek, modern sanat gibi spesifik bir terim değil de, çağdaş sanat gibi, günümüz sanatı anlamına gelebilecek daha anlaşılabilir bir terimi uygun bulmalarının nedeni buydu.

'Modern' ile 'çağdaş' sanat ayrışıyor

Batı'da çağdaş sanat terimi, ilerleyen yıllarda farklı anlamlar içermeye başladı. Read'ın kullandığı gibi, günümüzde üretilen sanatı karşılayan bir terimden çok, sanat tarihinin gelişim süreci içinde, geleneksel sanat anlayışından farklı olarak, kendi çizgisini oluşturmaya başlayan ayrı bir sanatsal üretim alanını tanımlayan bir terim oldu. Dolayısıyla burada tarihsel bir ayrım, farklılaşma söz konusuydu, ki bu durum 1950'li yıllarda ortaya çıkmaya başlamış, 1960'lı yıllarda belirginleşmiş, 1970'li yıllarda olgunlaşmıştı. Henüz 1948 yılında ortaya çıkan Cobra Grubu, hâkim sanat anlayışına ilk tepkilerden biriydi. Keza aynı dönemde Amerika'nın Kuzey Carolina eyaletindeki The Black Mountain College isimli sanat okulu bu farklı sanatsal üretim alanının Amerika'daki ilk örneklerini ortaya koyan kurum olmuştu. Estetikten çok kavramın, hazzdan çok düşüncenin ve içine kapanık tek değerli sanat anlayışından ziyade, hayatı kapsamaya yönelik kaygılar güden bir sanat anlayışının belirginleşmeye başladığı bu dönem, aynı zamanda modern sanat ile çağdaş sanat terimlerinin anlam olarak ayrışmaya başladığı dönemdi. 1954 yılında, Japonya'da sanatçı Jiro Yoshihara tarafından daha önce hiç yapılmamış olanı yaratma gayesi ile kurulan, malzeme olarak gündelik hayatta rastlanan nesneleri seçen ve

sanatsal ifade biçimi olarak eylemler (action) de gerçekleştiren Gutai Grubu da bu ayrışmanın önemli aktörlerinden biriydi. Arjantin, Japonya, Çin gibi Avrupa ve Amerika dışındaki ülkelere bakıldığında 'çağdaş' kavramının çeşitli anlamlarda, genellikle 'uluslararasılaşma' (internationalization) kavramı ile birlikte yorumlandığı görülür. Arjantin'de 1950'li ve 1960'lı yıllarda sanatta çağdaş olma durumu, 'uluslararasılaşma' ile bağlantılı yorumlandı. Bu dönemde sanatçıların yurt dışına çıkarak New York, Los Angeles gibi kentlerdeki veya Avrupa'daki sanat merkezlerindeki sanat üretimlerine tanık olmaları ile Arjantin'in yerel sanat ortamında değişiklikler meydana geldi ve merkez ülkelerdeki sanat ortamı ile nispeten bir eşzamanlılık sağlandı. Arjantinli sanatçıların, eleştirmenlerin ve kültür sektöründeki aktörlerin, bu dönemde 'uluslararasılaşma'yı nasıl yorumladığını Andrea Giunta şöyle açıklıyor: "1956 yılında uluslararasılaşmadan anlaşılan izolasyonun kırılmasıydı. 1958'de uluslararası sanat ortamına girmek, 1960'da Arjantin sanatını uluslararası sanat sahnesindeki diğer oyuncuların seviyesine yükseltmek, 1962'de uluslararası sanatçıların Arjantin'deki organizasyonlarda yer almasını sağlamak, 1964'de 'yeni Arjantin sanatını' merkez ülkelere kabul ettirebilmek, 1965'de Arjantinli sanatçıların dünya çapında başarılı olduğu iddiasını Arjantin halkına kabul ettirmek, 'uluslararasılaşma'nın geçirdiği evrimlerdi. 1966'da ise 'uluslararasılaşma' nitelik değiştirerek, bir anda emperyalizmi ve bağımlılığı ifade eden bir terim olarak yorumlanmaya başladı." Sanat alanında 'uluslararasılaşma' terimi çerçevesinde 1956-1966 yılları arasında gerçekleşen bu değişim, Arjantin siyasetinde yaşanan gelişmelerden oldukça etkilendi. 1955

Çağdaş sanat nedir?

yılında Juan Peron bir darbe ile iktidardan indirildi. 1958 yılında seçimler yapıldı ve Arjantin nispeten demokratik bir döneme girdi. Nitekim Arjantin sanat ortamının uluslararası sanat ortamı ile ilişkiye girerek dönüşüme uğraması bu döneme rastlıyor: 1966 yılında gerçekleşen askeri darbe ile Arjantin yeniden izolasyon dönemine girdi ve 'uluslararasılaşma' anlam değiştirerek olumsuz bir niteliğe büründü.

Uzakdoğu'daki modern sanat

1960'lı yıllarda Japon sanatında iki önemli kavram bulunuyordu. Geleneksel Japon resmi tarzında üretilen sanata nihonga, kökü 19'uncu yüzyıla uzanan, Batılı anlamdaki modern resim sanatına ise 'yoga' denmekteydi. Japonya'da, çağdaş sanat teriminin sanat alanında kendine yer bulması, Reiko Tomii'nin 'genişletilmiş altmışlar' olarak isimlendirdiği 1954-1974 yılları arasındaki döneme rastlıyor. Bu dönemde Avrupa ve Amerika'da üretilen çağdaş sanatı takip eden Japon sanatçıların faaliyetleri için 'gendai bijutsu (çağdaş sanat)' denmeye başlandı. Bu dönemde Japonya'daki sanat alanında modern-çağdaş ayrımı belirginleşti. Avrupa ve Amerika'daki çağdaş sanat ortamını eşzamanlı takip ederek, çağdaş sanat alanında üretiminde bulunan sanatçılar kokusaiteki dojisei (uluslararası güncellik) kavramı bağlamında değerlendiriliyorlardı. Dolayısıyla Arjantin'de olduğu gibi Japonya'da da sanat alanında 'uluslararasılaşma'nın getirdiği bir farklılaşma söz konusuydu. Çin'de Çağdaş Sanat tabirinin ortaya çıkması birebir siyaset ile ilgiliydi. Mao Zedong'un iktidarda olduğu 1949-1976 yılları arasındaki dönemde Çin sanatında modern sanat anlayışı hüküm sürerken, 'Kültür Devrimi'nin sona ermesi ile

1980'li yıllarda Çinli sanatçıların Batı'daki çağdaş sanat ortamından etkilenmeye başladıkları görüldü. Bu dönemde üretilen sanata Türkçe'ye modern sanat olarak çevrilebilecek olan xiandai yishu tabiri uygun görülmüyordu. 1990'larla birlikte Çin Komünist Partisi'nin sanat ortamına aşırı sansürcü, baskıcı yaklaşımı sanatçılar arasında tepki yarattı. Uluslararası sanat ortamını da takip etmeye çalışan Çinli sanatçılar, bir önceki dönem ile olan ayrımı ortaya koymak için 1990'lı yıllarda yaptıkları sanata, Türkçe'ye günümüzün sanatı veya çağdaş sanat olarak çevrilebilecek olan dangdai yishu tabirini uygun görmeye başladılar. Arjantin ve Çin örneklerinde, modern sanat ve çağdaş sanat arasındaki ayrışmanın, doğrudan devletin ideolojisi ve politikalarıyla ilişkili olduğu görülüyor. Keza Japon sanatında 'genişletilmiş altmışlar' olarak adlandırılan 1954-1974 döneminde Japonya'da önemli siyasi gelişmeler söz konusu. 1990'lı yıllara kadar ülke siyasetinde en önemli güç olacak olan, savaş sonrası 'ekonomik mucize'yi gerçekleştiren, Amerika yanlısı, Liberal Demokrat Parti, 1955 yılında kuruldu. 1960'lı yıllarda Amerikan karşıtı toplumsal bir muhalefet söz konusuydu. 1960 yılında Amerika ile Japonya arasındaki 'Karşılıklı Güvenlik Paketi'nin yenilenmesi ile Amerikan karşıtı gösteriler başladı ve 1972 yılında Amerika'nın işgal altındaki Okinawa'yı Japonya'ya iade etmesine kadar sürdü. Bu dönem aynı zamanda Akasegawa Genpei, Matsuzawa Yutaka, Tokyoite Hikosaka Naoyoshi gibi kapitalizm eleştirisi yapan, ideolojik olarak solda yer alan Japon sanatçıların çağdaş sanat alanında faal olduğu dönemdi. Dolayısıyla çağdaş sanatın ayrı bir kulvar olarak belirginleşmesi ile siyasi gelişmeler arasındaki paralellik Japonya'da da görülmekteydi.

Akasagawa Genpei, Büyük Japon-Yen, 1937

Pop sanat

Önce İngiltere'de (1950'lerin ortalarında) sonra da Amerika'da ortaya çıkan akım. Sanat alanında 'pop' kavramı ilk kez, 1952 yılında İngiltere'de kurulan 'Bağımsızlar Grubu' dâhilinde yapılan tartışmalarda kullanıldı. Söz konusu grupta heykeltıraş Eduardo Paolozzi, mimarlar Alison Smithson ve Peter Smithson, eleştirmenler Peter Reyner Banham ve Lawrence Alloway ve ressam Richard Hamilton gibi isimler yer alıyordu. Grubun İngiltere'de kurulmuş olmasına karşın etkilendiği kültür Amerika'da savaş sonrasında baş gösteren tüketim, ekonomisinin yansıdığı kitle kültürüydü. Grup, 1956 yılında Whitechapel Sanat Galerisi'nde 'Yarın Budur' isimli sergiyi düzenledi. 1961 yılında 'Genç Çağdaşlar' isimli bir sergi ile yeni bir 'pop sanat' kuşağı ortaya çıktı. Bu kuşak içinde David Hockney, Allen Jones, R.J.Kitaj, Derek Boshier, Patrick Caulfield gibi isimler bulunuyordu. Pop sanat ilk kez İngiltere'de ortaya çıkmış olmasına karşın, bu ülkede çok etkili olmadı ve asıl etkinliğini Amerikan sanat ortamında gösterdi. Çağdaş Amerikan kültürünün konu alındığı Amerikan Pop Sanatı'nın kökleri 1950'lerde yaptığı resimlerle Jasper Johns'a ve Robert Rauschenberg'e dayandırılır. 'Amerikan Pop Sanatı'nın en önemli isimleri Roy Lichtenstein ve Andy Warhol oldu. Lichtenstein, Amerikan çizgi romanlarından alınmış karelerden oluşan resimleri ile ön plana çıktı. 'V'haam!' isimli, bir Amerikan savaş jetinin düşman uçağını vurduğu resim, bunlara en çarpıcı örneklerden biri. Düzgün noktali düzlemlerden oluşan bu resimlerde, gerçekçilikten uzak çizgilere, ses efektleri de eşlik ediyor.

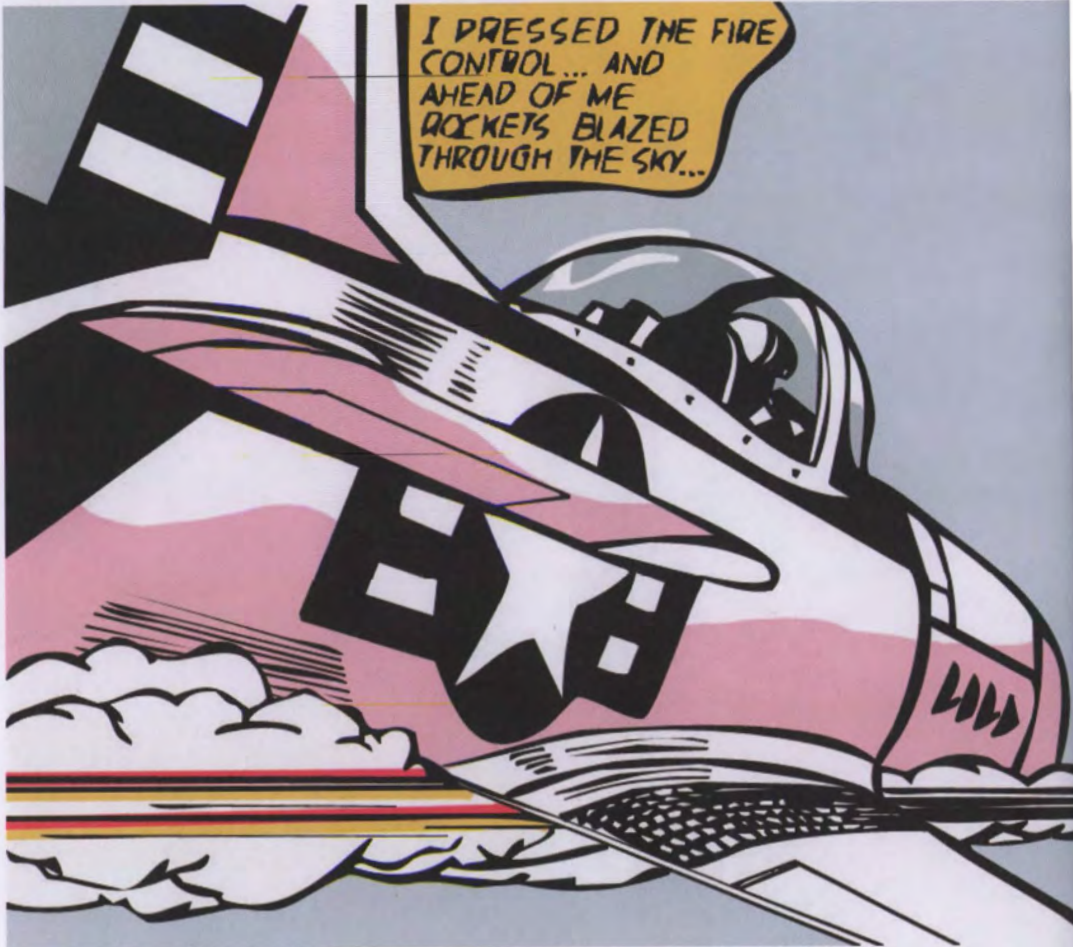
'Pop Sanat' akımının İngiltere'deki öncülerinden ressam Richard Hamilton.

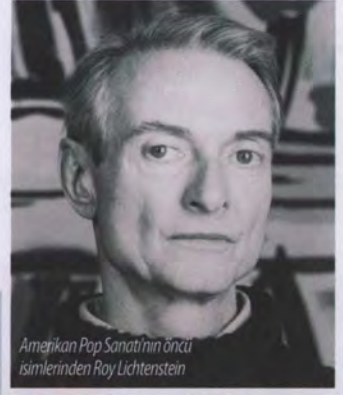
Richard Hamilton, Bugünün Evlerini Bu Denli Değişik ve Hoş Kılan Nedir? 1956

Pop sanat

Roy Lichtenstein, *Whoaam*, 1963

Amerikan Pop Sanatı'nın öncü isimlerinden Roy Lichtenstein

Pop sanat

Jasper Johns, Bayrak, 1954

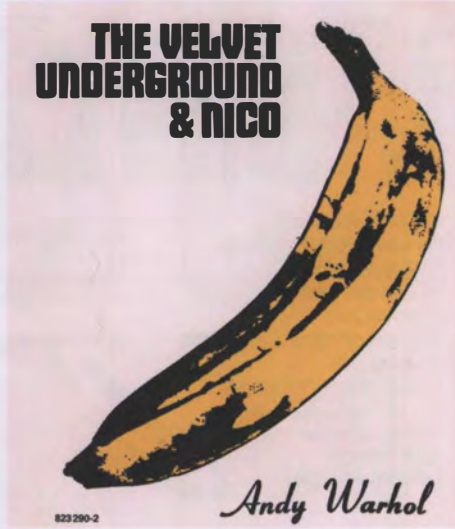
Amerikan Pop Sanatının kökleri, Jasper Johns'ın yaptığı resimlere dayanıyor.

Popüler, seksi, geçici...

1922 yılında Londra'da doğan Richard Hamilton, 'Pop Sanat' akımının İngiltere'deki öncü ismi. Çeşitli sanat okullarında eğitim gören sanatçı, 1952 yılında Bağımsızlar Grubu isimli bir oluşumun kurucularından oldu. Eduardo Paolozzi, Lawrence Alloway gibi sanatçı ve yer aldığı söz konusu grup, kent kültürüne, kitlesel üretime dair tartışmalar yapıyordu. Bu tartışmalardan etkilenen Hamilton, pop kültürünü kendine konu alan bir sanat anlayışını benimsemeye başladı. Bu doğrultudaki ilk sergisini 1955 yılında Hanover Galerisi'nde açan sanatçı, ertesi yıl Bağımsızlar Grubu'nun Londra'daki Whitechapel Gallery'de düzenlediği 'Bu Yarındır' isimli sergiye katıldı ve en bilinen eserlerinden biri olan 'Bugünün Evlerini Bu Denli Değişik ve Hoş Kılan Nedir?' isimli kolaj resmini sergiledi. Bu resim, 'Pop Sanat' akımının İngiltere'deki manifestosu gibidir. Hamilton, 1957 yılında dönemin ünlü mimarları Alison Smithson ve Peter Smithson'a yazdığı bir mektupta, pop kelimesini ilk kez bir akımın ismi olarak kullandı ve 'Pop Sanat'ın taşıdığı nitelikleri şöyle sıraladı: "Popüler, geçici, tüketilebilir, ucuz, kitle üretimi, genç, zeki, yapmacık, seksi, şık ve büyük ticaret". Hamilton, daha ziyade kolaj ve fotomontaj tekniklerini benimseyerek çok satan gazete ve dergilerden kestiği imajlarla oluşturduğu kompozisyonlarında sıklıkla kadın, otomobil, gündelik tüketim eşyaları gibi konuları işledi. 1957-1961 yılları arasında İngiliz Kraliyet Sanat Okulu'nda hocalık yapan sanatçı David Hockney, Peter Blake gibi, ilerleyen yıllarda İngiliz sanat ortamının önde gelen isimlerinden olacak sanatçıları destekledi. 1962 yılında karısını bir trafik kazasında kaybeden sanatçı, Londra'dan bir süre uzak kalmak istediği için Amerika'ya gitti. 1963 yılında Marcel Duchamp'ın retrospektif sergisini gezen Hamilton, bu seyahati

Pop sanat

Andy Warhol, *The Velvet Underground-
Nico* albüm kapakı, 1967

Andy Warhol, *Türküz Marilyn*,
1962-1964

esnasında hem Duchamp ile hem de Amerikan Pop Sanat akımının üyeleri ile tanışma fırsatı buldu. Nitekim İngiltere'deki ilk Duchamp retrospektifini 1966 yılında düzenleyen kişi Richard Hamilton oldu. Sanatçı plastik sanatlar dışında diğer sanat dallarında da ilginç deneyimler yaşadı. 1968 yılında Brian de Palma'nın yönettiği, Robert de Niro'nun ilk filmi olan 'Greetings'de rol alan Hamilton, bunun yanı sıra Paul McCartney ile yakın dostluğu vasıtasıyla The Beatles'ın 'White Album' isimli albümünün kapak tasarımcısı oldu. 2002 yılı Hamilton için önemli bir yıldır; tüm sanat hayatı boyunca kafasında kurguladığı bir projeyi sergileme fırsatı buldu. Bu proje, James Joyce'un Ulysses romanına dair çizimlerden oluşan bir sergiydi. Sanatçı, 2003-2004 yıllarında Avrupa ve Amerika'yı dolaşacak olan retrospektif sergisine hazırlanırken, 13 Eylül 2011 tarihinde, 89 yaşında hayata veda etti.

Marilyn, Elvis, Taylor...

1928 yılında Pittsburgh'da doğan Andy Warhol, Amerikan Pop Sanat akımının öncü ismidir. 1945-1949 yılları arasında Carnegie Teknoloji Enstitüsü'nde eğitim gören sanatçı, daha sonra New York'a taşındı ve reklam sektöründe çalışmaya başladı. Dergilere reklam sayfaları çizen Warhol, erken yıllarında özellikle ayakkabı reklamları için çizdiği illüstrasyonlarla ismini duyurdu ve plak şirketi RCA Records tarafından albüm kapakları tasarlaması için işe alındı. 1950'li yıllarda yaptığı çizimleri çeşitli galerilerde sergileyen sanatçının ilk kişisel sergisi, 1962 yılında Los Angeles'ta gerçekleşti. Aynı yılın sonbaharında New York'ta da kişisel sergi açan Warhol, 1960'lı yıllar boyunca Marilyn Monroe, Elvis Presley, Muhammed Ali, Elizabeth Taylor gibi Amerikan kültürünün ikonlarını sanatına konu edindi. Ünlü isimlerin yanı sıra Coca Cola şişeleri, Campbell marka çorba konserveleri

Pop sanat

Pop sanat

Andy Warhol, Liz Taylor, 1964

Andy Warhol, Ferus at Elvis, 1963

Pop sanat

Andy

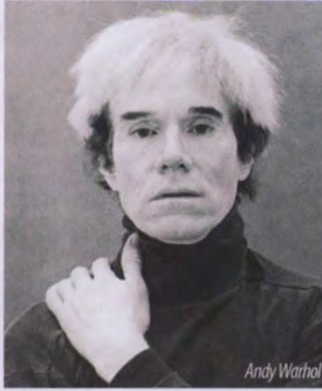
Warhol's MAO (1972)

Pop sanat

Andy Warhol, Factory

gibi kitlesel tüketim markaları da sanatçının resimlerinde işlendi. Factory isimli bir atölye kuran ve burada Nico, Edı Sedgwick, Jackie Curtis gibi sanatçılar; müzisyenler; yazarlardan oluşan kendine özgü bir yeraltı kültürünün unsurlarını kaynaştıran Warhol, sinema alanında da faaliyet gösterdi. 1963 yılında 'Uyku' isimli ilk filmini çeken sanatçı, deneysel yaklaşımı ile alternatif sinemanın önde gelen isimlerinden oldu. 3 Haziran 1968 yılında, Factory'nin müdavimlerinden, "I, a Man" isimli filminin oyuncularından, S.C.U.M. Manifestosu'nun yazarı, radikal feminist Valerie Solaras tarafından vurularak ağır yaralandı. Bu olay 1960'lı yılların alternatif mekânı Factory'nin coşkulu ve üretken ortamının gücünü yitirmesine yol açtı. 1970'li yıllar Andy Warhol için verimli geçti. Mao Zedong, İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevi ve ailesi, Mick Jagger; Liza Minelli, John Lennon, Diana Ross, Brigitte Bardot gibi dünyaca ünlü isimlerin portrelerini yaptı. 1979 yılında Stuart Pivar ile birlikte New York Sanat Akademisi'ni açtı. 1980'li yıllar Warhol için yine başarılı yıllardı; fakat ciddi sanat çevreleri tarafından yalnızca finansal kaygılar taşımakla eleştirildi. 22 Şubat 1987 tarihinde New York'ta tedavi görmekte olduğu hastanede hayata gözlerini yumdu. Vasiyeti üzerine ölümünün hemen ardından Andy Warhol Görsel Sanatlar Vakfı kuruldu.

Yeni Gerçekçilik (Nouveau Realisme)

Fransız sanat eleştirmeni Pierre Restany ve sanatçı Yves Klein tarafından şekillendirilen akim. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sanat ortamına hâkim olan soyut sanat anlayışına bir tepki olarak doğdu. Buna karşın figüratif resme karşı bir tavır içinde oldular. Yeni Gerçekçiler hem küçük burjuva kesimin hem de Stalinci Sosyalist Gerçekçi yaklaşımın figüratif resim anlayışına uzak durmaya kararlıydı. Restany tarafından kaleme alınan ve 27 Ekim 1960 tarihinde Yves Klein'in atölyesinde imzaya açılan Yeni Gerçekçi Manifesto isimli metnin altında dokuz imza bulunuyordu: Yves Klein, Arman, Martiet Raysse, Pierre Restany, Daniel Spoerri, Jean Tinguely, François Dufréne, Raymond Hains, Jacques de la Villeglé. Manifesto özetle kurumsallaşmış sanat yaklaşımına, resim, heykel gibi geleneksel ifade biçimlerine karşı çıkarak, farklı iade şekilleriyle gerçeğin kendisini öneriyordu.

Grup ilk toplu sergisini Kasım 1960 yılında Paris'te düzenlenen Avangard Festivali'nde gerçekleştirdi. 1961 yılının Mayıs ayında yine Paris'te açılan 'Dada'nın 40 Derece Üstünde' isimli serginin broşüründe ikinci bir manifesto yayınlayan gruba César, Mimmo Rotella, Niki de Saint-Phalle, Gerard Deschamp gibi sanatçılar katıldı. Restany'nin ikinci manifesto ile birlikte grubu Dada'nın mirasçısı konumuna yerleştirmesi Yves Klein tarafından hoş karşılanmadı. 1962 yılında Amerikan Pop Art sanatçılarıyla birlikte New York'ta da bir sergi açan grup, son sergisini 1963 yılında San Marino

Yves Klein

Bienali kapsamında düzenledi. Yeni Gerçekçiler genellikle kolaj ve assemblaj tekniklerini uyguladılar. Gündelik hayattan seçilmiş nesneler sanatlarının malzemesi olabiliyordu. Bu yönüyle grubun Marcel Duchamp'ın 'Hazır Yapım' yaklaşımından etkilendiği söylenebilir: Duchamp, Yeni Gerçekçileri 'Hazır Yapım' kavramını estetize ettikleri için eleştiriyordu. 1928 yılında Nice'de doğan Yves Klein, Evrensel Klein Mavis (IKB) ismini verdiği kendine özgü rengiyle oluşturduğu tek renkli resimleri ve performansları ile savaş sonrası Avrupa'nın en önemli sanatçılarından biri oldu. Akademik bir

Le Jeudi 27 octobre 1960.

Les nouveaux réalistes ont
pris conscience de leur
singularité collective.

Nouveau Réalisme = nouvelles
approches perceptives du
réel.

1/ Pour le monochrome
MATTEU

ROSA

SPONT
Heinrich

TINANT

GILLY

HAIN

COUPÉ

**Yeni
Gerçekçilik
(Nouveau
Realisme)**

*César Kompresyon
Heykeli, 1960*

Yeni Gerçekçilik (Nouveau Realisme)

Yves Klein, *Bosluğa Sırama*, 1960

Raymond Hains, Komünist işçiler

eğitim görmeyen sanatçı, 1946 yılında tuvali tek renk ile boyadığı resimler yapmaya başladı. 1955 yılında başlayan Mavi Dönem’inde resmin yanı sıra heykeller de yaptı. Müzik alanında da faal olan sanatçı tek renkli resim, heykel anlayışını bu alana da yansıttı ve Monoton Senfoni isimli eserde olduğu gibi tek notadan ve sessizlikten oluşan besteler de yaptı. Kendi bestelediği müzikler eşliğinde çıplak modellerin Evrensel Klein Mavisi rengine bürünerek gerçekleştirdiği performansları düzenledi. Bir dönem ‘boşluk’ kavramı üstüne yoğunlaştı. 1958 yılında açtığı bir sergi duvarları beyaza boyanmış boş bir galeriden ibaretti (iki sene sonra Yeni Gerçekçi sanatçılardan Arman aynı galeriyi çöp ile doldurdu).

Boşluk ve uzay

Sanat eleştirmeni Pierre Restany’nin liderliğinde 27 Ekim 1960 tarihinde Yves Klein’in atölyesinde Yeni Gerçekçilik (Nouveau Realisme) hareketi kuruldu. Hareketin üyeleri arasında Arman, Daniel Spoerri, Jean Tinguely, Gérard Dechamps, Raymond Hains, Christo gibi isimler vardı. Boşluk, uzay gibi kavramlar üzerine yoğunlaştırdığı sanatsal üretimi içinde ‘Boşluğa Sıçrama’ isimli fotomontaj sanatçının en bilinen işlerinden biri. Klein, Paris’te bir sokakta duvarın üzerinden kendini boşluğa bıraktı. 1952-53 yılları arasında Japonya’da eğitimini aldığı judodan siyah kuşak sahibi sanatçı, sokakta ellerinde bir branda ile judo öğrencileri

Yeni Gerçekçilik (Nouveau Realisme)

Daniel Spoerri

An Anecdoted Topography of Chance

Robert Filijou
Emmett Williams
Dieter Roth
Roland Topor

spoerri's
an anecdoted
topography of chance

Daniel Spoerri Anekdoten
zu einer
Topographie
des Zufalls
Luchterhand

ATLAS ARKHIVE FOUR ♦ DOCUMENTS OF THE AVANT-GARDE

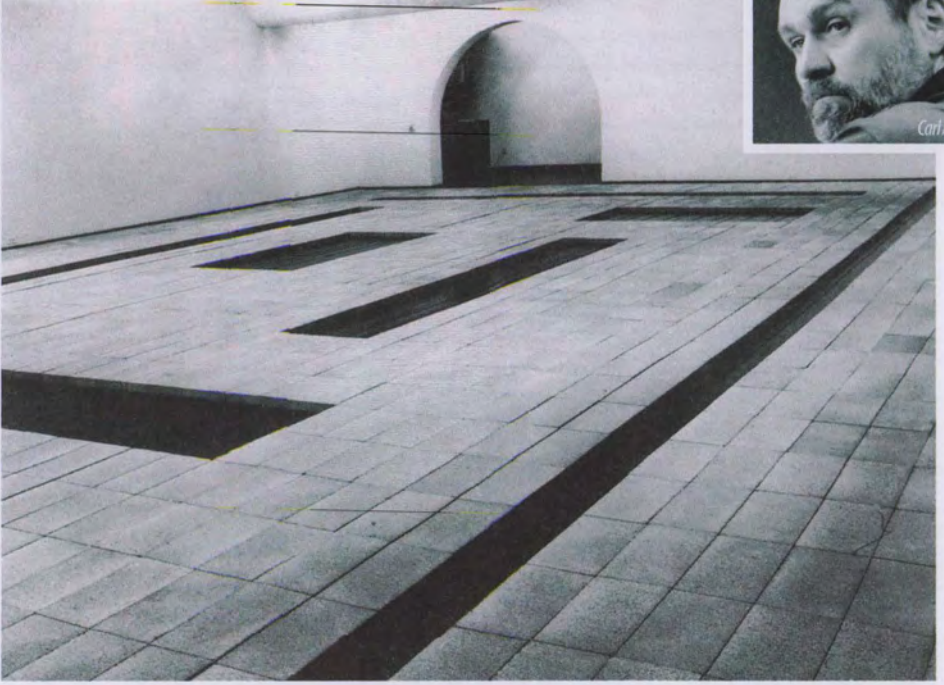
bekliyordu. Harry Shunk hem atlama esnasındaki sahneyi hem de boş sokağı fotoğrafladı ve fotomontaj ile bunları birleştirdi. Böylece Klein sanki kendini boşluğa bırakmış gibi bir görüntü ortaya çıktı. Fransız sanatçı, fotomontajı 27 Kasım 1960 tarihinde çıkartıp Paris'in gazetecilerinde satışa sunduğu 'Pazar-Yalnızca Bir Günlük Gazete' isimli gazetede yayınladı ve altına da "Uzayın ressamı kendini boşluğa bırakıyor!" cümlesini yazdı. "Samimi olayım; uzayı resmedeceğime kendimi spotun altına koyuyorum, uzayın içine" diyor Klein'a göre, o, uzayın ressamıydı; soyut bir ressam değil, aksine figüratif ve gerçekçi bir ressamdı. 1961 yılının Ocak ayında Almanya'da retrospektif bir sergi açan sanatçının, ertesi yıl New York Leo Castelli Gallery'de açtığı sergi, ticari açıdan tam anlamıyla başarısız oldu ve tek bir resim bile satılamadı. Klein bu sergi esnasında New York'daki Chelsea Hotel'de kaldı ve ünlü Chelsea Hotel Manifestosu'nu burada yazdı. 21 Ocak 1962'de Rotraut Uecker ile evlenen sanatçı aynı yıl Cannes Film Festivali'nde bir film gösterimi esnasında kalp krizi geçirdi. 6 Haziran 1962'de Paris'te geçirdiği ikinci kalp krizi sonucu 34 yaşında vefat eden sanatçının oğlu Yves, birkaç ay sonra dünyaya geldi. 1930 yılında Daniel Isaac Feinstein ismi ile Romanya doğan Daniel Spoerri, Yeni Gerçekçilik akımının önde gelen isimlerinden. İkinci Dünya Savaşı esnasında henüz 11 yaşındayken babasını kaybeden sanatçı, İsviçreli annesi ve kardeşleriyle birlikte Bern'e göç etti. Soyadını değiştirerek Spoerri yapan sanatçı 20 yaşından itibaren klasik dansa merak saldı ve 1954 yılında Bern Devlet Operası'nın baş dansçısı oldu. 1955 yılında Matériel isimli bir şiir dergisi yayınlamaya başladı. 1959 yılında Paris'e yerleşti ve aynı yıl 'Başkalaşabilir Sanatın Çoğaltması' isimli kuramsal bir metin yazdı. Bu metnin içinde

Yeni Gerçekçilik hareketinin sanatçılarından Daniel Spoerri.

1960 yılından itibaren 'Tuzak Resimler' ismi verilen çeşitli işler üretti. Bu işlere en iyi örneklerden biri 1962 tarihli 'Rastlantısallığın Fıkraması Topografisi'dir. Spoerri, 21 Şubat 1962 günü masasında bulunan 101 eşyayı fotoğrafladı ve sanatçı arkadaşlarının katkılarıyla bir kitap hazırladı. Günlük yaşantının şiirselliği, yaşanan anın sahiplenilmesi, gelip geçiciliğin bilincinde olma durumu Spoerri'nin birçok işinde karşımıza çıkan unsurlar. O an masada duran eşyalar aynı zamanda çeşitli anıları canlandırıyor; anekdotları hatırlatıyordu. Yeni Gerçekçilik'in yanı sıra Fluxus hareketi ile de bağdaştırılabilecek olan bu iş, 1960'lı yıllarda Avrupalı sanatçıların sanata olan deneysel yaklaşımlarının esprili bir yansımasıydı. Spoerri'nin 'Tuzak Resimler'ine diğer çarpıcı bir örnek ise 1964 tarihli iş. Sanatçı, atölyesine gelen Marcel Duchamp'ın yediği yemekten kalan kirli tabak, çatal, kaşık vs. ve artıkları oldukları yere yapıştırdı ve 'Marcel Duchamp Tarafından Yenildi' ismiyle duvara asarak sergiledi. 1970 yılında 'Eat Art Gallery' (Yiyecek Sanatı Galerisi) ismiyle bir galeri açan sanatçı bu tarz 'Tuzak Resimleri'ni üretmeye devam etti.

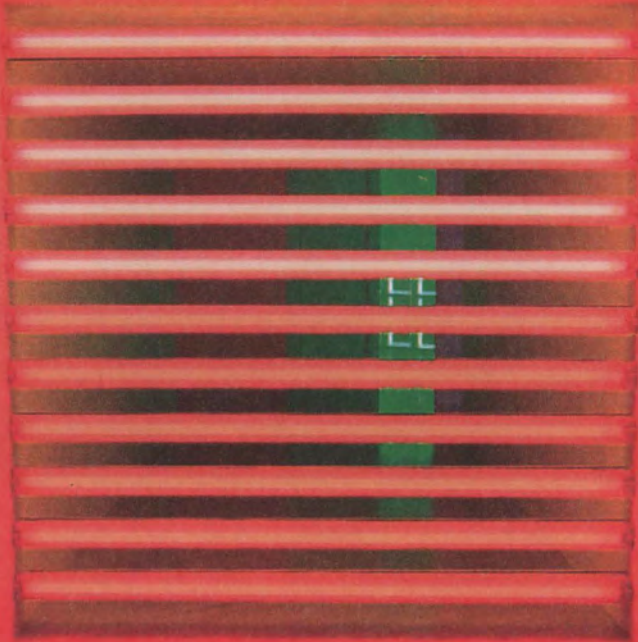
Minimalizm

Carl Andre, 8 Dilim, 1967

Sanat alanında Minimalizm ilk kez 1961 yılında Richard Wolheim tarafından kullanıldı. İçeriği en aza indirgenmiş sanat anlamına geliyordu. 1950'li yıllarda Amerikan sanat ortamında hüküm süren Soyut Dışavurumculuk akımına bir tepki olarak çıktığı söylenebilir. Buna karşın minimalizm akımı resimden ziyade heykel alanında etkin oldu. Minimalist anlayışla yapılmış heykellerde büyük boyutluluk ve yalınlık göze çarpar. Malzeme olarak alüminyum, çelik,

fiberglas, kontrplak, pleksiglas, tuğla vs. kullanan minimalistler endüstriyel yöntemler kullandılar. Akıma dâhil edilen sanatçılar, bir grup halinde değil, tekil olarak çalışıyorlardı. Bu sanatçılar arasında Donald Judd, Dan Flavin, Carl Andre, Sol Le Witt, Richard Serra, Robert Morris, Frank Stella gibi isimler yer alıyordu. Bu isimler resim, heykel değil, kendi tanımlarına göre spesifik nesneler ürettiler. Bu isimler arasında Dan Flavin kendine özgü malzeme seçimiyle floresan ışığı kullandı. 1933

Minimalizm

Donald Judd, İsimsiz, Münster, 1977

yılında New York'ta doğan Dan Flavin gençliğinde bir süre rahiplik eğitimi gördükten sonra Amerikan Hava Kuvvetleri'ne katılarak 1954-1955 yılları arasında Kore Savaşı'nda yer aldı. Flavin, Maryland Üniversitesi'nin Amerikan ordusu için Kore'de açtığı sanat programına katıldı. Kore'den döndükten sonra sanat tarihi ve resim eğitimi aldı. Flavin, erken dönemlerinde Soyut Dışavurumcu resimler yaptı. 1950'lerin sonunda ise daha çok kolajı ve assemblajı benimsedi. 1961 yılından itibaren ışıklı işlerini üretmeye başlayan sanatçı galeri mekânlarında duvarlara, köşelere, tavana asılmış floresan tüplerle kendine özgü mekân düzenlemeleri yaptı.

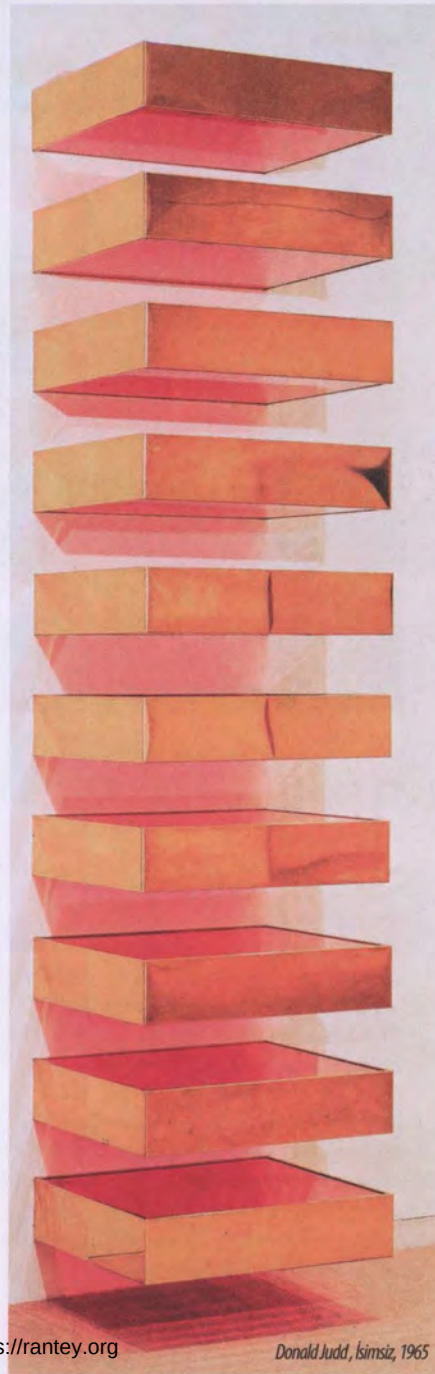
Ortak nokta: Resim, heykel

Diğer önemli Minimalist sanatçılardan biri olan 1928 doğumlu Amerikalı heykel sanatçısı Donald Judd, New York Columbia Üniversitesi'nde felsefe eğitimi aldıktan sonra sanat tarihi okudu. Üniversite eğitimi esnasında Amerika'nın en önemli sanat okullarından Art Student League'e devam eden Judd, dışavurumcu resimlerden oluşan ilk kişisel sergisini 1957 yılında aynı kentte açtı. Çeşitli sanat dergilerinde yazar da yazan sanatçı 1960'lı yıllarda ortaya çıkan Minimalizm akımının güçlü üyelerinden biri oldu. Judd, 1965 yılında Artforum dergisine yazdığı 'Spesifik Nesneler'

Amerikalı heykeltıraş Donald Judd

başlıklı bir yazıda, minimalist sanatın çerçevesini ortaya koydu. "Bu yeni üç-boyutlu işler, bir akım, bir ekol ya da üslup oluşturmuyor. Ortak noktaları, bir akım oluşturmaya kadar genel ya da yetersiz kalıyor... Üç-boyutluluk, resim ya da heykel gibi kapsayıcı bir çerçeve olmayabilir, ama bu işlerin ortak noktası tam da bu... Yeni işler resimden çok heykelle benzetilmektedir ama aslında resme daha yakındır..." Sanatçı Avrupa'daki soyut akımlara haklarını vermekle birlikte, Avrupa'nın geleneksel sanat yaklaşımını reddetti. Birbirine benzeyen işler üreten Judd'ın 1965 yılında yaptığı 'Kutular' olarak da adlandırılan 'İsimsiz', geometrik şekli, hiçbir şeye gönderme yapmayan içeriği, yalınlığı ile minimalist sanatın en önemli örnekleri arasındadır. 1968 yılında New York'taki Whitney Müzesi'nde retrospektif sergisi açılan sanatçıya göre Minimalizm, Amerika'ya özgüydü ve Amerikan sanatının üstünlüğünü gösteriyordu. Avrupa sanatı tarihte kalmıştı. 1980'li yıllarda mobilya tasarımları yapan Judd, 1994 yılında kan kanserinden vefat etti.

Donald Judd, İsimsiz, 1965

Kavramsal sanat

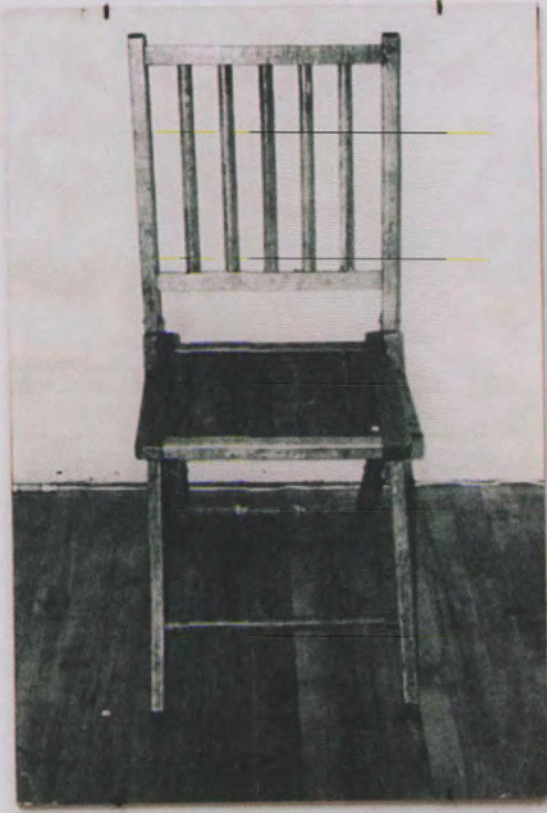
Joseph Kosuth, *Bilgi Odası*, 1970

1960'lı yıllardan itibaren sanat alanında ortaya çıkan birçok yeni ifade biçimi kavramsal sanat başlığı altında incelenebilir. Geleneksel anlamda, estetikten ziyade kavramı yani düşünceyi önemseyen bu yeni sanatsal yaklaşımlar sanatın anlamını genişletti hatta belirsizleştirdi. Kökleri 20'nci yüzyılın başlarındaki **avangard akımlara** dayanan bu ifade biçimlerinin başlıcaları; Sanat ve Dil (Art&Language), Fluxus, Vücut Sanatı, Yeryüzü Sanatı, Yoksul Sanat, Oluşumlar (Happenings), Süreç Sanatı, Performans Sanatı.

Kavramsal Sanat'ın Amerika'daki **önemli** isimlerinden olan 1945 doğumlu Joseph Kosuth, sanat eğitiminin yanı sıra felsefe ve antropoloji eğitimi de aldı. 1960'ların sonunda Terry Atkinson, Michael Baldwin, Charles Harrison gibi kavramsal sanatçıların kurduğu Sanat ve

Dil Grubu'nun bir üyesi olan Kosuth, ürettiği sanat nesnelerinden çok düşüncelerinin önemli olduğunu iddia etti ve görünenin yalnızca birer araç olduğunu söyledi. Bu konudaki düşüncelerini, "Yaptıklarım yalnızca modeldir. Asıl sanat yapıtlarım düşünceler: İdeali simgelemeyen bu modeller aklımdaki belirli bir sanat nesnesinin yaklaşık örnekleridir" şeklinde açıklayan sanatçı, gayesini 1965 yılında yaptığı 'Üç Sandalye' isimli iş ile somutlaştırdı. Bir sandalyeyi, onun resmini ve onu açıklayan ansiklopedi maddesini içeren 'Üç Sandalye', Kavramsal Sanat'ın tarihinin en önemli parçalarından biridir. Sanatçı ilerleyen yıllarda bu doğrultuda işler üretmeye devam etti. Örneğin 1970 yılında gerçekleştirdiği 'Bilgi Odası' başlıklı sergi, iki raf üzerinde sergilenen gazete ve yazılı kâğıtlardan ibaretti.

Kavramsal sanat

chair (châr), n. [OF. *chaise* (F. *chaire*), < L. *cathedra*: see *cathedral*.] A seat with a back, and often arms, usually for one person; a seat of office or authority, or the office itself; the person occupying the seat or office, esp. the chairman of a meeting; a sedan-chair; a chaise; a metal block or clutch to support and secure a rail in a railroad.

Kavramsal sanat

Joseph Kosuth

Somutluğu benimsemek

Fluxus akımının kurucusu, Litvanya doğumlu George Maciunas, 1948 yılında ailesi ile beraber ABD'ye göç etti. Grafik tasarım, mimarlık eğitimi aldı. Sanat tarihi eğitimi görmek isteyen sanatçı New York Üniversitesi'ne girdi; bundan sonra yalnızca sanat ile ilgilenmeye karar verdi. 1960'lı yıllara damgasını vuran, içinde John Cage, Yoko Ono, George Brecht, Nam June Paik, La Monte Young, George Brecht gibi sanatçıların yer aldığı Fluxus hareketinin manifestosunu yazdı. 1962 yılında Almanya'da ilk

Fluxus Festivali düzenlendi. Festival Köln, Paris, Düsseldorf, Amsterdam, Lahey gibi kentleri gezdi. Kısa sürede birçok performans gerçekleştiren, sanata bambaşka bir bakış açısı getiren hareketin sonraki kuşaklara etkisi yoğun oldu. 1963 yılında Avrupa'dan New York'a dönen Maciunas, Fluxus hareketi üzerinden para kazanma girişimlerinde bulununca, grup içinde tepki gördü. Maciunas, 1963 yılından itibaren o sene performanslarda kullanılan eşyaları, performans filmlerini vs. bir kutuya koyarak 'Fluxus Kutusu' ismiyle satmaya başladı. Bu kutuları

Manifesto:

2. To affect, or bring to a certain state, by subjecting to, or treating with, a flux. "*Fluxed* into another world." *South*.
3. *Med.* To cause a discharge from, as in purging.

Flux (flûks), *n.* [OF., fr. L. *fluxus*, fr. *fluere*, *fluxum*, to flow. See **PLUENT**; cf. **FLUSH**, *n.* (of cards).] 1. *Med.* a A flowing or fluid discharge from the bowels or other part: esp., an excessive and morbid discharge; as, the bloody *flux*, or dysentery. b The matter thus discharged.

Purge the world of bourgeois sickness, "intellectual", professional & commercialized culture, **PURGE** the world of dead art, imitation, artificial art, abstract art, illusionistic art, mathematical art, —
PURGE THE WORLD OF "EUROPANISM" !

2. Act of flowing: a continuous moving on or passing by, as of a flowing stream, a continuing succession of changes.
3. A stream; copious flow; flood; outflow.
4. The setting in of the tide toward the shore. Cf. **REFLUX**.
5. State of being liquid through heat; fusion. *Rare*.

PROMOTE A REVOLUTIONARY FLOOD AND TIDE IN ART,
Promote living art, anti-art, promote NON ART REALITY to be fully grasped by all peoples, not only critics, dilettantes and professionals.

7. *Chem & Metal.* a Any substance or mixture used to promote fusion, esp. the fusion of metals or minerals. Common metallurgical fluxes are silica and silicates (acidic), lime and lime-stone (basic), and fluorite (neutral). b Any substance applied to surfaces to be joined by soldering or welding, just prior to or during the operation, to clean and free them from oxide, thus promoting their union, as to in

FUSE the cadres of cultural, social & political revolutionaries into united front & action.

Kavramsal sanat

George Maciunas

KODAK

LM 5063

bazen diğer sanatçılar tasarlıyordu. Maciunas, 1978 yılında pankreas ve ciğer kanseri nedeniyle hayata veda etti. Fluxus, çok sayıda Amerikalı üyesi olmasına karşın faaliyetlerinin önemli kısmını Almanya'da gerçekleştirdi. Maciunas, sanat teorilerini ileri sürerken, 'somutluğu benimsemek' isimli bir kavram üretti. Buna göre plastik sanatlarda somutluğu benimseyen biri, çürük bir domatesi, onun gerçekliği ya da biçimini değiştirmeksizin algılar ve yansıtır. Sonuçta form ve ifade, içerik ve algıyla aynı kalır. Yanılsamaya dayalı görüntüsü ya da simgesi yerine, çürük domatesin gerçekliği elde edilmiş olur. Bu teori Performans Sanatına anlamsız gösteriler olarak yansdı.

Zaman içinde değişime uğrayan malzemelerle yaptığı heykelleri, performans sanatındaki örnekleri, politika alanındaki eylemleri ile 1960 sonrası sanat ortamının en ilginç ve yenilikçi isimlerinden olan

Yoko Ono, bir Fluxus performansı sırasında...

John Cage

Kavramsal sanat

Alman sanatçı Joseph Beuys, ortaya koyduğu 'genişletilmiş sanat' ilkesi ile sanat kavramının bugün içerdiği anlamları şekillendiren düşünürlerden biri oldu. Beuys, İkinci Dünya Savaşı esnasında Alman Hava Kuvvetleri'nde pilot olarak görev aldı ve savaş esnasında uçağı Kırım'a düştü. Uzun süre Kırım'ın yerli halkı tarafından geleneksel yöntemlerle tedavi edilen Beuys'un yaşadığı bu deneyim, bütün sanat hayatı boyunca etkili oldu. Bu tedavi esnasında başvurulan hayvan yağı ve keçe gibi malzemeler ilerleyen yıllarda sanatçı tarafından sıklıkla kullanıldı. Sanatçı, 1947-1951 yılları arasında Düsseldorf Güzel Sanatlar Akademisi'nde sanat eğitimi aldı. 1961 yılında ise aynı okulun heykel bölümüne profesör olarak atandı. Fluxus topluluğunun üyesi olan sanatçı Marcel Duchamp'dan sonra geleneksel sanat kalıplarını kıran, son yüzyılın en provokatif

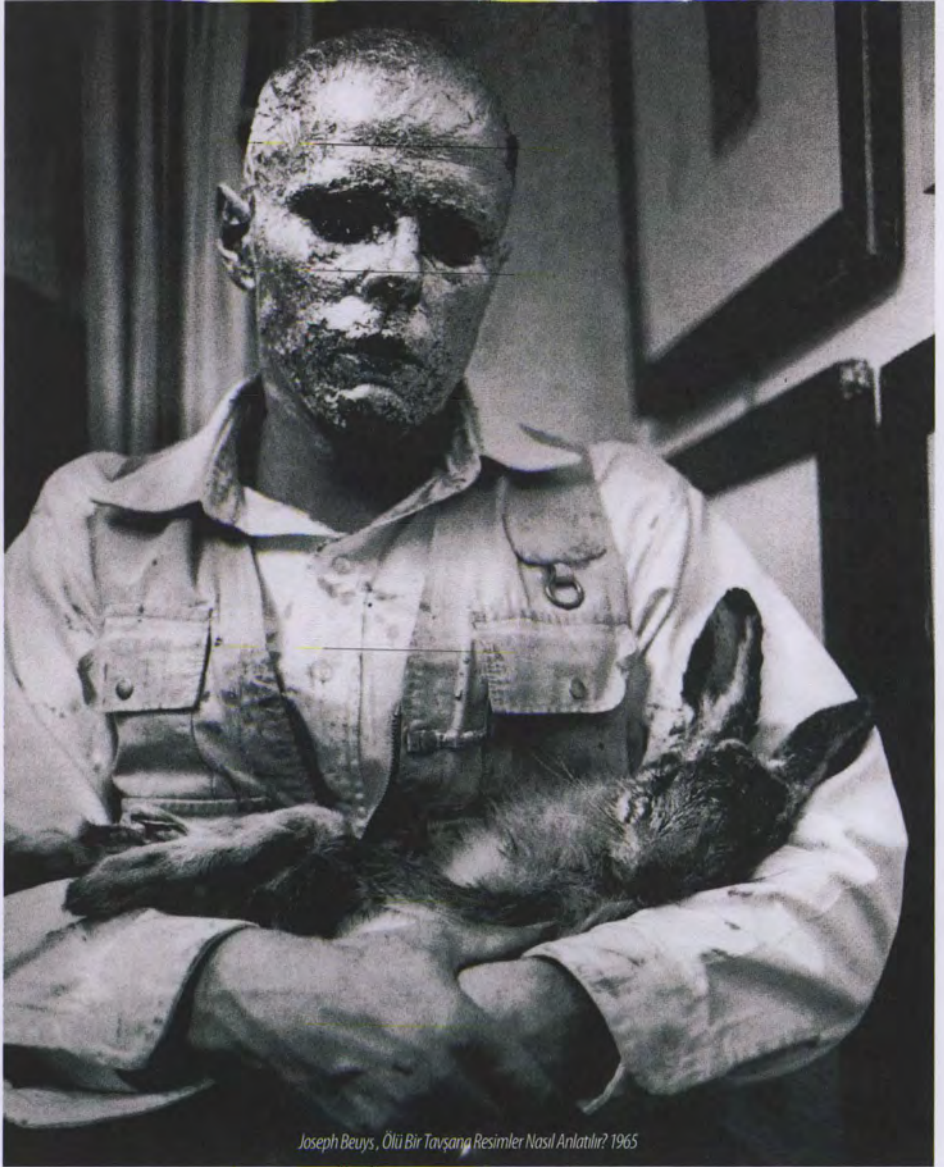
isimlerinden oldu. 1971 yılında Düsseldorf Akademisi'nden atıldı. Siyasi görüşlerin sanatın bir parçası olması gerektiğine inanan sanatçı, sanat hayatını buna adadı. Alman Yeşiller Partisi'nin kurucularından oldu. Avrupa Parlamentosu seçimlerine katıldı, ama kaybetti.

Vücudun iç organları

Sanatçının 1964 tarihli 'Yağlı Sandalye' isimli işi değişimi vurguluyor. İnsan vücudunun mide, bağırsak gibi organları, maddelerin değişimini sağlayan mekanizmalarını yansıtıyor. Beuys, insan oturduğu zaman sandalyenin mide ve bağırsakların yerleştiği kısmına değişken bir madde koyarak bunu vurguladı. Malzemenin zamanla bozulması ve işin ortadan kalkması nedeniyle 'Yağlı Sandalye', süreç sanatının en çarpıcı örneklerinden oldu. Beuys'un

Kavramsal sanat

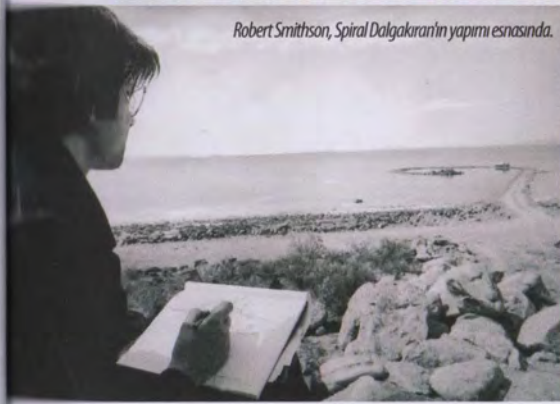

Joseph Beuys, *Ölü Bir Tavşana Resimler Nasıl Anlatılır?* 1965

Robert Smithson, *Spiral Dalgakıran*, 1970

Robert Smithson, *Spiral Dalgakıran*'ın yapımı esnasında.

26 Kasım 1965 tarihinde Dresden kentindeki Galerie Schmela'da gerçekleştirdiği 'Ölü Bir Tavşana Resimler Nasıl Anlatılır?' isimli performans çağdaş sanat alanındaki en çarpıcı örneklerden. Performansın başında galeridekiler dışarı çıkartıldı ve kapı içerden kilitlendi. Yüzünde bal ile kaplı altın bir maske olan Beuys, üç saat galeri içindeki

resimler üzerine ölü tavşan ile sohbet etti. Performans içerdiği sembollerle anlam kazandı. Tavşan, Eski Yunan ve Antik Roma mitolojilerinde, Germanik (Eski Alman) kabilelerin inanışlarında, Hristiyanlık'ta farklı anlamlar yüklenmiş bir semboldür: Keza altın güneşin, bilgeliğin ve saflığın simgesi olmuştur. Bal ise Germanik mitolojide yeniden doğuşun bir sembolü. 1938 yılında New Jersey'de doğan Amerikalı sanatçı Robert Smithson, ilk dönemlerinde Pop Sanat akımına dâhil edilebilecek eserler üretti; 1964 yılından itibaren de Minimalizm akımını benimsedi. 1966 yılında New York'ta gerçekleşen, genç İngiliz ve Amerikalı heykeltıraşların katıldığı, ünlü 'Primary Structures' isimli sergiye katılan Smithson, sanat hayatının son döneminde Yeryüzü Sanatı (Land Art) akımının öncü temsilcilerinden biri oldu.

Kavramsal sanat

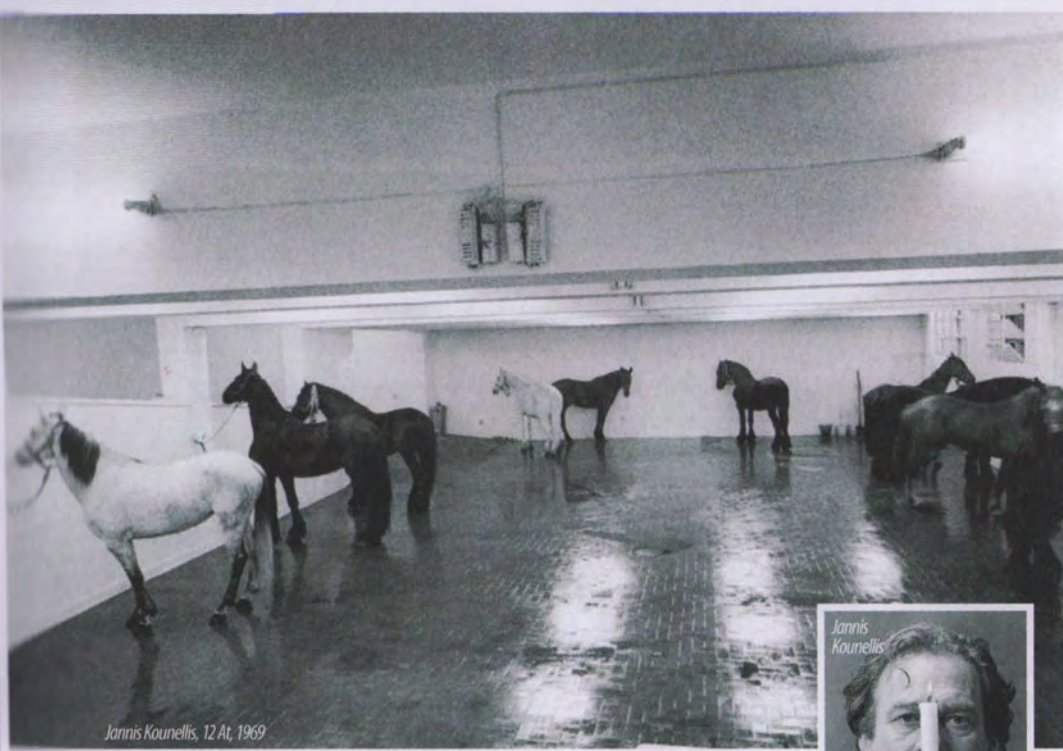
Walter De Maria, Yıldırım Tarlası, 1977

'Spiral Dalgakıran' sanatçının başyapıtıdır. Sanatçı, Utah eyaletindeki Salt Lake'de gerçekleştirdiği bu işin devasa boyutları ile sanat tarihindeki yerini aldı. İlk yıllarda siyah bazalt kayaların verdiği koyu renk ilerleyen yıllarda tuzlu suyun etkisi ile pembemsi bir renge dönüştü. Göldeki su seviyesinin bazı dönemlerde yükselip alçakması nedeniyle bir görünüp bir kaybolan iş bir traktör ve iki büyük kamyon kullanılarak 6 bin 550 ton kaya ile altı günde gerçekleştirildi. Smithson, bu iş gerçekleştirdikten üç sene sonra bir uçak kazasında hayatını kaybetti. 'Spiral Dalgakıran' su seviyesinin düşmesi ile 2010 yılında yine görünür oldu. Yeryüzü Sanatı'nın diğer bir temsilcisi, tarih ve sanat eğitimi alan Amerikalı sanatçı Walter De Maria, 1960 yılında New York'ta yaşamaya başladı. Erken dönemlerinde heykel alanında çalışan sanatçı, Minimalizm akımının bir parçası oldu. Aynı zamanda

Walter De Maria

bir müzisyen olan ve Lou Reed ve John Cale ile The Primitives isimli müzik grubunu kuran De Maria Oluşum (happening) türünde faaliyette de bulundu. 1969 yılında çağdaş sanat tarihinin en önemli sergilerinden biri olan, Harald Szeemann'ın küratörlüğündeki 'Tavırlar Forma Dönüşünce' isimli sergiye katılan sanatçı, 1960'ların sonuna doğru 'Yeryüzü Sanatı' türünde işler yaptı. Sanatçının bu dönemine en iyi örnek 'Yıldırım Tarlası'. Yaklaşık 1.6 km. x 1 km. boyutlarındaki bir arsaya 400 tane paslanmaz çelik çubuk diken sanatçı fırtınalı havalarda yıldırımların buraya düşmesine yol açtı. Yoksul Sanat, 1960'ların ikinci yarısında şekillenen sanat alanındaki kavramsal hareketlerin İtalya'daki

Jannis Kounellis, 12 At, 1969

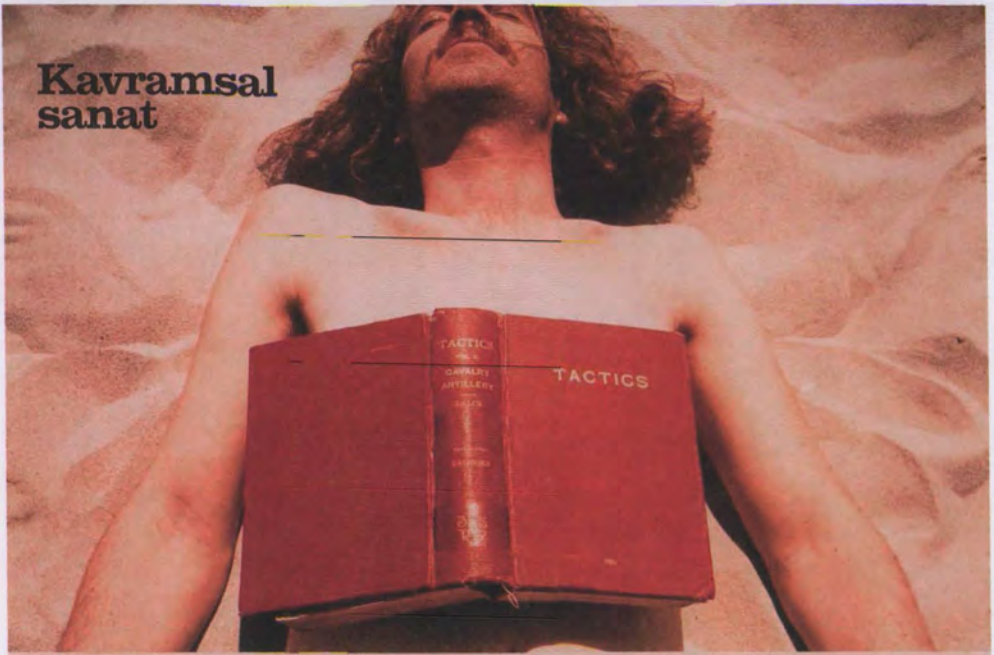

kolu oldu. Bu hareket içinde Luciano Fabro, Alighieri Boetti, Giovanni Anselmo, Giulio Paolini, Mario Merz, Michelangelo Pistoletto gibi isimler yer aldı. 1967 yılından itibaren İtalya'nın çeşitli kentlerinde sergiler düzenleyen sanatçılar sanatın ticari yönüne karşı çıkarak piyasa şartlarına direnme gayesi güttü. Yoksul Sanat terimi İtalyan yazar Germano Celant tarafından Jerzy Grotowsky'nin Yoksul Tiyatro kavramından esinlenerek ilk kez 1967 yılında kullanıldı. Resim, heykel, performans, yerleştirme, asamblaj gibi çeşitli ifade biçimlerine başvururken her türlü malzemeyi kullanan sanatçılardan oluşan Yoksul Sanat hareketinin en önemli temsilcilerinden ressam, performans sanatçısı ve heykeltıraş olan Jannis Kounellis, Yunanistan'da doğdu ve 1956 yılına kadar Atina'da sanat eğitimi aldı. 20 yaşında İtalya'ya giderek buradaki sanat ortamının bir parçası oldu.

Günlük yaşamın parçası

1960'lı yılların sonlarına doğru Yoksul Sanat hareketine katılan sanatçı yerleştirmeleri ile ön plana çıktı. Bu yerleştirmelerinde Yoksul Sanat akımına özgü olarak gündelik yaşamın bir parçası olan buluntu malzemelerin yanında yün, balmumu, kömür; kurşun, ahşap gibi malzemeler kullandı. Kounellis'in en çarpıcı işlerinden biri 1969 yılında Roma'daki L'Attico Galerisi'nde sergilendi. 12 canlı atı iple galerinin duvarlarına bağlayan sanatçı böylece canlı malzeme ile galerinin duvarına resim yapmış oldu. İnsan dışındaki canlıların çağdaş sanata malzeme olmasının ilk örneklerinden biri olarak değerlendirilebilecek olan '12 At' Yoksul Sanat sanatçılarının dönemleri içinde sanata ne denli

Kavramsal sanat

READING POSITION FOR SECOND DEGREE BURN
Stage I, Stage II. Book, skin, solar energy. Exposure time: 5 hours. Jones Beach. 1970

Dennis Oppenheim, İkinci Derecede Yanık İçin Okuma Pozisyonu, 1970

Dennis Oppenheim

deneyssel yaklaşıklarının bir ispatı oldu. Sanatçı, Süleymaniye İmaret'i'nde yaptığı büyük bir yerleştirme ile 1989 yılında gerçekleşen 2. İstanbul Bienali'ne de katıldı.

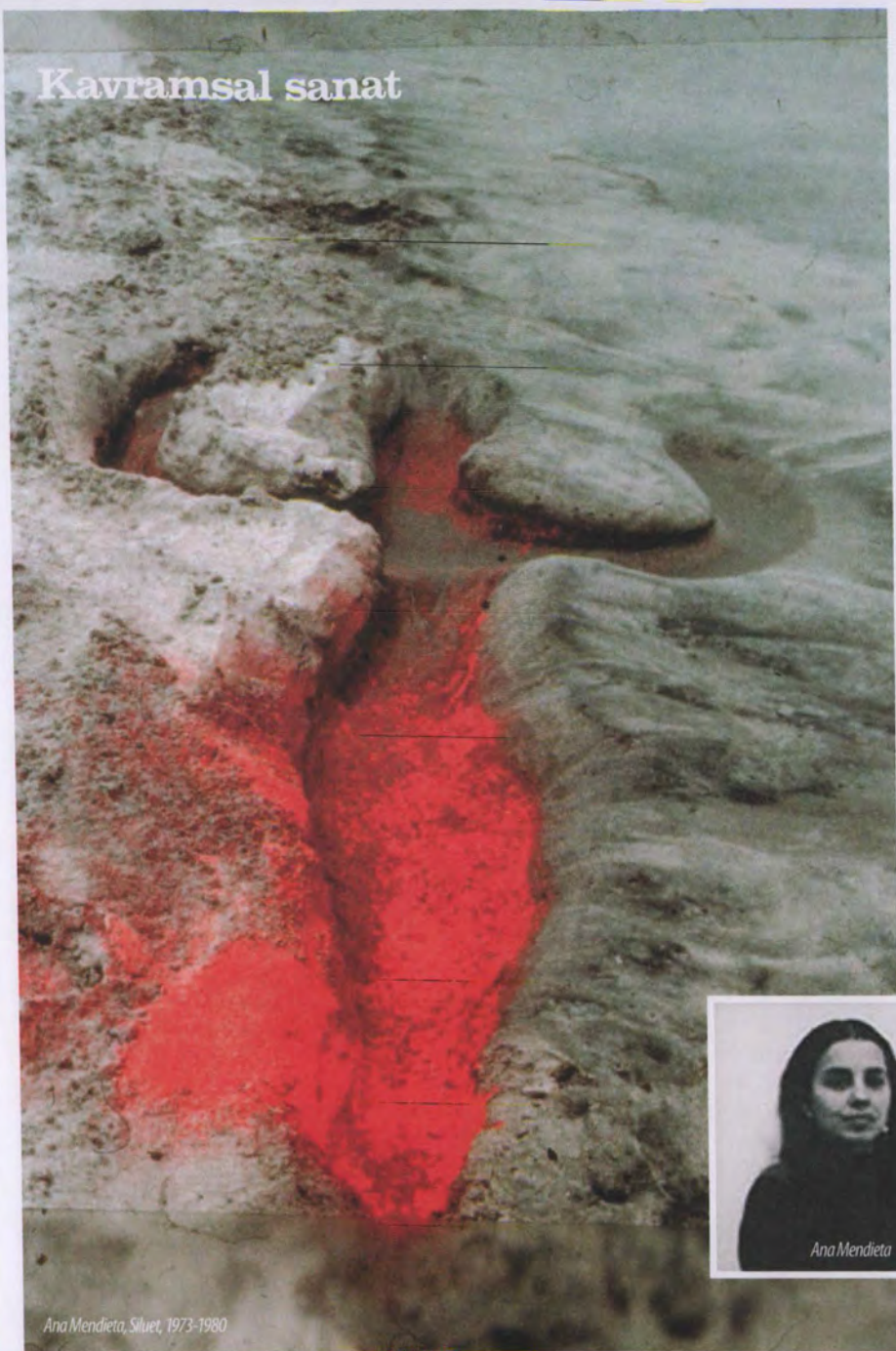
1960'lı yıllarda ortaya çıkan Yeni Dada akımının temsilcilerinden olan Amerikalı sanatçı Dennis Oppenheim; Çevresel Sanat, Yeryüzü Sanatı, Yerleştirme, Video Sanatı gibi alanlarda üretimde bulundu. 1980'li yıllarda makine parçalarıyla konstrüksiyonlar yapan sanatçı, 1980'lerin ortalarından itibaren gündelik hayatta karşılaşılabilecek nesneleri dönüştürerek heykeller yaptı. 2011 yılında New York'ta hayatını kaybeden Oppenheim, 1970 yılında gerçekleştirdiği, Vücut Sanatı başlığı altında incelenebilecek 'İkinci Derecede Yanık İçin Okuma Pozisyonu' isimli performansı ile çağdaş sanat tarihinin en bilinen

işlerinden birine imza attı. Üstü çıplak bir halde New York'ta bulunan Jones Plajı'ndaki kuma yattı ve göğsüne açık bir kitap koyarak beş saat kızgın güneşin altında yattı. Performans sonunda Oppenheim'in göğsünde beyaz bir kitap izi görülmüyordu.

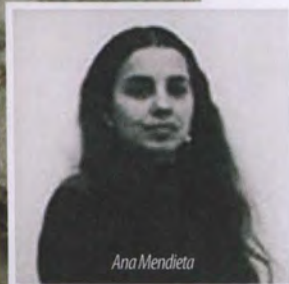
Vücut, sanatın malzemesi

1948 yılında Küba'da doğan, Fidel Castro'nun iktidara gelmesiyle ailesi ile ABD'ye göç eden Ana Mendieta, ilk önemli işini okumakta olduğu Iowa Üniversitesi'nde yaptı. Kampüs içinde bir kız öğrenci tecavüze uğramış ve öldürülmüştü. Bu olayın gerektiği gibi ses getirmemiş olmasına karşı bir tepki olarak ilk performansını gerçekleştiren Mendieta, belli gün ve saatte üniversitedekileri yurt odasına çağırdı. Sanatçının odasına gidenler

Kavramsal sanat

Ana Mendieta, *Siluet*, 1973-1980

Ana Mendieta

Tom Marioni

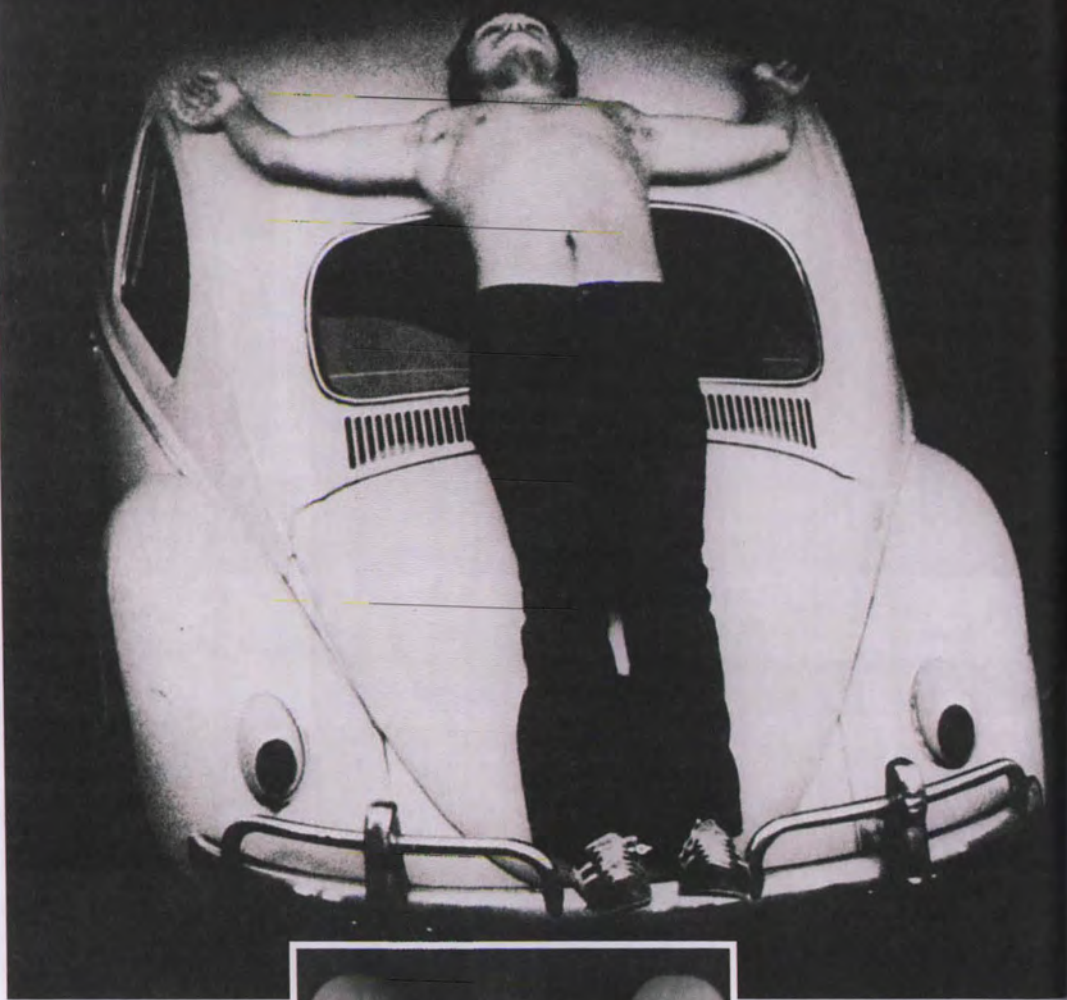

Tom Marioni, Yüksek Sanat Biçimi Olarak Bira İçme Eylemi, 1970

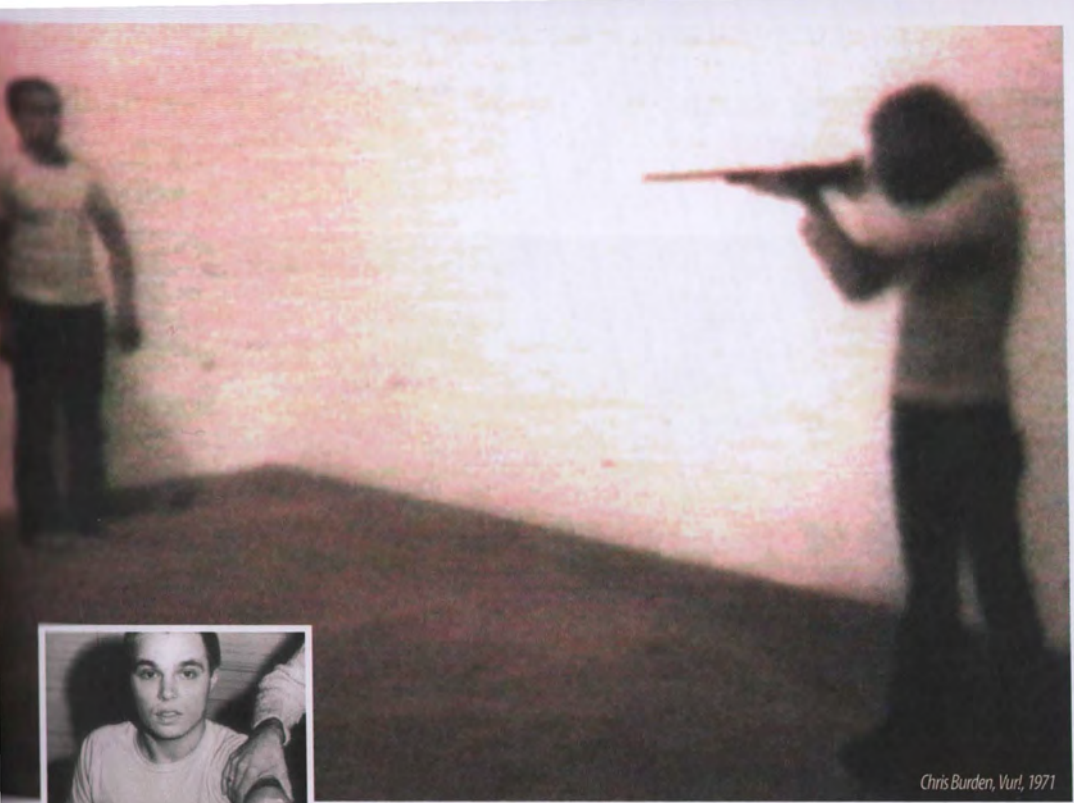
kendisini tecavüz ve cinayet mağdurunun bulunduğu gibi elleri bağlı ve kanlar içinde buldular: Yaşamı boyunca kendi vücudunu sanatının malzemesi olarak kullanan kadın sanatçının diğer çarpıcı bir işi ise, 1976 yılında gerçekleştirdiği 'Siluet' isimli dişi. Ruhani ve fiziksel olarak doğa ile olan ilişkisini konu edindiği bu işinde sanatçı kumun, çamurun, gökyüzünün vs. içine kendi vücudunun izlerini bıraktı ve bunları fotoğrafladı. Doğaya bırakılan konturlar (vücudun dış çizgileri) geçiciydi ve imzasızdı. 8 Eylül 1985 tarihinde New York'taki evinin penceresinden düşerek ölen sanatçıyı kocası Minimalist heykeltıraş Carl Andre'nin öldürdüğüne dair şahitlik edenler olsa da, Andre, bir süre gözaltında kaldıktan sonra yargılanmadı ve delil yetersizliğinden beraat etti. Aslen bir heykeltıraş olan Amerikalı sanatçı Tom Marioni, heykellerinden ziyade 1970 yılında Kaliforniya'daki Oakland Müzesi'nde gerçekleştirdiği

performans ile sanat tarihine geçti. Performans için Marioni, arkadaşlarını müzeye çağırdı ve onlara bira ikram etti. Bir sanat performansı olarak beraber bira içtiler: Marioni, bu performansını açıklarken, Marcel Duchamp'dan etkilendiğini söyledi. Duchamp'a göre bir sanat eserin yalnızca yüzde 50'si sanatçıya, diğer yarısı ise onu izleyene aittir: Marioni'nin arkadaşları biralarını içerken önceden planlanmış bir performansın parçaları olduklarını bilmiyorlardı. Bu, kendilerine sonradan açıklandı. Sanatçı bu performansını düzenlerken Duchamp'ın yanı sıra Joseph Beuys'un sosyal heykel kavramından da etkilendiğini belirtti. 'Yüksek Sanat Biçimi Olarak Bira İçme Eylemi' ismini koyduğu bu performans sayesinde insanlar bir araya geldi ve aralarında bir ilişki kuruldu. Marioni, aynı zamanda performansına seçtiği isimle geleneksel sanat anlayışına karşı ironik bir yaklaşımı benimseyerek sanat kavramının yüceliği ile dalga geçti.

Kavramsal sanat

Chris Burden, Trans-fixed, 1971

Chris Burden, Vur!, 1971

Silahla kendini vurdurdu

Amerikalı sanatçı
Chris Burden, 1970'li
yıllarda gerçekleştirdiği,

kendini tehlikeye atan, provokatif ve sansasyonel performanslarla sanat tarihinde yerini aldı. Bu performanslardan biri olan 'Trans-fixed'de eski model bir Volkswagen'in üstüne çarpmıya gerilmiş pozisyonda ellerinden kendini çiviletti. Araba garajdan çıkarak bir süre dolaştıktan sonra garaja döndü. Bedenini malzeme olarak kullandığı için 'Vücut Sanatı' olarak da nitelendirilebilecek olan bu performans çarpmıya gerilme pozisyonu ve kullanılan arabanın halk arabası olması bakımından yorumlara açık. Burden'in diğer performanslarından

biri ise, 1971 yılında gerçekleştirdiği 'Vur!' isimli performans. Sanatçı bu performansta silahla bir arkadaşına kendini vurdurarak yaralandı. Silah, beş metre mesafeden ateşlendi ve kurşun Burden'in sol koluna saplandı. İlerleyen yıllarda performanstan ziyade yerleştirme işleri yapan Burden, David Bowie'ye de iki şarkısında esin kaynağı oldu. İtalyan Gilbert Proesch ve İngiliz George Passmore, 1967 yılında İngiltere'deki St. Martin Sanat Okulu'nda heykel eğitimi alırken tanıştılar ve bu tarihten itibaren mütemadiyen birlikte yaşayıp birlikte sanatsal faaliyet yürüttüler. 'Gilbert ve George' ismini alan ikili genellikle kendilerini konu edinen parlak renkli fotoğrafları ile ünlendiler. 1970 yılında Londra'daki Nigel Greenwood isimli galeride 'Şarkı Söyleyen

Kavramsal sanat

Gilbert & George, Şarkı Söyleyen Heykel, 1970

Heykel' isimli bir performans gerçekleştirdiler. Yüzlerini renkli parlak pudra ile kaplayıp takım elbiseleriyle sandalyelere oturdular ve arada sırada Flanagan and Allen Grubu'nun 'Underneath the Arches' isimli şarkısını söylediler: Kendilerini yaşayan heykeller olarak nitelendiren 'Gilbert ve George' için takım elbise üniforma gibi. Son 40 yıl içinde başka bir kıyafetle görülmediler. 2008 yılında evlendiklerini açıklayan eşcinsel çift, sanatlarını yalnızca Londra'da icra etmeyi tercih etti. Monarşi yanlısı olmaları ve Thatcher'a olan hayranlıkları nedeniyle sanat çevrelerinde sert eleştirilere uğramalarına karşın bugün Londra sanat ortamının birer simgesi gibiler: 'Minimalizm'in ve 'Kavramsal Sanat'ın önemli

temsilcilerinden Fransız sanatçı Daniel Buren, 1968 yılına kadar figüratif resimler yaptı. 1960'ların sonuna doğru Yapıbozuncu felsefe ile tanışan Buren'in sanatında da değişiklikler oldu. Figüratif sanatı bırakarak bundan sonra mütemadiyen kullanacağı bant çalışmalarını üretmeye başladı. 8.7 santimlik standart bantlarla Paris'in çeşitli yerlerini kaplamaya başlayan sanatçı, 1970 yılında New York'ta gerçekleşen 'Kavramsal Sanat ve Kavramsal Durumlar' isimli sergiye katıldı. Buren için artık önemli olan sanat nesnesi değil mekânın kendisiydi. 1986 yılında tamamlanan 'İki Plato' isimli çalışma, Buren'in en bilinen işleri arasında yer aldı. Paristeki Kraliyet Sarayının avlusuna çeşitli yükseklikte 260 sütun dizene sanatçı, bunların tepesine bant

Daniel Buren, İki Plato, 1985-1986

Kavramsal sanat

Marina Abramović ve Ulay, aaaa-1978

yapıştırdı. Sütun dizilerinin arasına, zemine de bant yapıştıran Buren, Kavramsal Sanat ile Minimalizm arasında bir yerleştirme meydana getirdi. Sanatçı, Süleymaniye İmaret'i'nin kemerlerinin üstüne bant yapıştırdığı işiyle 1989 yılında gerçekleşen 2. İstanbul Bienali'ne de katıldı.

Performans gereği evlenmediler

Belgrad'da dünyaya gelen kadın sanatçı Marina Abramović, kentteki Güzel Sanatlar Akademisi'ne devam ederken, vücudunun fiziksel sınırlarını

zorlayan performanslar gerçekleştirerek, ülkesinde Performans Sanatı ve Vücut Sanatı alanlarında öncü oldu. Abramović, 1975 yılında Amsterdam'da Alman performans sanatçısı Uwe Laysiepen (Ulay) ile tanıştı ve uzun süre birlikte yaşayıp, ortak performanslar yaptılar. İkili 1980 yılında ortak bir proje geliştirdi. Bu projeye göre Ulay Gobi Çölü tarafından, Abramović ise Çin Denizi tarafından Çin Seddi'ni yürümeye başlayacaklar ve tam ortada buluşup evleneceklerdi. Çin hükümetinden izin alabilmeleri tam sekiz yıl sürdü ve ancak

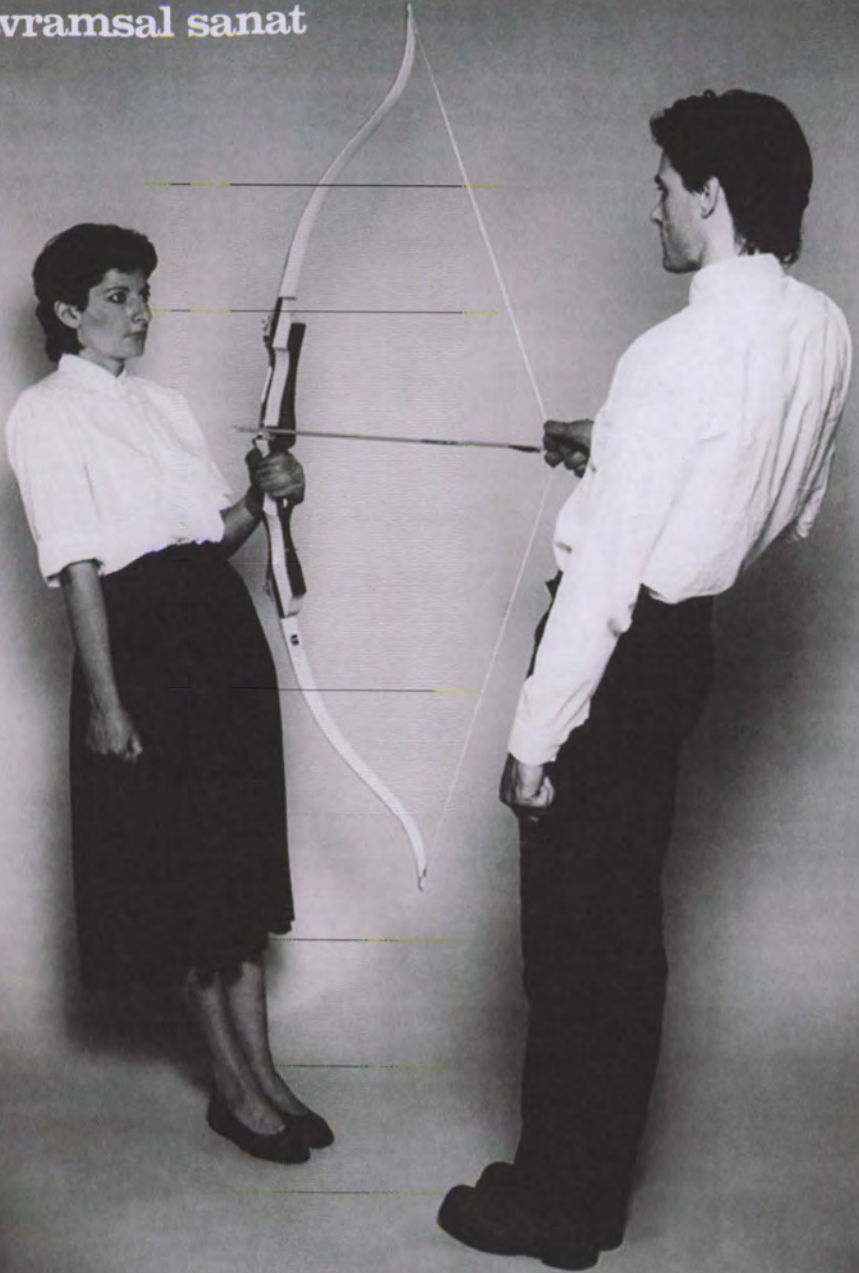
Marina Abramović ve Ulay,
Çin Seddi Üzerinde, 1988

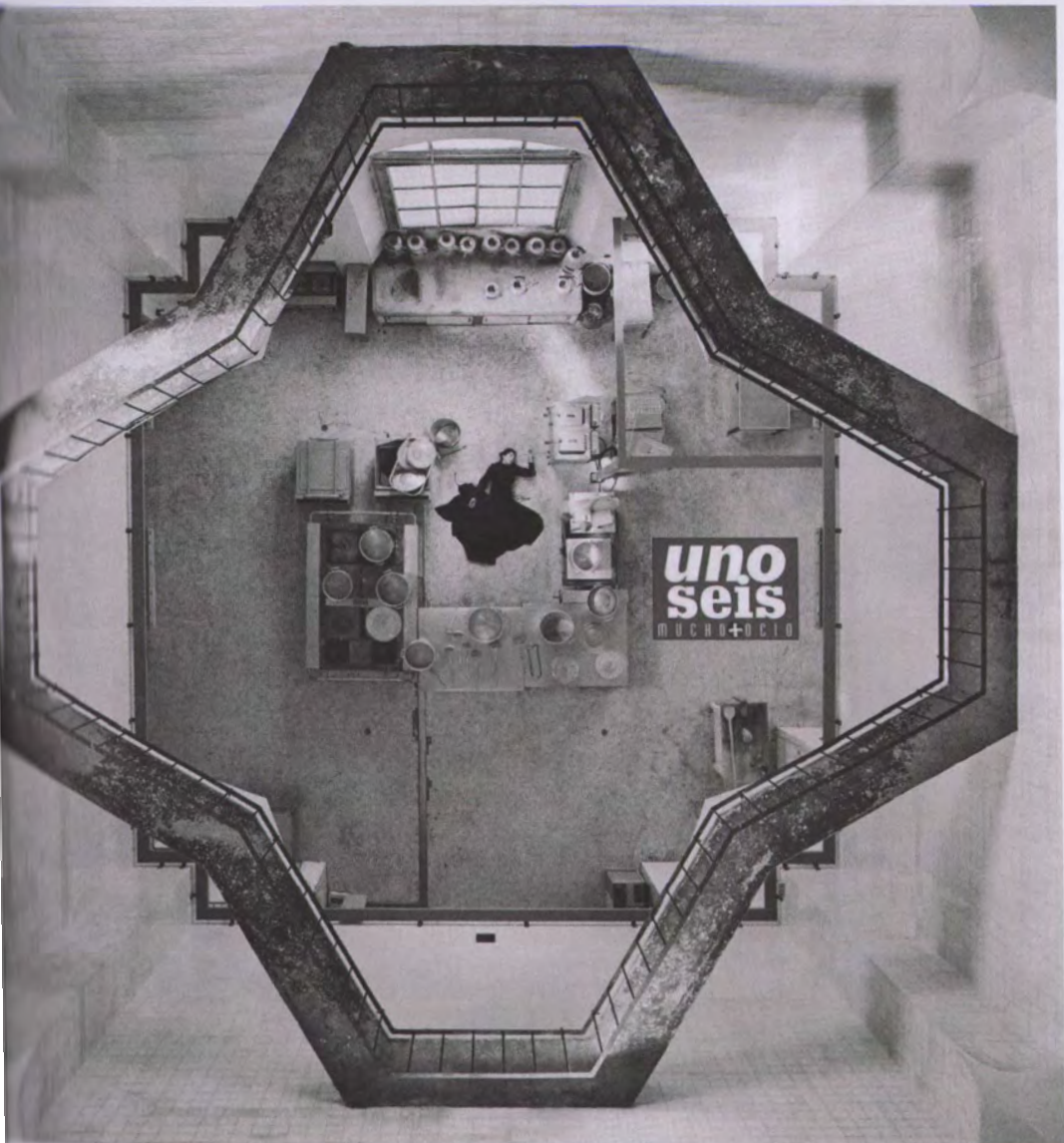
1988 yılında projeyi gerçekleştirebildiler: Fakat bu sekiz yıllık süre sonunda ilişkilerinin artık bitmesi gerektiğine karar verdiler. Performansın sonunda evlenmeyecekler, ayrılacaklardı. İkili yaklaşık 90 gün süren 2 bin küsur kilometrelik karşılıklı yürüyüşleri sonunda ortada buluştu ve ilişkilerini bitirdi. Marina Abramović, bu performanstan sonra sanat hayatını yalnız sürdürmeye devam etti. 2010 yılında New York Modern Sanatlar Müzesi sanatçı için büyük bir retrospektif sergi düzenledi.

Kavramsal sanat

Marina Abramović ve Ulay'la Birlikte Enerji Salınması, 1980

Marina Abramović, Mutfak, 2010

Kavramsal sanat

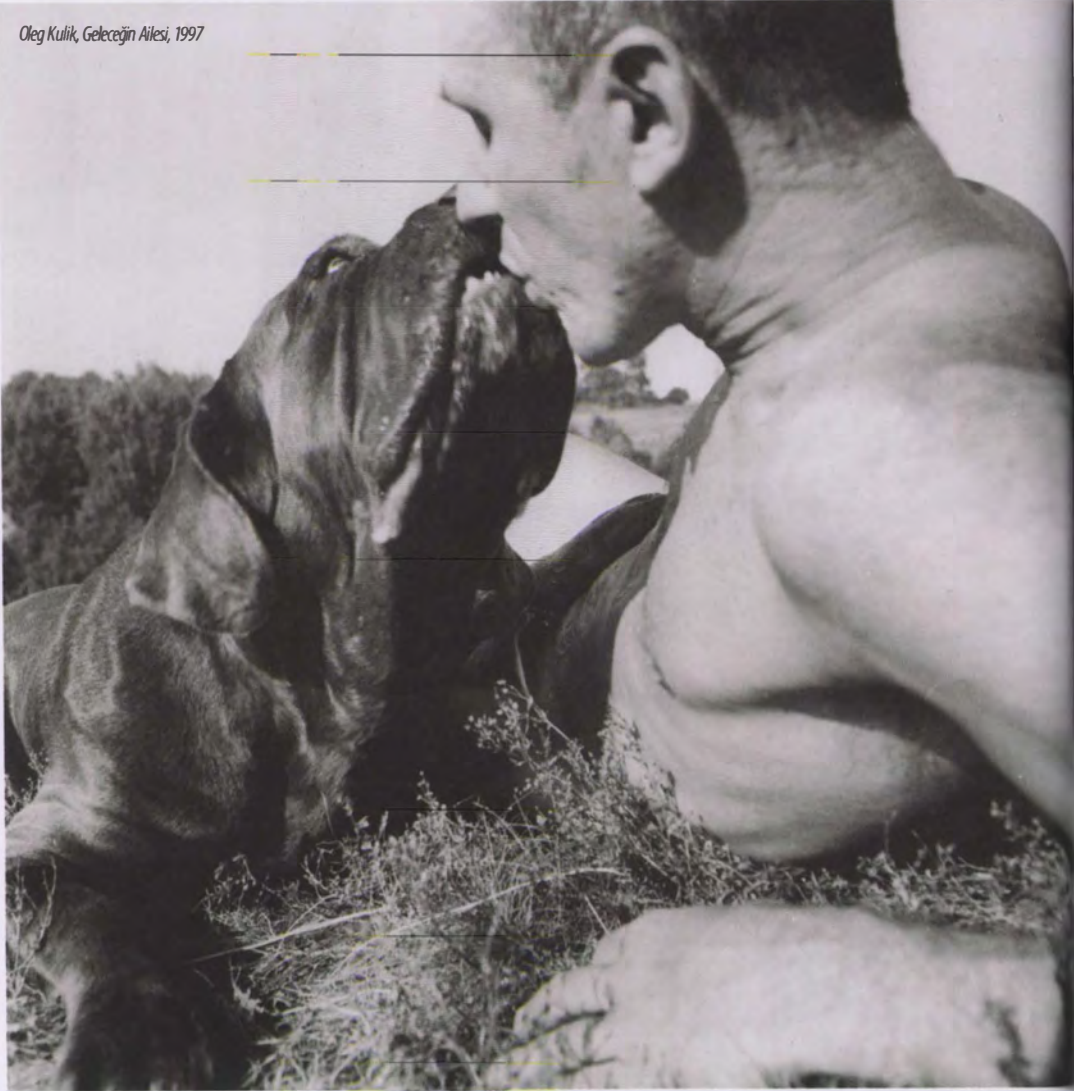

Marina Abramović, 'The Artist is Present', 2010

Kavramsal sanat

Oleg Kulik, Geleceğin Ailesi, 1997

Oleg Kulik, performans sırasında bir enstantane.

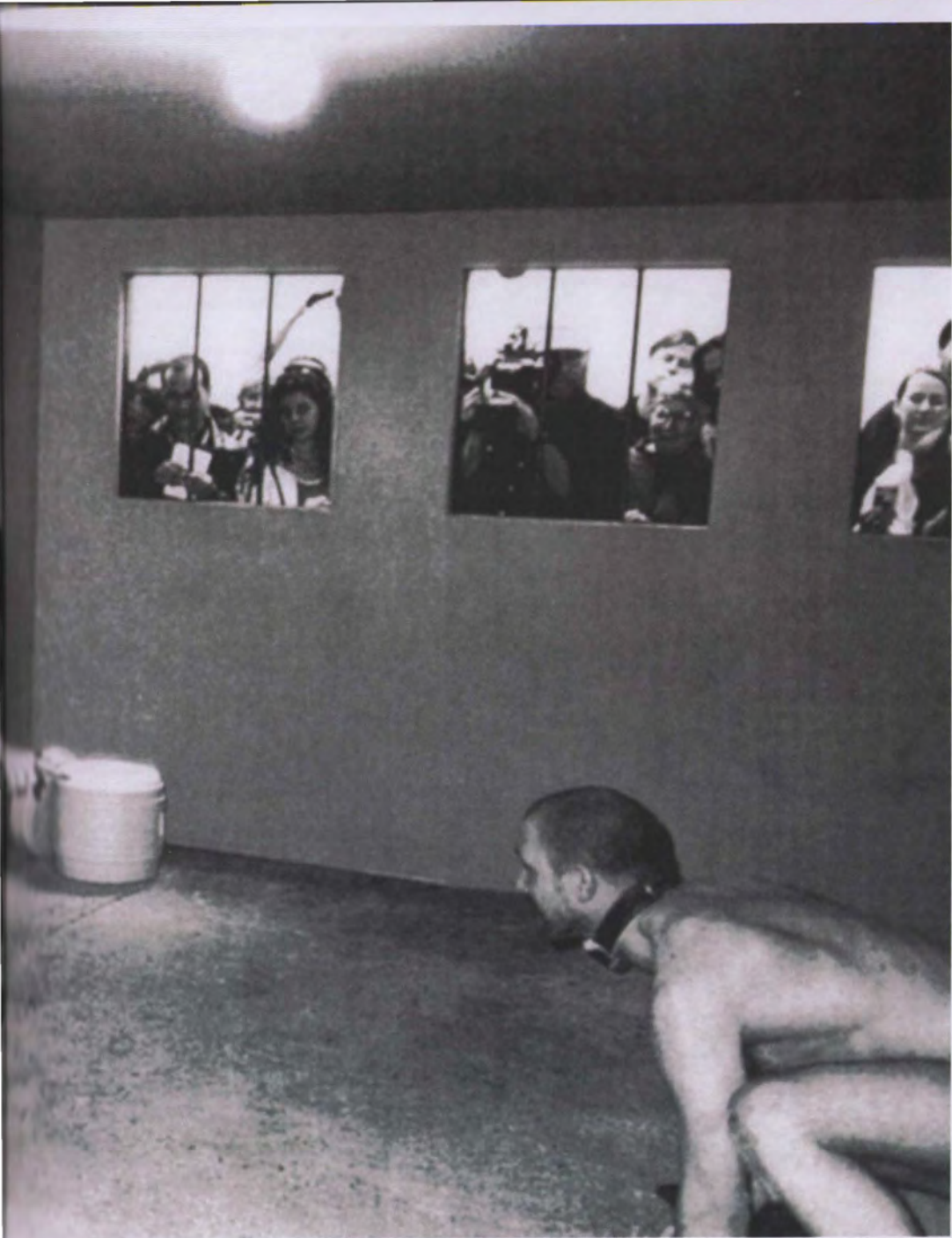
Halen Moskova'da yaşayan Kiev doğumlu Oleg Kulik; Performans Sanatı, heykel, fotoğraf alanlarında faaliyet gösteren bir sanatçı olmanın yanı sıra küratörlük de yapıyor. Sanatçı, toplumu provoke eden, insanlığın geleceğine yönelik öngörülerde bulunan performanslar gerçekleştiriyor. Kulik'in en dikkati çeken performanslarından biri 'Geleceğin Ailesi'. Bu performansında

gelecekte geleneksel tarzda aile yapısının çözüleceğini, insanların hayvanlarla bile aile kurmaya başlayabileceklerini iddia ediyor. 1997 yılında Rosa Martinez'in küratörlüğünde gerçekleşen 5. İstanbul Bienali'nin katılımcılardan olan Kulik, İstanbul'da bir köpek ile aynı performansı gerçekleştirmiş, yarattığı sansasyon üzerine ulusal kanalların haber programlarında canlı yayına çıkmıştı.

Kavramsal sanat

Oleg Kulik, performans esnasında.

Kavramsal sanat

*Christo Vladimirov Javacheff ve
Jeanne-Claude Denat, Reichstag
binasının paketlenmesi, 1995*

Christo Vladimirov Javacheff ve Jeanne-Claude Denat

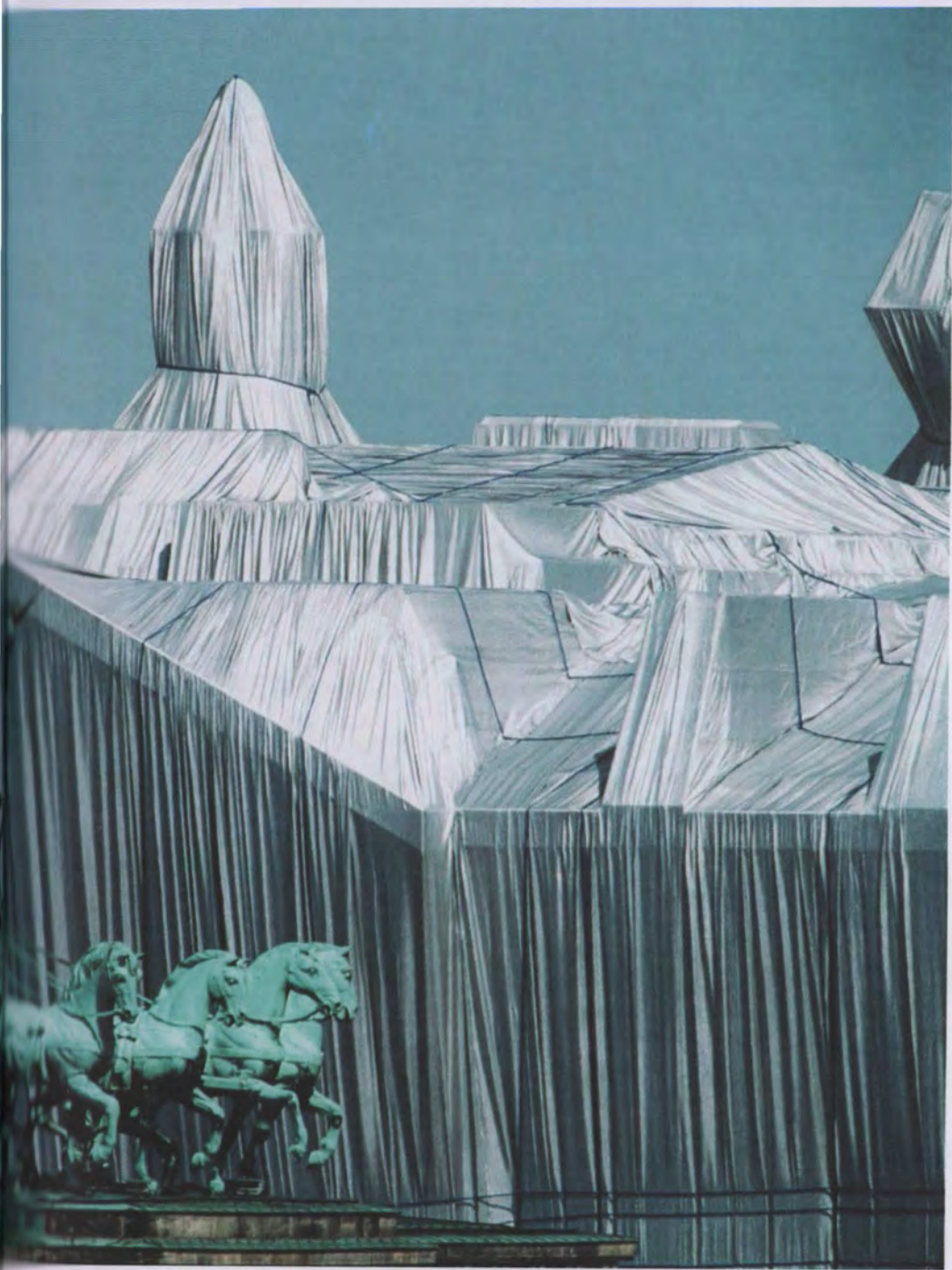
Hedef, nehri de paketlemek

Bulgaristan doğumlu Christo Vladimirov Javacheff ile Fas doğumlu Fransız Jeanne-Claude Denat de Guillebon, 1958 yılında Paris'te tanıştıktan sonra bütün yaşamları boyunca birlikte sanatsal üretimde bulundular. 1994 yılına kadar 'Christo' ismi altında faaliyet gösteren çift, bu tarihten sonra 'Christo ve Jeanne Claude' ismini kullanmaya başladı. Yaptıkları işlerde herhangi bir düşünsel derinlik aranmaması gerektiğini vurgulayan çift, yalnızca estetik kaygılarla hareket ettiklerini mütemadiyen belirtti. Birlikte gerçekleştirdikleri devasa işlerle sanat tarihindeki yerlerini alan sanatçılar bu işlerini gerçekleştirirken herhangi mali yardım almayı reddetti ve işlerini hazırlarken yaptıkları çizimleri, maketleri, çektikleri fotoğrafları satarak gelir elde etti. Christo-Jeanne Claude çiftinin en çarpıcı işlerinden biri 1995 yılında Alman Parlamentosu ve Berlin Belediyesi'nin izni ile gerçekleştirdikleri, Almanya tarihindeki en önemli yapılardan biri olan Reichstag Binası'nın paketlenmesi. 1976 yılında bir proje olarak doğan ve 24 Haziran 1995 tarihinde tamamlanan paketlenme işlemi sırasında, 90 profesyonel dağcı ve 120 işçi çalıştı. 100 bin ilk metrekaare pamuk kumaş ve 15 bin 600 metre ipin kullanıldığı paketlenme işinde, tamamen geri dönüşümlü malzeme tercih edildi. Reichstag binası 14 gün paketlenmiş halde kaldı. Jean Claude, 2009 yılında beyin kanaması yüzünden hayata veda etti. Christo'nun önümüzdeki projesi ise 2014 yılında ABD'deki Arkansas Nehri'ni paketlenmek.

Kavramsal sanat

Christo Vladimir Javacheff ve
Jeanne-Claude Denat, Reichstag
binasının paketlenmesi, 1995

Kavramsal sanat

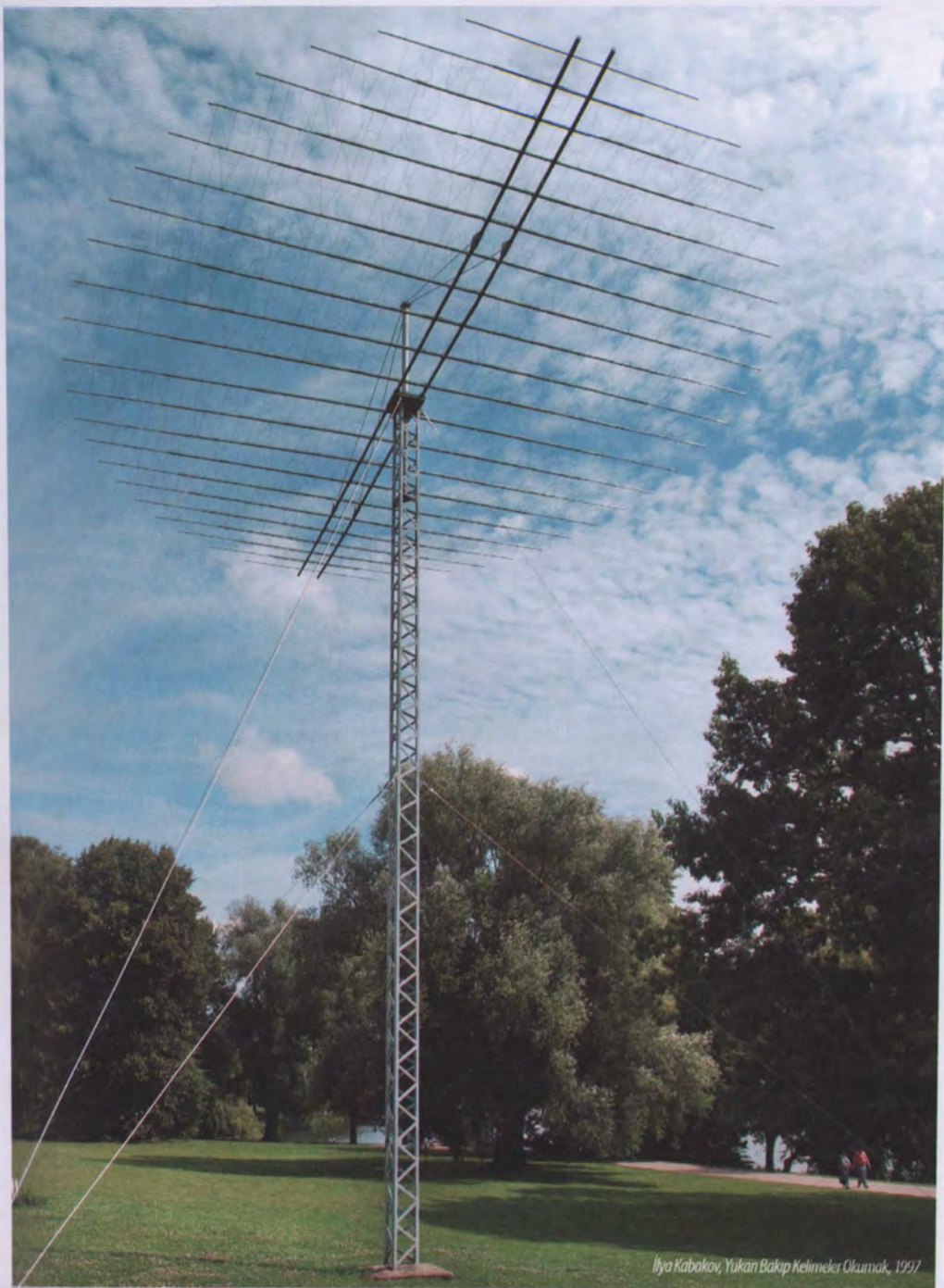

Yaşayan en büyük 10 sanatçıdan biri

Ukrayna doğumlu İlyà Kabakov, 1950'li yıllardan 1987 yılına kadar Moskova'da yaşadı ve burada sanat faaliyetlerini sürdürdü. 1965 yılında Sovyet Sanatçılar Birliği üyeliğine kabul edildi. Bunun sonucunda ücretsiz olarak kendisine bir stüdyo verildi, yüklü bir maaş bağlandı. 1970'li yılların başında Moskova Kavramsalcuları isimli bir sanatçı grubunun kuruluşunda yer alan sanatçı, bu döneme kadar resim alanında yapıtlar veriyordu. Kabakov, yerleştirmelerini 1980'li yıllarda yaptı. Sanatçının 1983 yılından 2000'li yılların başına kadar 100'den fazla yerleştirme yaptığı biliniyor. 1987 yılında Sovyetler Birliği'ni terk ederek Batı'ya göç eden sanatçı, birçok Avrupa kentini dolaştı ve buralarda sergiler açtı. Halen Amerika'da yaşayan Kabakov. 2000 yılında ArtNews dergisi tarafından yaşayan

en büyük 10 sanatçı arasında seçildi. Sanatçının 1997 yılında Almanya'nın Münster kentinde yapılan 'Heykel Projeleri' isimli etkinlikte gerçekleştirdiği 'Yukarı Bakıp Kelimeler Okumak' isimli yerleştirmede 15 metre uzunluğunda bir anten görünüyor. Bu antenin tepesinde ince çubuklar yer alıyor, çubukların arasında ise kelimeler göze çarpıyor: Kabakov çubukların arasına şu cümleyi yazdı: "Başını arkaya yaslamış çimin üstünde yatarken, etrafında kimse yoksa ve duyduğun yegane ses esen rüzgârın fısıltısıysa, tepeye baktığında masmavi gökyüzünü ve dolaşan beyaz bulutları görürsen bil ki belki de bu senin hayatta gördüğün en güzel görüntüdür."

Ilya Kabakov, Yukarı Bakıp Kelimeler Okumak, 1997

Teknoloji ve çağdaş sanat

21'inci yüzyılın ilk felaketi Haziran 1982 New York'ta meydana geldi. Yürüyüş yapmak üzere Whitney Müzesi'nden çıkan 18 yaşındaki 'K-456'ya Madison Caddesi ile 75'inci Sokağın kesiştiği yerde sanatçı William Anastasi'nin direksiyonda olduğu bir otomobil çarptı. Yaralanan 'K-456', tedavi için Whitney Müzesi'ne kaldırıldı. Bu olay sanat tarihine '21'inci Yüzyılın İlk Felaketi' olarak geçti. Nam June Paik'in Whitney Müzesi'nde gerçekleşen retrospektifi esnasında gerçekleştirdiği bu performansın başrol oyuncusu, 'K-456', ismini Mozart'ın 18'inci Piyano Konçertosu'ndan alan uzaktan kumandalı bir robot. Paik'in 1964 yılında yaptığı, ilk kez aynı yıl özel bir gösterimle 'Robot Opera' başlıklı bir performansla gün yüzüne çıkan, ikinci New York Avantgard Festivali'nde de yer alan, bugün Zürich'teki özel bir koleksiyonun parçası olan 'K-456', önceki yıllarda kinetik heykeller yapılmış olmasına karşın teknolojinin bu kadar ileri derecede kullanıldığı ilk sanat eseri. Aslen besteci olan Paik 'K-456'nın ardından başka robotlar da yaparak "Robot ailesi" diye adlandırdığı diziyi oluşturdu. Koreli sanatçı insan ve makina arasındaki kopuk ilişkiyi ortadan kaldırarak yeni bir bileşime ulaşabileceğine inanmaktaydı. Nam June Paik'in 'K-456'sının ardından birçok robot sanat alanında faaliyet gösterdi: Tom Shannon'ın 1966 yılında yaptığı 'Squat', Edward Ihnatowicz'in 1969 yılında ürettiği 'The Senster', Norman White'in 1985 tarihli 'The Helpless Robot'u gibi. Performans

sanatında makinenin kullanımı 20'nci yüzyılın başına kadar kadar uzanıyor: Fütüristler, Dadaistler, Sürrealistler ve Bauhaus Okulu, gerçekleştirdikleri tiyatro oyunlarında, varyetelerde, performanslarda makineyi kullandılar. Yüzyılın ortalarında ise John Cage, David Tudor gibi müzisyenler ve Merce Cunningham gibi dansçılar teknolojiye önem verdiler ve onu çağın bir gerçeği olarak kabul ettiler. Teknolojinin doğurduğu sesler, bu isimlerin sanatsal üretimlerinde her zaman önemli bir yer tuttu. Bu isimler, ilerleyen yıllarda sanat alanında faaliyet gösterecek olan Nam June Paik, Bruce

Norm June Paik, K-456, 1964

Teknoloji ve çağdaş sanat

Norman White, Yardımlı Robot, 1985

Nauman, Vito Acconci'ye ilham verdiler. 1960'larda ve 1970'lerde şekillenen muhalif kültür içinde Carolee Schneemann, Rachel Rosenthal gibi performans sanatçıları da ilerleyen yıllarda etkilerini sürdürdüler. Bu isimlerin bedenlerini kapitalist iktidarın beden politikalarına karşı birer protesto aracı olarak kullanmaları, sonraki dönemde alternatif beden yorumuna kafa yoran sanatçıları için esin kaynağı oldu. Stelarc, Eduardo Kac, Orlan, Guillermo Gomez-Pena, Roberto Sifuentes gibi isimler bu sanatçılara örnek olarak gösterilebilir. 1966 yılında Billy Klüver ve Fred Waldhauer isimli iki mühendis, sanatçılar Robert Rauschenberg ve Robert Whitman ile birlikte bir grup oluşturdu. Bu grup, aynı yıl 'Dokuz Gece: Tiyatro ve Mühendislik' başlığında, 10 New York'lu sanatçı ve 30 mühendis ile birlikte kotardıkları bir performans dizisi gerçekleştirdiler. Bu performans dizilerinde video projeksiyonu, kablosuz ses transferi, sonar aletleri gibi dönemin ileri teknolojisinin örnekleri kullanıldı. Bu dört isim, 1970 yılında 'Sanat ve Teknolojide Deneyler' (Experiments in Art and Technology; E.A.T.) isimli bir organizasyon kurdular ve 1980'li yıllara kadar faaliyet gösterdiler. Bu faaliyetlere John Cage, Merce Cunningham, Andy Warhol gibi isimler de destek verdi. E.A.T. sanatsal ifadenin gelişen yeni teknolojilerle birlikte nasıl hareket edebileceği üzerine kafa yordu.

Yeni sanatın araçları

Bilgisayar bazlı görüntüler; sesler; video kullanımı, sentetik maddeler ve robotlar bu yeni sanatsal ifadenin birer araçları olarak değerlendirildi. Ulaştıkları noktaları düzenledikleri eğitim faaliyetleriyle yarma kaygısı da güttüler. Gerek Paik'in gerek E.A.T.'nin 1960'lı yılların ortalarında sergiledikleri, teknoloji ile sanat arasındaki ayrımın

Stelarc, Süspansiyon Performansı

kaldırılması gerektiğine dair yaklaşımı sonraki yıllarda en uç noktaya götüren sanatçıların arasında Stelarc ön plana çıkıyor: Kıbrıs/Limasol doğumlu, Rum asıllı Avustralyalı sanatçı Stelarc (Stelios Arcadou) 'Performans Sanatı ve Vücut Sanatı' alanlarında 20'nci yüzyılın en önemli isimleri arasında sayılıyor. Sanat hayatının ilk dönemlerinde gerçekleştirdiği süspansiyon (asılma) eylemleri ile insan vücudunun sınırlarını zorlayan Stelarc ilerleyen dönemlerde teknolojiyi kullanarak geleceğin insanını muştulayan işler yaptı. 1995 yılında gerçekleşen

'Fraktal Et Gösterisi' başlıklı performansta Stelarc Lüksemburg'da iken Paris, Helsinki ve Amsterdam'da bulunan izleyiciler internet üzerinden yolladıkları sinyallerle sanatçının vücudunu stimülatörler aracılığıyla hareket ettirdiler. Sanatçının vücudunun bir bölümü Paris'ten hareket ettirilirken aynı anda başka bir bölümü Amsterdam'dan hareket ettirilebiliyordu. Stelarc'ın bu performansı ile izleyicisi arasındaki sınır belirsizleşti, interaktif bir ilişkiye girildi ve sanatçı kendi bedeni üzerindeki hâkimiyetini izleyicilerine devretti.

Teknoloji ve çağdaş sanat

Stelarc, Ek Kulak, 2007

Sanat-biyoloji ilişkisi

Sanatçının teknolojiyi ve vücudunu malzeme olarak kullandığı en önemli işlerden biri 'Ek Kulak'. Sanatçı, biyoloji biliminin ulaştığı en son teknolojik olanakları kullanarak vücuduna fazladan bir kulak yerleştirmeyi tasarladı. Canlı fare hücreleri ile üretilen kulağın, sanatçının sol üst koluna yerleştirilmesi için Los Angeles'da **operasyon** başlatıldı. Altı aylık bir sürecin ardından kulağın uyum sağlayabilmesi için kolda gerekli zemin hazırlandı. Ama kulağın kola yerleştirilmesi için gerçekleştirilmesi gereken ameliyat Amerika

kanunlarına göre yasaktı. Ameliyat, İspanya'da gerçekleşti ve sanatçının sol koluna, deri altına bir kulak yerleştirildi. Stelarc'ın kulağın içine bir mikrofona yerleştirilmesi ve Bluetooth teknolojisi ile kulağın duyduğu sesler internete aktarıldı. Böylece ek kulağın duyduğu sesler internet üzerinden bütün dünya tarafından izlenebildi. Stelarc teknolojinin gelişmesiyle insanlığın mükemmelliğe ulaşabileceğine inanıyor ve buna dair ütopyik manifestolar yayınlıyor. Örneğin 1990 yılında Hollanda'nın Gröninge kentinde organize edilen '2. Uluslararası Elektronik Sanat

Stelarc, Fraktal Et Gösterisi, 1995

Sempozyumu'nda verdiği bildiri ile 'Protezler; Robotlar ve Uzaktan Varoluş; Evrim Sonrası Stratejiler' başlıklı manifestosuna göre Stelarc, insan bedenini, izlenebilen ve modifiye edilebilen bir mekanizma olarak kabul ediyor. Sanatçya göre bedenimiz, özne değil nesnedir: Teknoloji insanın doğasını dönüştürecek, vücudun fiziksel kapasitesini dengeleyecek ve insan cinsiyetini standardize ederek hayatın dinamizmini erkek-dişi ilişkisine değil, insan-makine ilişkisine dayandıracak. Rahim dışında döllenme ve yapay ortamlarda ceninin beslenebilmesiyle teknik olarak vücudun

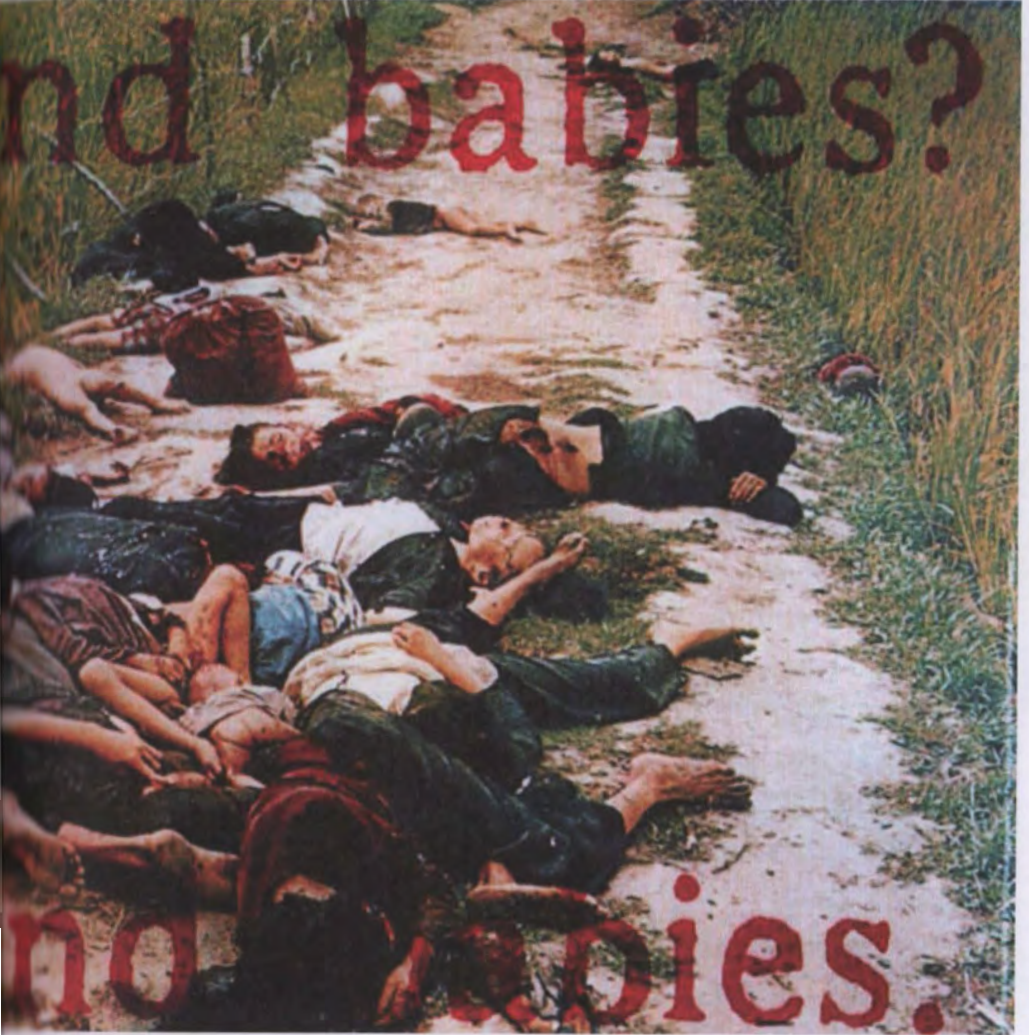
doğum yapmasına gerek kalmayacak. Vücudun modüler olarak yeniden tasarlanması neticesinde işlevini yerine getirememeye başlayan organların değiştirilebilmesiyle ölüm de olmayacak. Ölüm korkusu ortadan kalkınca insanın varoluşsal kaygılarında temelden değişiklikler gerçekleşecek. Teknoloji, bedene yardımcı olan bir unsurken, artık bedenın vazgeçilmez bir parçası. Vücudun içinde bakteriler ve virüsler değil nanoteknolojik nesneler dolaşımda olacak. Stelarc'a göre, teknolojinin bedeni ele geçirmesiyle evrim sona erdi.

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

Sanat Emekçileri Koalisyonu (Art Workers' Coalition) Ocak 1969 tarihinde New York'ta kurulan bir sanatçı eylem grubu. Yazarların ve sanatçıların oluşturduğu grubun amacı, müzeler üstünde baskı yaparak ırkçı ve cinsiyetçi sergileme politikalarını değiştirmek, müzelere ve galerilere karşı sanatçı haklarını savunmak, Vietnam Savaşı hakkında siyasi eylem yapmaktır. Koalisyonun New York Modern Sanat Müzesi'ne (MOMA) yaptığı baskı sonucu haftada bir gün ücretsiz giriş günü olarak ilan edildi. Bugün birçok müzede halk günü yapılması, bu koalisyonun eylemlerine dayanıyor. Koalisyonun en çarpıcı eylemi ise New York Modern Sanat Müzesi'nde sergilenen Pablo Picasso'nun Guernica eseri önünde yaptıkları protesto eylemi oldu. Göstericiler bu eylem esnasında bir poster taşıdılar. Amerikan ordusunun My Lai kasabasında yaptığı katliam sonucunda ölen Vietnamlı bebeklerin fotoğrafının üzerinde 'Q:Babies? A:Babies' (Soru: Bebekler? Cevap: Bebekler) yazarak poster oluşturan koalisyon, yapılan eylem ve bunun için yaratılan poster ile politik sanatın en çarpıcı örneklerinden birine imza attı. Müzenin mütevelli heyetinde Rockefeller Ailesi'nin olması ve bu ailenin Amerikan dış politikası üzerine söz sahibi olması, müzenin hedef seçilmesinin nedenlerinden biriydi. Koalisyon içinde Carl Andre, Hans Haacke, Lucy Lippard, Seth Siegelau, Dan Graham, Vasilakis Takis gibi isimlerin dışında birçok sanatçı, yazar bulunuyordu. Koalisyon, 1971 yılında kendini lağvetti.

Sanat Emekçileri Koalisyonu, ABD ordusunun My Lai kasabasında yaptığı katliam sonucu ölen Vietnamlı bebeklerin üzerine, 1969 yılında "Soru: Bebekler? Cevap: Bebekler" yazan afişlerle, New York Modern Sanatlar Müzesinde eylem yaptı.

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

Edward Kienholz

1927 yılında Washington'da doğan ve formal hiçbir sanat eğitimi almayan **Edward Kienholz**, 1956

tanınmaya başladı. 1961 yılında ilk işi 'Roxy's'i yapan Kienholz ilerleyen yıllarda birçok işini sergiledi. 1966'da LACMA'da sergilenen bir kamyonun içinde sevişen bir çifti gösteren 'Back Seat Dodge '38' isimli işi pornografik ve utanç verici bulundu. 'Roxy's' ile 1968 yılında Documenta'ya katılan Kienholz burada büyük sansasyon yarattı. "Toplumu, sokaktan topladığım çöpler sayesinde tanıdım" diyen sanatçının işlerinde modern kent yaşamına sarkastik bir yaklaşım vardır: Karısı Nancy Reddin'in

yılında Los Angeles'a taşınarak Now isimli bir galeri açarak kentin sanat ortamının içine girdi. Galeriyi işletirken, sokaktan topladığı atılmış malzemelerden kolajlar yapmaya başlayan sanatçı, yavaş yavaş

Edward Kienholz, *Savaş Anıtı*, 1968

bütün işlerinde imzası olduğunu söyleyen sanatçı, 1973 yılında dağa tırmanırken kalp krizinden öldü. Kienholz'un 1968 yılında yaptığı 'Savaş Anıtı' Çağdaş Sanat alanında savaş karşıtlığını işleyen en çarpıcı işlerden. Modern Amerikan yaşamını temsil eden bir fastfood lokantasının ortasına Amerikan ordusu bayrak dikmekte, duvarda ise 'Uncle Sam'in Amerikan gençlerini askere çağıran posterini asılı duruyor. Vietnam Savaşı'nın travması sıradan Amerikan insanının üstüne çökmüştür.

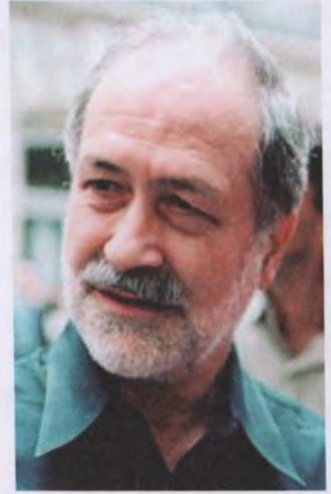
Kurumsal eleştirisi

1970'li yıllarla birlikte sanatçılar, sanat ortamının dayandığı kurumlara karşı eleştirel bir yaklaşım benimsemeye başladılar. İlerleyen yıllarda bu yaklaşıma 'Kurumsal Eleştirisi' adı verildi. Kurumsal eleştirinin öncülerinden olan Alman sanatçı Hans Haacke'nin 1970 yılında gerçekleştirdiği 'MOMA Oylaması' bu doğrultuda gerçekleşmiş ilk işlerden. New York'taki Modern Sanat Müzesi'nde (MOMA) düzenlenen 'Enformasyon' sergisine katılmak için

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

Hans Haacke, Manet-Projesi 1974

Hans Haacke

başvuruda bulunan Haacke, sergi esnasında politik içerikli bir anket yapacağını belirtti, fakat ankette soracağı sorunun içeriğine dair bir ipucu vermedi. Haacke'nin başvurusu kabul edildi ve sergi açılacağı gün sanatçı soracağı soruyu duvara yazarak, önüne pleksiglasdan yapılmış iki oylama kutusu koydu. Soru şöyledi: "New York Valisi Nelson Rockefeller, Başkan Nixon'ın Hinduçin politikasını reddetmezse, gelecek seçimlerde yine de kendisine oy verir misiniz?" Oylama sonucunda oy vermeyeceklerini belirten ziyaretçi sayısı diğerlerinin iki katı çıktı. Haacke'nin bu işinde ilginç olan nokta, New York Valisi Nelson Rockefeller'in aynı zamanda bu işin gerçekleştiği Modern Sanat Müzesi'nin müteveli heyetinin önemli isimlerinden biri olmasıydı. Hans Haacke'nin işlerinde, müze-izleyici ilişkisi sosyal açıdan ele alınıyor. Alman sanatçı, 1974 yılında Köln'deki Wallraf-Richartz Müuseum'daki bir sergi için gerçekleştirdiği 'Manet Projesi '74' isimli

işinde, müzenin sürekli koleksiyonunda yer alan Edouard Manet'nin 'L'asparge' isimli tablosunu konu edindi. 1880 tarihli bu resmin 1974 yılına kadarki sahipleri üzerinden resmin geçmişinin, sürekli değişen ekonomik değerinin irdelendiği bu iş, sergi açılışından önce müze yönetimi tarafından reddedildi, zira işe konu olan isimler arasında müzeyi mali olarak destekleyenler de bulunuyordu. Bunun üzerine 'Manet-Projesi '74' özel bir galeri olan Galerie Paul Maentz'de sergilendi. Belçikalı Marcel Broodthaers, Sürrealist akımın yazarlarından biriyken, 1964 yılında plastik sanatlar alanında faaliyet göstermeye karar verdi. İlk sergisini Brüksel'deki Galerie Saint-Laurent'de gerçekleştirdi. Sergi davetiyesinin ön yüzünde bu sergiyi gerçekleştirmesindeki amacının hayata yönelik iyi şeyler yapmak olduğunu belirten Broodthaers, arka yüzü ise böyle samimiysiz şeyler yaparak asıl amacının sadece para kazanmak olduğunu yazdı.

Question:

Would the fact that Governor Rockefeller
has not denounced President Nixon's
Indochina policy be a reason for you not
to vote for him in November ?

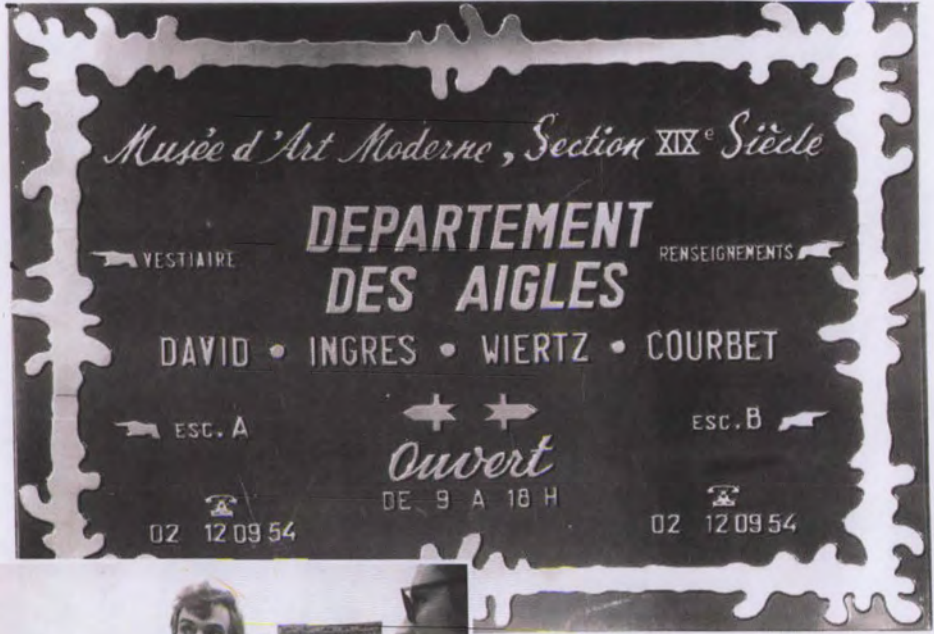
Answer:

If 'yes'
please cast your ballot into the left box
if 'no'
into the right box.

Hans Haacke, MOMA oylantısı, 1970

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

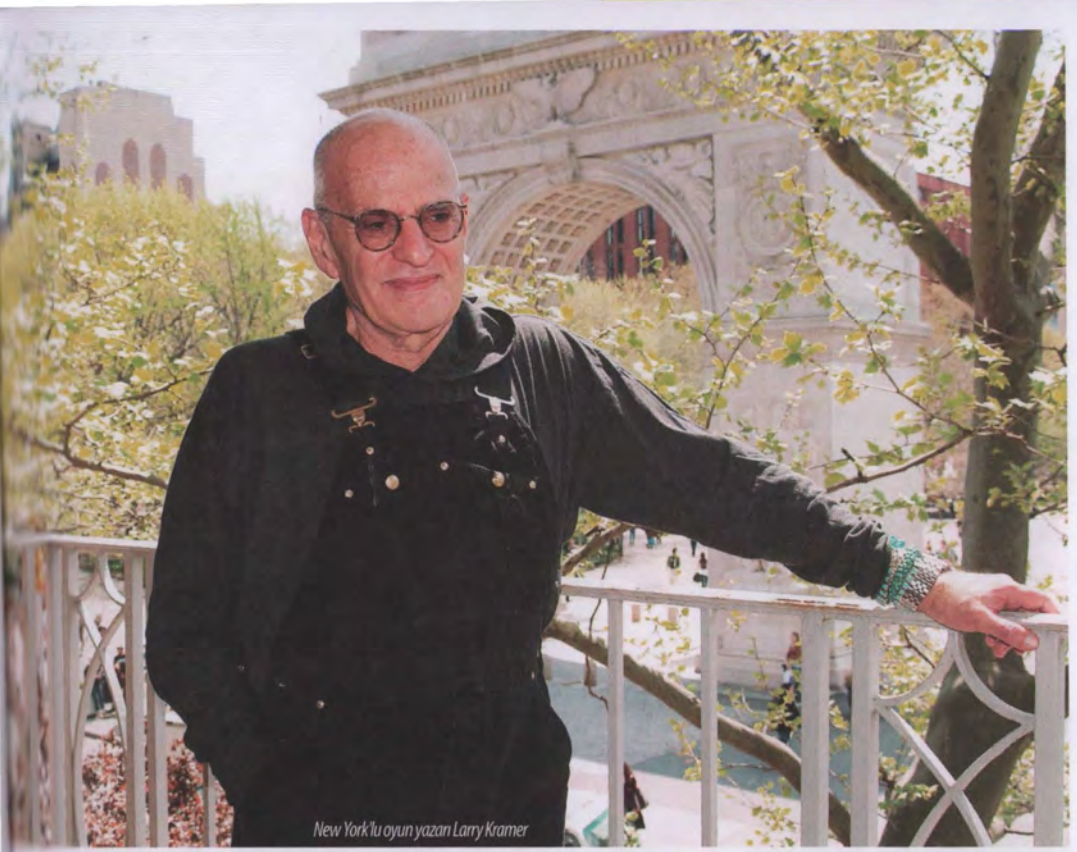
Marcel Broodthaers, *Department des aigles*, 1968-1972

Marcel Broodthaers

Sergide birçok şey sergileniyordu; resim, heykel, müzik, şiir; mimari planlar vb... Belçikalı sanatçı 1968 ile 1972 yılları arasında, geleneksel müze kurumuna alternatif olarak kendi müzesini kurdu. Musée d'Art Moderne: Département des Aigles (1968-1972) sırayla gerçekleşen, kronolojik olarak 11 bölümden oluşan bir müze. Müzenin hem direktörü

hem de küratörü rolüne soyunan Broodthaers, müzeyi içinde Brüksel'de Pépinière Sokağı'ndaki kendi apartman dairesinin de bulunduğu birçok yerde kurdu. Posta kartlarından, fotoğraflardan, yazılı metinlerden oluşan müzede konuşmalar da gerçekleşiyordu. Son bölüm ise 1972 yılında Kassel'deki Documenta sergisinde açıldı. Daniel Buren de, kurumsal eleştirisi çerçevesinde, daha çok resim sanatına ve bu sanat dalının kurumlarca ele alınmasına dair eleştirisi içeren işler gerçekleştirdi. 1975 yılında Almanya'daki Staedliches Museum in Mönchengladbach'da yaptığı 'Von da an' isimli işinde Buren, müze duvarlarını şeritler halinde kesilmiş tuval bezleriyle donattı. Normalde duvarda resimlerin asılı olduğu

New Yorklu oyun yazarı Larry Kramer

yerlerde ise boşluklar bıraktı. Bu işinde resmin sergileniş biçimi, müze ile olan ilişkisi gibi noktalara değinmek isteyen Buren'in işlerinde, genelde sanatın kurumlarla olan formel ilişkisine dair eleştiriler söz konusu.

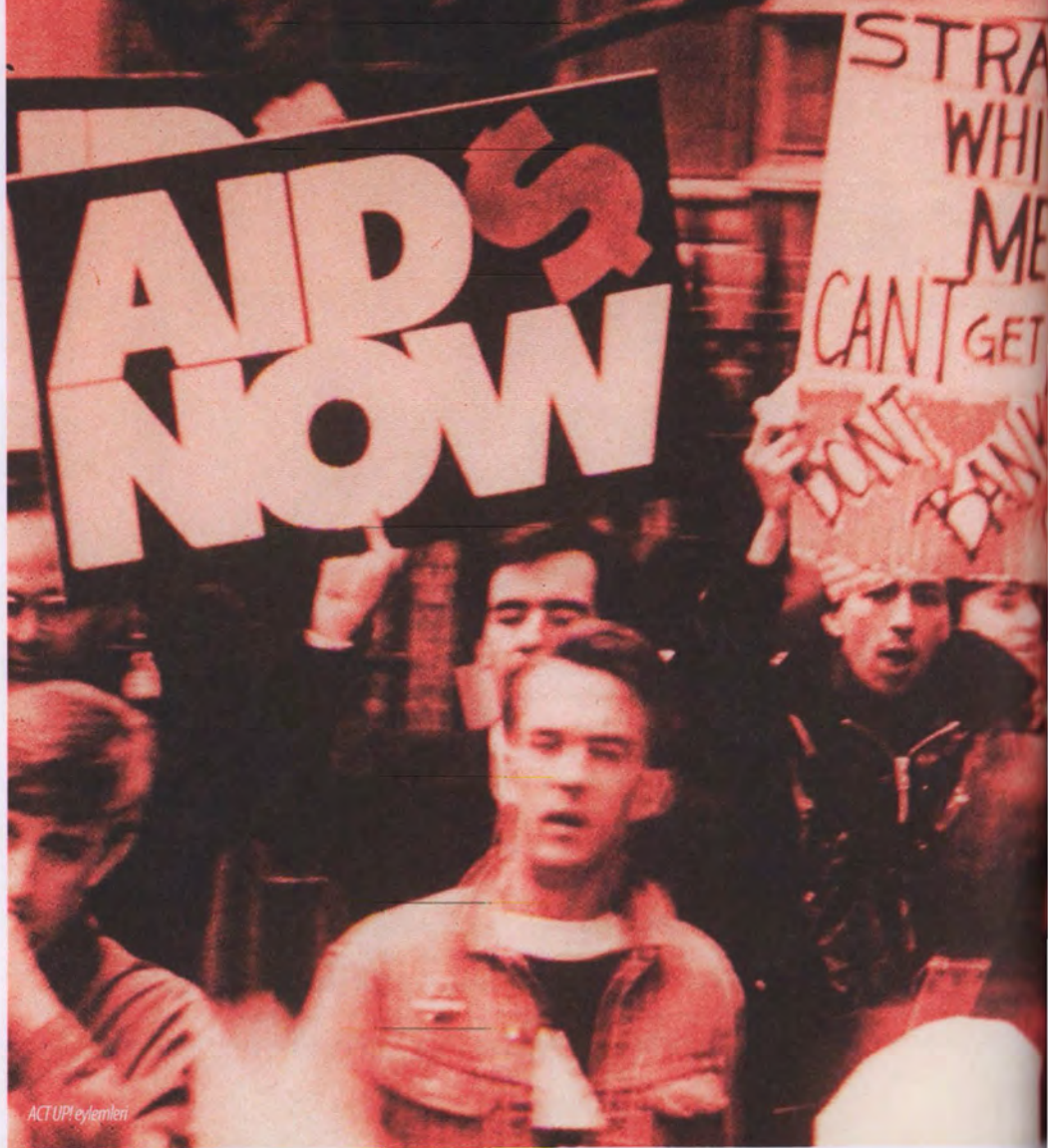
Sanatın baskı gücü

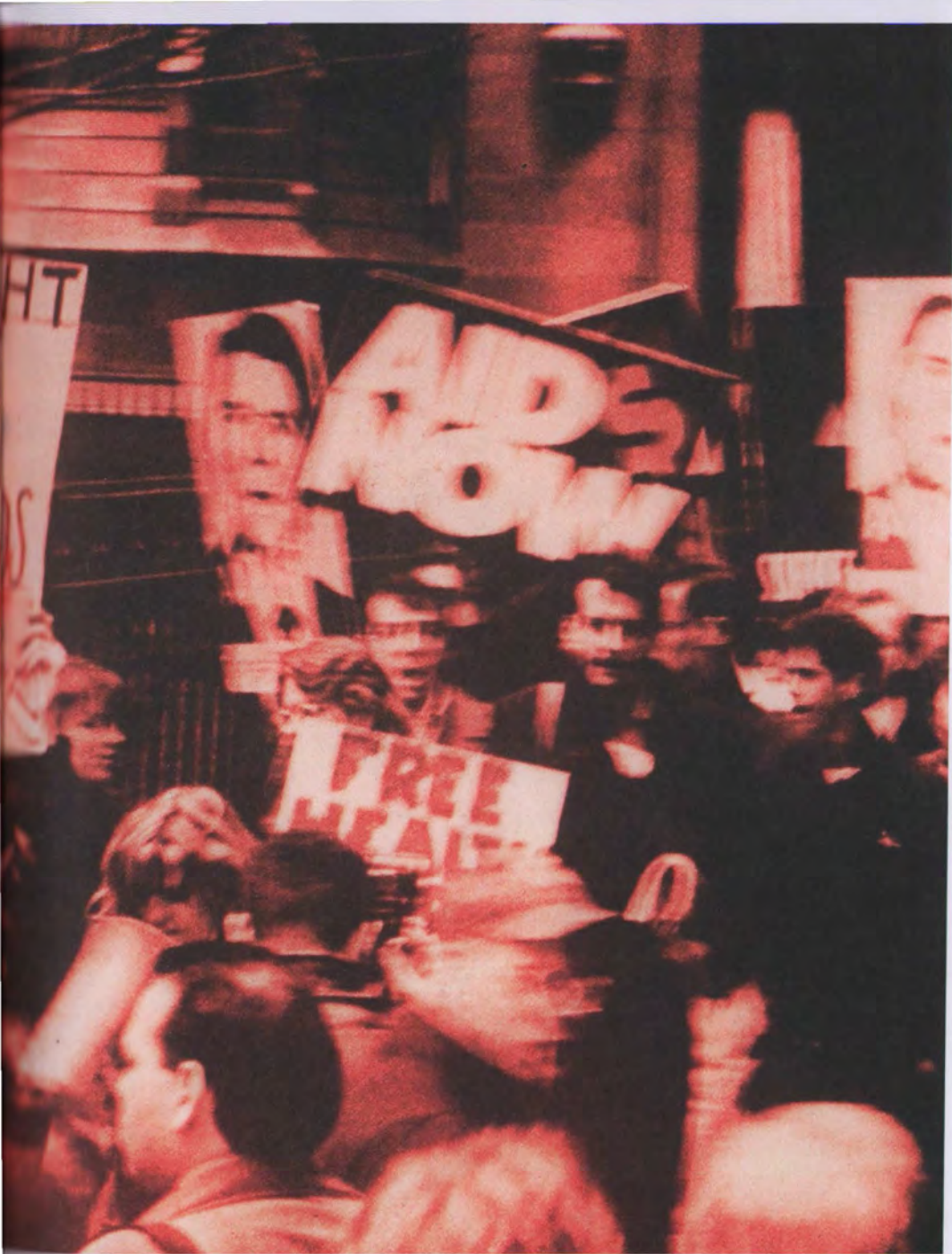
1970'li yıllardan itibaren Avrupa ve Amerika'da sanatçıların ilişkide oldukları sanat kurumlarına getirdikleri kurumsal eleştiriler; bugün de devam ediyor. Örneğin, 2010 yılında Meksika Körfezi'nde British Petrol şirketinin işlettiği Deepwater Horizon isimli petrol kuyusunun, denize üç ay boyunca petrol sızdırması sonucu, tarihin en ciddi çevre felaketlerinden biri yaşandı ve bu olaydan

British Petrol sorumlu tutuldu. Söz konusu şirketin İngiltere'deki Tate Modern Müzesi'nin en büyük sponsorlarından biri olması, bu ülke sanatçıları arasında tepki yarattı. Bu doğrultuda Tate Müzesi'nin bu tür ilişkilerden kurtulması gerektiğini iddia eden, kurumun bir dönüşüme uğramasının elzem olduğuna inanan 'Liberate Tate' (Tate'i Özgürleştir) isimli sanatçı grubu, Tate Modern'de kurumdaki izinli veya izinsiz çeşitli sanat etkinlikleri düzenleyerek kamuoyu oluşturmaya ve baskı kurmaya çalışıyor.

Amerika'da 1980 seçimlerinde Ronald Reagan iktidara geldi ve 12 sene sürecek olan Cumhuriyetçi Parti iktidarının muhafazakâr yaklaşımları Amerikan siyasetine damgasını vurdu.

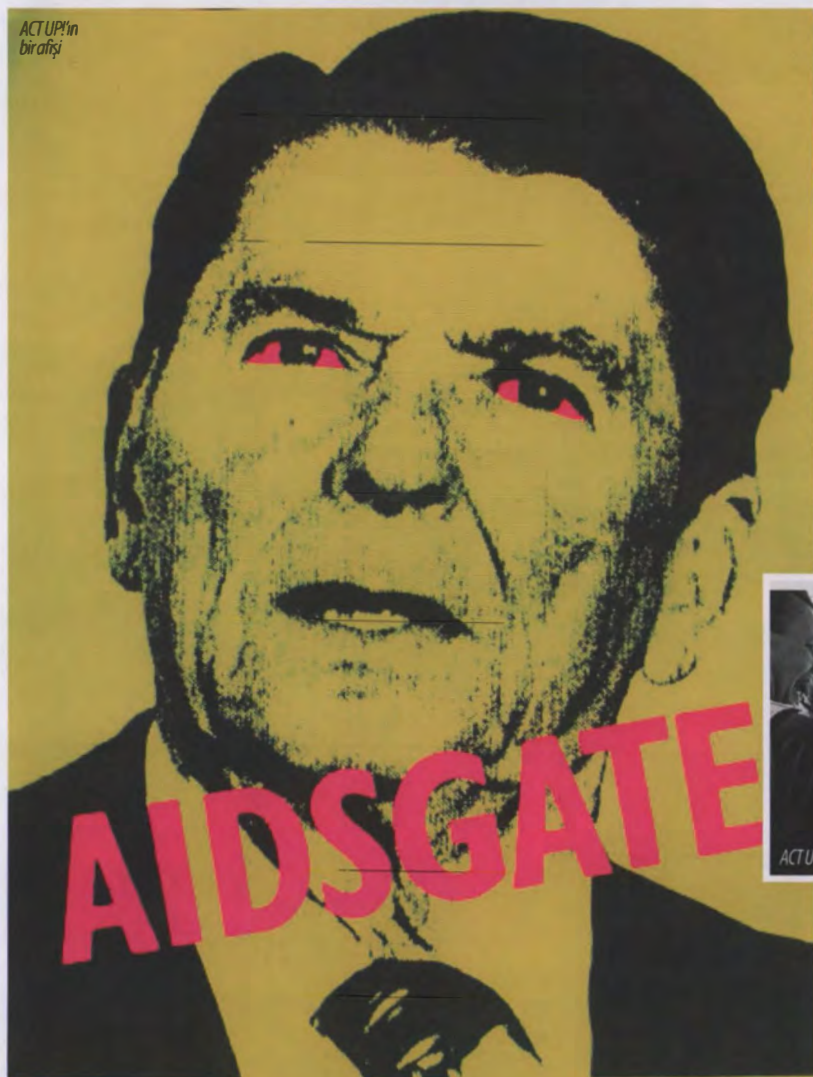
Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

ACT UP!'in
birafışı

es
rt
ty
ern
ey

ester-
t dis-
cord
n the

urvey,
of the
lonks,
pond-
swath
who
major

urvey
scans,
ved a
found
ey, in
he re-
as the

Homosexuals A
Police officers reminding

ACT UP! eylemleri

This Political Scandal Must Be Investigated!

54% of people with AIDS in NYC are Black or Hispanic. AIDS is the No. 1 killer of women between the ages of 24 and 29 in NYC.

By 1991, more people will have died of AIDS than in the entire Vietnam War. What is Reagan's real policy on AIDS?

Genocide of all Non-whites, Non-males, and Non-heterosexuals!

SILENCE = DEATH

SILENCE=DEATH

ACT UP'in sloganlarından biri: Sessizlik eşittir ölüm.

AIDS Drug Protest

from the in-
lay, ar-
de-
hat

might combat acquired immune deficiency syndrome. Hundreds of protesters stayed behind lines, but some crossed the barricades and street to block traffic. They were arrested, with disorderly conduct and released.

The New York Times

E

WA
Ary
a
about
select
surge
today
Dr.
amie
Felix
anow
Club
ponal
ing, to
cause
"I
trust
would
staff

kaybetmişti. AIDS mağdurları, yakınları ilk kez 1987 yılının Mart ayında inisiyatifini ele alarak New York'lu oyun yazarı Larry Kramer'in öncülüğünde 'ACT UP!' isimli doğrudan eylem grubunu kurdular ve hükümetin AIDS araştırmalarına daha fazla kaynak ayırmasına yönelik ses getiren eylemler yaptılar. Bu eylemlerin diğer bir kaygısı da, AIDS'in yalnızca eşcinsellerin, göçmenlerin, uyuşturucu kullananların değil, bütün insanların bir sorunu olduğuna halkı inandırmaktı. 1980'li yılların sonuna doğru Amerikan hükümetinin AIDS araştırmalarına

ayırıldığı fonların büyük ölçüde artmasında 'ACT UP!'in önemi büyüktür. 'ACT UP!' hâlâ varlığını sürdürmekle beraber, ilk birkaç sene içerisinde gösterdiği eylemliliği bir daha gösteremedi. Lakin Amerikan halkına hâkim olan muhafazakâr hayat görüşü ve bunun siyasetteki, gündelik yaşamdaki yansımaları bütün tahakkümü ile toplumun geneline aykırı olanların hayatını etkilemeye devam etti (Örneğin, aynı cinsten iki insanın sevişmesinin cinsel sapıklık olduğuna ve

Rock Hudson

bunun cezalandırılması gerektiğine dair Georgia Eyaleti'ndeki yasa ancak 2003 yılında Yüksek Mahkeme tarafından geçersiz kılındı.)

Cinsellik tartışması

1957 yılında Küba'da doğan Felix González-Torres, 1971 yılında kız kardeşi Gloria ile birlikte kısa bir süre İspanya'da yaşadktan sonra ailesi ile birlikte Porto Riko'ya yerleşti ve ister istemez göçmen

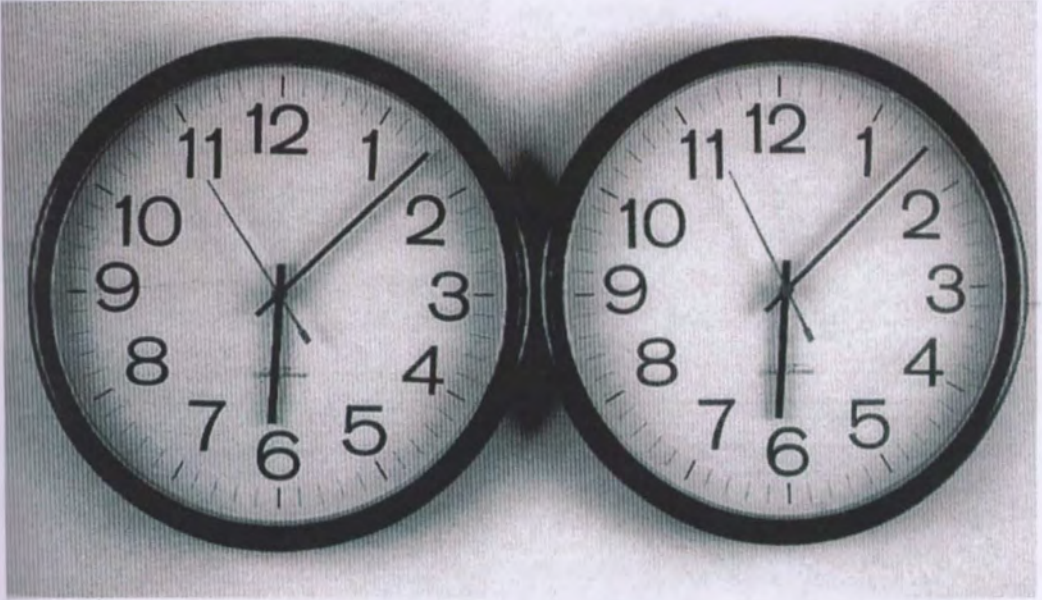
Amerika'da ilk AIDS vakasının bu dönemin başında, 5 Haziran 1981 tarihinde ortaya çıkması ise bu virüsü taşıyanlar açısından büyük talihsizlik oldu. İlk vakalara Los Angeles'ta beş eşcinsel erkekte rastlanması, AIDS'in yalnızca eşcinsellerin bir sorunu olduğuna dair kanı uyandırdı. Muhafazakârlar bu virüsün Tanrı tarafından eşcinselleri cezalandırmak için yollandığına inandı. Hollywood yıldızı Reagan, eşcinselliğe karşı bu tür yargıları olmamasına karşın, partisinin oy tabanına aykırı düşmemek için sessiz kaldı. Ta ki arkadaşı film yıldızı Rock Hudson, 2 Ekim 1985 tarihinde AIDS yüzünden hayatını kaybedene kadar. Reagan, AIDS lafını ilk kez bu kayıp üzerine ağzına aldığı anda 25 binden fazla kişi hayatını çoktan

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

kimliğine büründü. 1976 yılında Porto Riko Üniversitesi'nde sanat eğitimi almaya başlaması ile birlikte ilerleyen yıllarda mütemadiyen isminin başına eklenecek olan, yalnızca sanatçı olarak nitelendirilmek istediği için hiç de hazzetmediği 'Kübalı-eşcinsel sanatçı' kimliği kendisine atfedilmeye başlandı. Hâlâ soyut dışavurumculuğun hâkim olduğu Porto Riko'nun maço sanat ortamını benimseyemeyen González-Torres, ancak 1979 yılında yerleştiği New York'ta kendini özgürce ifade etme olanağını bulabildi. Çeşitlilik bakımından çok daha zengin olan bu kentte fotoğraf eğitimi alan sanatçı diğer yandan sanatını şekillendirecek olan Kültürel Teori'ye, feminizme ve Kavramsal Sanat'a merak saldı ve 1987 yılında sanatçı kolektifi Group Material'a katıldı. Julie Ault ve Tim Rollins tarafından 1980 yılında kurulmuş olan bu kolektif,

Félix González Torres, Mükemmel Aşklar, 1991

cinselliğe, toplumsal cinsiyete, siyasete olan yaklaşımı ile 1980'li yıllarda New York'un sanat ortamına kendine yer edinmişti. Lakin eşcinsel ve Kübalı göçmen olan sanatçı, çeşitliliği kimlik politikaları çerçevesinde değil sanata kattığı anlam zenginliği açısından önemsemektedir. Bu yüzden 'Kübalı göçmen, eşcinsel sanatçı' olarak değil, yalnızca 'sanatçı' olarak kabul edilmek istedi. Bu kolektifin önemli bir kaygısı da sanatçı, sanat işi ve izleyicisi arasındaki ilişkilere yöneliktir.

Group Material'a göre izleyici sanat işinin bir parçası olmalıydı. Bu, sanat işindeki anlam çeşitliliğini beraberinde getirecekti. Üretilen sanat işinin anlamının izleyicilerle birlikte şekillenmesi, ilerleyen yıllarda González-Torres'in sanatının en önemli özelliği oldu. Sanat eleştirmenleri ve tarihçileri

Félix González-Torres'in sanatını pop etkili, post-minimalist ve kavramsal sanat çerçevesinde değerlendiriyorlar. Bununla birlikte sanatçının geleneksel estetik kaygıyı reddetmediğini belirtmeli. González-Torres, "Kavramsal sanatçı Victor Burgin'i mi, yoksa Claude Monet'yi mi tercih edersin" sorusuna, "Monet" diye cevap vermekten çekinmedi.

Simgesel tarihler

González-Torres'e göre, sanat-politika ile alakalı değil, politikanın kendisi. Sanat ile hayata müdahale etmek için protest sanat yapmak gerekmez. Yine bir röportajında şöyle diyor: "Protest sanat sermayenin, Benetton'un kötü olduğunu söylüyor. Bunu biliyoruz! Gazetelerde okuduğumuz şeyler

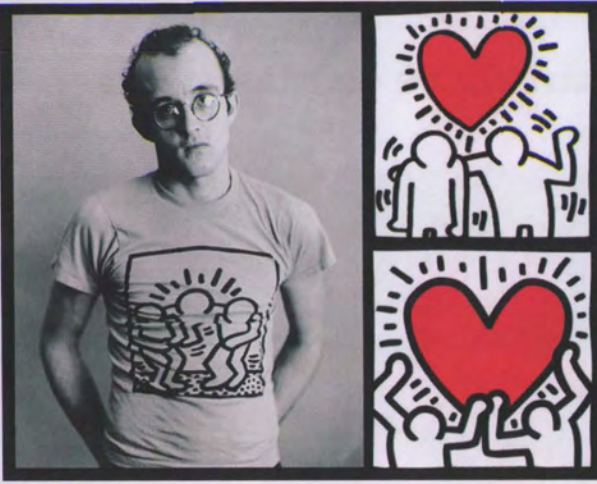
Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

Felix Gonzalez Torres, İsimsiz (Ross'un Los Angeles'taki portresi), 1991

için bir galeri mekânına ihtiyacımız yok". González-Torres'in sanatı, sevgiyi, aidiyeti, kaybı ve matemi içerir: 1983 yılında tanıştığı sevgilisi Ross Laylock, 1991 yılında AIDS'e bağlı komplikasyonlar yüzünden hayatını kaybetti. González-Torres sanat hayatının en etkileyici işlerinden birini bu kayıp üzerine yaptı. 'İsimsiz' (Ross'un Los Angeles'daki Portresi) ilk kez 1991'in Ekim ayında Los Angeles'daki Luhring Augustine Hetzler Gallery'de sergilendi. Sanatçı, galerinin bir köşesine, selofan kâğıdına sarılmış, Ross'un ideal ağırlığı olan 79 kilo bonbon şekerini yığı. Dileyen Ross'un en sevdiği 'Fruit Flasher' marka şekerleri alabilir, yiyebilir. González-Torres, hayatını adadığı Ross Laylock'un portresini şeker yığını olarak yorumlamıştı. İzleyen

bu ilişkinin bir parçası oldu, ilişkiyi yaşattı. Şekeri kâğıdından sıyırdı, ağzına attı, emdi, ağzında dolaştırdı, yuttu. 1991 yılında New Yorklular kentin kalabalık bölgelerine yerleştirilmiş 24 tane billboard ile karşılaştılar: Bu billboardlarda, iki yastığın üzerindeki izlerden anlaşıldığı üzere, üstünden henüz kalkılmış, dağınık, boş bir yatak yer alıyordu. González-Torres'in sıklıkla kullandığı diğer malzeme ise kelimeler oldu. Yine New York caddelerindeki büyük bir billboarda siyah zemin üzerine beyaz harflerle şunları yazdı: "People With AIDS Coalition 1985 Police Harassment 1969 Oscar Wilde 1895 Supreme Court 1986 Harvey Milk 1977 March on Washington 1987 Stonewall Rebellion 1969" Birçok New York'lu bu tarihlerin,

Keith Haring

isimlerin ne anlam içerdiğini bilmiyordu elbette. González-Torres New Yorkluların gündelik hayatına bu tarihleri soktu. İşe giderken, çocuklarını gezdirirken, aylak aylak dolaşırken, sıradan insanlar bunları okudu. Bazıları anlam verebildi, bazıları boş gözlerle baktı ama bu tarihler sızmıştı bir kere. (Bu tarihler; eşcinsellerin toplum içinde var olabilmelerine yönelik giriştikleri mücadelenin simgesel örnekleri. Örneğin, 1895, Oscar Wilde'in eşcinsel olduğu için tutuklandığı, 1986 Amerika'da Yüksek Mahkeme'nin eşcinsel ilişkinin sapıklık olduğuna dair kanunu onayladığı, 1969 eşcinsellerin ilk kez kitlesel olarak ayaklandığı tarihler.) Bu işlerde Félix González-Torres'in sanatının militan tarafı ortaya çıkıyor: 1996 yılında AIDS yüzünden vefat eden sanatçının militanlığı, 'ACT UP!' gibi grafikerlerin ve reklamcılarının oluşturduğu basit ama çarpıcı slogan ve afişlerle desteklenen doğrudan eylem üzerine kurulu değildi. Çatışmadan ziyade içeri sızma taktiğini uyguladı. AIDS virüsünün yaşamak, yayılmak için bir vücuda ihtiyaç duyması gibi González-Torres'in virüsünün de yaşamak, çoğalmak için bir vücuda ihtiyacı vardı. O vücut da sanat oldu. Sanatçının "Sanat politika ile alakalı değildir; politikanın kendisidir" lafını bu bağlam içinde değerlendirmeli.

Sanatta AIDS, eşcinsellik

New York'un 1980'li yıllarında kente ve kentin sanat çevresine damgasını vuran Keith Haring, ilk grafitilerini New York metrosunun duvarlarına yaptı. Grafik tasarım mezunu olan sanatçı, grafitinin yanı sıra 1981 yılında kâğıda da çizmeye başladı ve ilk solo sergisini Tony Shafrazi Gallery'de aynı yıl açtı. 'Radyant Bebek' adını (radyant: ışımaya merkezi, saçılma noktası) verdiği tiplmesi sanatçının bütün yapıtlarında karşımıza çıkar: 1981 yılında Almanya'nın Kassel kentinde düzenlenen 7. Documenta'ya katılan Haring, 1983 yılında da Whitney ve Sao Paulo Bienalleri'nde yer aldı. Sanatçı, 1985 yılında tuval resmi yapmaya başladı. 1986 yılından itibaren Avrupa'nın çeşitli kentlerinde büyük grafitiler yaptı. Berlin Duvarı'na resmettiği grafiti, duvar yıkıldığı için ancak üç hafta dayanabildi. Kısa zamanda ünlene ve bunu ticari başarıya çeviren Haring, bu yüzden sert eleştirilere uğradı. Absolut, Swatch gibi markalar için desenler tasarlaması bu duruma iyi birer örnek. 1988 yılında AIDS olduğunu öğrenen ve yakın zamanda öleceğinin farkında olan sanatçı, 1989 yılında Keith Haring Vakfı'nı kurdu. Ölümünden sonra elde edilecek bütün geliri AIDS ile mücadeleye vakfetti. 16 Şubat 1990 tarihinde de hayata veda etti.

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

E = FEAR

ATH ▲ FIGHT AIDS
ACT UP

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

Çağdaş sanat içinde AIDS, eşcinsellik gibi konular söz konusu olduğunda, akla gelen diğer önemli isim ise Robert Mapplethorpe. 1946 yılında doğan, büyük boyutlu, stilize edilmiş, siyah beyaz fotoğrafları ile ünlenen Mapplethorpe, 20'nci yüzyılda yaşamış en sansasyonel fotoğraf sanatçılarından biri. Sanatçı 1967-1974 yılları arasında şarkıcı Patti Smith ile birlikte yaşadığı beraber sanat üretti. 1974 yılında eşcinsel

olduğunu anlayan Mapplethorpe, özellikle erotik eşcinsellik içeren fotoğrafları nedeniyle Amerikan muhafazakârlarından çok tepki çekti. AIDS hastalığına 1980'li ve 1990'lı yıllarda yüklenen politik yük, bu hastalığı taşıyan sanatçıların da ister istemez gerginliğin bir tarafına sürüklenmesine yol açıyordu. 43 yaşında AIDS yüzünden hayata veda eden fotoğraf sanatçısı, Amerikan toplumunda şiddetli tartışmalara sebep oldu. Bu tartışmalar

Robert Mapplethorpe

Patti Smith Horsey

Robert Mapplethorpe, Patti Smith
Horses albüm kapağı, 1975

Robert Mapplethorpe, otoportre

işlerinin sergilenmesine destek olan kamu kurumlarının fonlarının kısılmasına yol açacak kadar ilerledi ve mahkemelerde dava konusu oldu. Sanatçının 1980 tarihli, onun eşcinselliğini vurgulayan oto portresi diğer fotoğrafları arasında çarpıcılığı bakımından ön plana çıkıyor. Bugün varlığını sürdüren Mapplethorpe Vakfı, tüm gelirini AIDS hastalığı ile mücadeleye vakfediyor. Mapplethorpe'un fotoğrafları nedeniyle özellikle 1990'lı yılların başlarında Amerika'da baş gösteren sansür tartışmaları, 1990'lı yılların sonunda 'Sansasyon' isimli bir sergi yüzünden yeniden alevlendi.

Saklananı ortaya çıkarmak

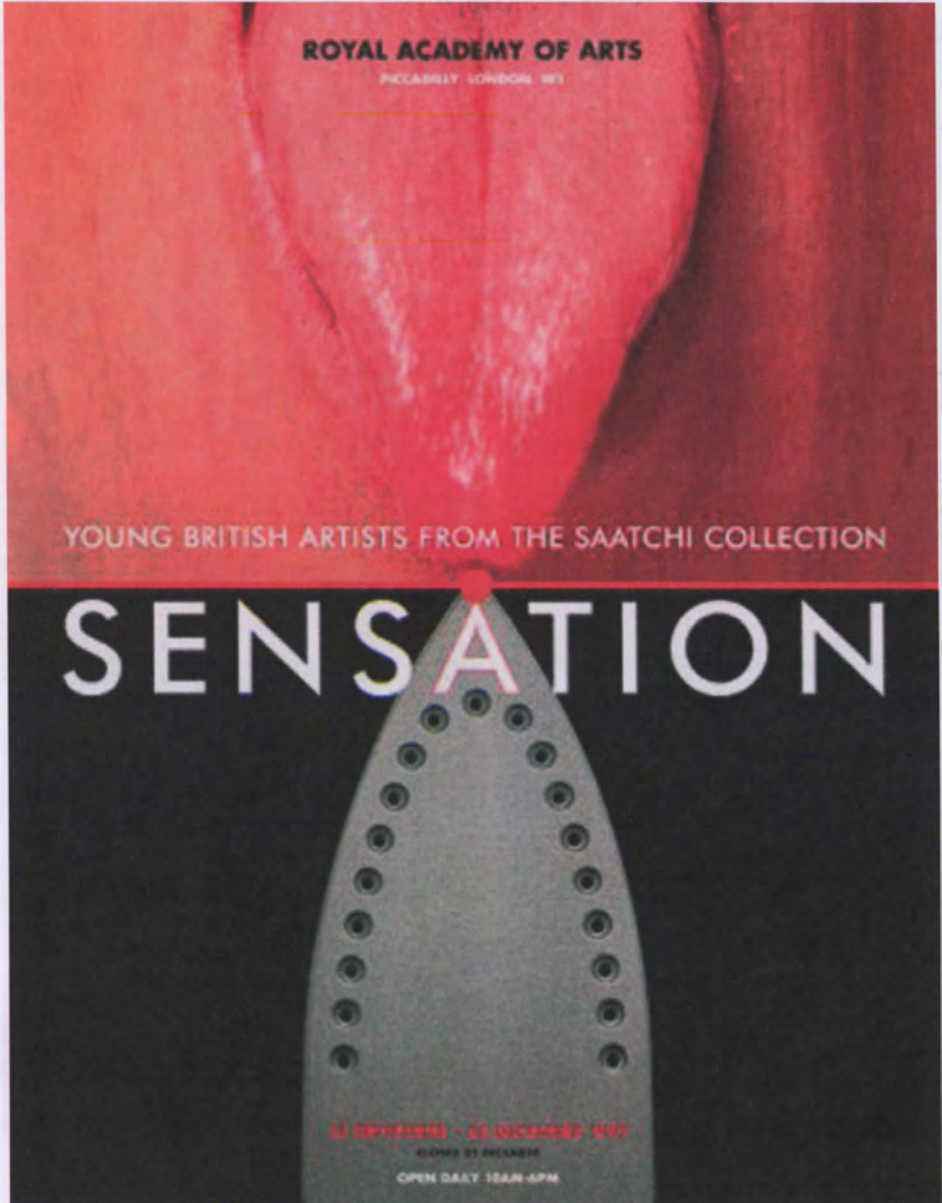
Sanatın en önemli gücü hayatı dönüştürme potansiyelinden ziyade saklananı ortaya çıkarması. 1990'lı yılların başlarında isimlerini duyurmaya başlayan, Charles Saatchi tarafından desteklenen 'Genç İngiliz Sanatçılar'ın (Young British Artists)

da içinde yer aldığı 'Sansasyon' başlıklı sergi, sanatın bu özelliğine iyi bir örnek. Saatchi'nin bir reklam kampanyası şeklinde sunduğu sergi, ilk önce Londra'da Kraliyet Akademisi'nde gerçekleşikten sonra Berlin ve New York'a taşındı. Londra'daki sergi esnasında en büyük sansasyon, Marcus Harvey'in 'Myra' isimli işi üzerine oldu. Beş çocuğun katili olan Myra Hindley'in fotoğrafının bir sanat sergisinde yer alması, İngiliz kamuoyunda büyük tepki çekti. Buna karşın Kraliyet Akademisi'nin başında yer alan David Gordon, sergilenen işi savunarak, her gün basında yüzlerce kere görülen bir imajın sergide yer almasının sakıncalı olmadığını iddia etti. Serginin yarattığı asıl sansasyon ise New York'ta patladı. Brooklyn Müzesi'nde 2 Ekim 1999-9 Ocak 2000

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

Sansasyon sergisi afişi, 1997

tarihleri arasında gerçekleşecek olan serginin önceden kataloğunu inceleyen New York Belediye Başkanı Rudolph Giuliani, Chris Ofili'nin 'Kutsal Bakire Meryem' isimli resmini görünce "Hastalıklı şey" yorumunu yaptı ve serginin gerçekleşmemesi için müzeye baskı yaparak, kurumun senelik 7 milyon dolarlık ödeneğini kesti. Ofili'nin resminde tepki çeken Meryem'in malzeme olarak fil dışkısı ile resmedilmiş olmasıydı. Ayrıca Meryem'in etrafına kolaj olarak vajinalar yerleştirilmişti. Giuliani'nin tepkisi üzerine sergi, New York'ta büyük ilgi topladı. Başta New York Başrahibi John O'Connor olmak üzere ileri gelen dini isimler sergiyi kınadı. Olay politik bir düzleme taşıdı ve Hillary Clinton, Giuliani'nin New York'u buz çağına sokmaya niyetlendiğini iddia etti. Aralarında Susan Sarandon, Steve Martin, Norman Mailer, Arthur Miller, Kurt Vonnegut ve Susan Sontag'ın olduğu geniş bir sanatçı, edebiyatçı grubu gazetelere verdiği ilanla ifade özgürlüğünü savunarak Brooklyn Müzesi'ne destek verdiler. İlerleyen dönemde olay hukuki bir boyut kazandı ve Brooklyn Müzesi açtığı davayı kazanarak belediye ödeneğinin kesilmesini engelledi. Koyu bir Katolik olan Rudolph Giuliani 'Kutsal Bakire Meryem'e tepki gösterirken "Halkın dini değerlerinin rencide edildiği" gerekçesini öne sürerek kendini meşru bir zemine oturtuyor, kamuoyunda önemli bir destek görüyordu. Lakin ilerleyen dönemde, bu olay üzerine yapılan kamuoyu araştırmaları, Ofili'nin resmine gösterilen tepkinin altında dini nedenlerden ziyade ırkçı dürtülerin yattığını gösterdi. Meryem'in fil dışkısı ile resmedilmesi değil Meryem'in bir 'zenci' olarak betimlenmesi insanları ve muhtemelen Rudolph Giuliani'yi kızdırmıştı. Geçmişte kaldığına inanılan ırkçılık hâlâ toplumda gizli ama kudretli bir şekilde hükümünü sürüyordu. Chris Ofili'nin, dolayısıyla

New York Belediye Başkanı Rudolph Giuliani

'Sansasyon' sergisinin en büyük başarısı bu oldu: Amerikan halkında hâlâ kendine yer bulan ırkçılığı afişe etmek.

Çağdaş Sanat'ın siyaset ile olan ilişkisine dair Almanyadan da önemli örnekler verilebilir. Adolf Hitler'in 1945 yılında intihar etmesinden, yani Almanya tarihinde "Sıfırıncı saat" diye isimlendirilen andan kısa bir süre önce dünyaya gelen Anselm Kiefer, sanat w hayatının önemli bir kısmında, içinde doğduğu toplumun işlediği suçları sorgulayıcı işler gerçekleştirdi. Bu yüzden ülkesinde tepki çeken sanatçı uzun zamandır Fransa'da yaşıyor. Sanatçının en çarpıcı işlerinden biri 1969 yılında yaptığı fotoğraflardan oluşan 'İşgaller' isimli kitap. Kiefer, birçok farklı mekânda Nazi selamı verir

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

Anselm Kiefer

Anselm Kiefer, İşgaller, 1969

halde fotoğraf çekti ve bunları bir kitap haline getirdi. Fotoğraflar ilk kez 1975 yılında Almanya'da 'Interfunktionen' isimli dergide yayınlandığında büyük tepki çekti ve Kiefer siğ bir yorumla faşist olmakla suçlandı. Oysa Alman sanatçı, bu işi hakkında şöyle diyor: "Kendimi Hitler'le özdeşleştirmiyorum. Fakat onun yaptıklarını ben de yapmalıyım ki, o çılgınlığı kavrayabileyim." Son yıllarda Alman kimliğini sorgulayıcı işlerden ziyade farklı konuları işlemeye başlayan sanatçının, 1980'li yıllarda Paul Celan'ın toplama kampları üzerine yazdığı 'Ölüm füzü' isimli şiirinden yola

çıkarak yaptığı 'Margarithe/Sulamith' başlıklı resimleri son dönem sanat tarihinin en önemli eserlerinden sayılabilir.

13 Ekim 1977'de Palma Mayorka-Frankfurt seferini yapan Lufthansa'ya ait bir uçak kaçırıldı. Eylemi düzenleyen Filistinli grup, o sırada Alman hapishanelerinde tutuklu bulunan 11 RAF (Rote Armee Fraktion; Kızıl Ordu Fraksiyonu) üyesi ile birlikte, 11 Ağustos 1977'de İstanbul Yeşilköy Havaalanı'nda bir El-Al uçağına saldırdıkları için Türkiye'de hapiste bulunan iki Filistinli eylemcinin serbest bırakılmasını talep ettiler. Uçak Somali

Siyaset, AIDS, sansür
ve çağdaş sanat

Anselm Kiefer, *Senin Altın Sacdın Margarete*, 1981

makamlarının itirazlarına karşın 17 Ekim 1977'de Mogadişu'ya indi. Teröristler ciddi olduklarını göstermek için pilotu öldürdüler: Aynı günün akşamı saat 23 sıralarında Alman anti terör birimi GSG-9 uçağa baskın düzenleyerek bütün rehinelere kurtardı, üç eylemciyi öldürdü, birini ağır yaraladı. İçinde Baader-Meinhof Grubu'ndan kişilerin de yer aldığı RAF üyelerinin serbest bırakılması için düzenlenen bu eylemin başarısızlığının ertesi sabahı, yani 18 Ekim 1977'de, Stuttgart Stammheim Hapishanesi'nde tutuklu olan RAF liderleri Andreas Baader, Jan-Carl Raspe ve Gudrun Ensslin'in hücrelerinde ölü, Irmgard Müller'in ise göğsü bıçakla deşilmiş halde, ağır yaralı olarak bulundukları Alman makamlarca açıklandı. Resmi açıklamaya göre bu bir toplu intihar eylemiydi. Irmgard Müller ise iyileştikten sonra hücrenin havalandırmasından gelen bir zehirle kendinden geçtiğini, daha sonra kendini kanlar içinde bulduğunu iddia etti. 27 Ekim 1977'de üç RAF üyesi Stuttgart Waldfriedhof Mezarlığı'nda bin kişinin katıldığı bir törenle gömüldüler.

Olayların anımsanması

1932 Dresden doğumlu Alman sanatçı Gerhard Richter'in 'Oktober 18, 1977' (18 Ekim 1977) başlıklı 15 yağlıboya resimden oluşan dizisi, Almanya tarihindeki bu travmatik olayı 11 sene sonra yeniden gündeme taşıdı. 1988 yılının sonlarına doğru tamamlanan dizi, ilk kez ertesi yıl Krefeld kentindeki Museum Haus Esters'de sergilendi. 1995 yılında ise sanatçı eserini New York Modern Sanatlar Müzesi'ne 3 milyon dolara sattı. Küçük bir portreden anıtsal bir manzaraya kadar çeşitli boyutlarda olan resimler işledikleri konu ve üslupları açısından birbirine bağlanıyor. Bu resim dizisi, Anselm Kiefer'in Paul Celan'ın 'Ölüm

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

Gerhard Richter, 18 Ekim 1977 Cenaze, 1988

**Siyaset, AIDS,
sansür ve
çağdaş sanat**

Gerhard Richter, 18 Ekim 1977, Genç Portre, 1988

Gerhard Richter

Jörg Immendorff, *Café Deutschland V*, 1979

Füğü' şiirinden yola çıkarak resmettiğı, Yahudi Soykırımı'nı işleyen 'Margarete ve Sulamith' dizisi veya Jörg Immendorff'un 1977-1983 yılları arasında yaptığı, Almanya'nın bölünmüşlüğünü konu edinen 'Café Deutschland' dizisi ile birlikte İkinci Dünya Savaşı sonrası Alman resminin siyasi ve travmatik bir olayı içerik edinen en çarpıcı örneklerinden biri. Richter, Kiefer ve Immendorff'dan daha farklı bir yöntemi benimser. Diğerleri gibi sembolizme başvurmaz. Bu yönden

Fransız ressam Honoré Daumier'nin Fransız polisinin bir aileyi katletmesini işleyen 'Transnonain Sokağı, 15 Nisan 1835' başlıklı resmini andırıyor. Lakin Daumier, olayı mümkün olduğunca çarpıcı bir şekilde resmetmek için çabalarken, Richter'in gayesi, izleyiciyi çok ederek tepki uyandırmak değil, olayı anımsatmaktır.

Bu noktada Richter'in sembolist olmadığı gibi gerçekçi de olmadığı anlaşıyor. 'Oktober 18, 1977' dizisini sanat tarihi açısından özgün

Siyaset, AIDS,
sansür ve
çağdaş sanat

kılan bu özellikler. Her ne kadar Almanya'da ilk sergilendiğinde özellikle sağ kesim tarafından terör örgütüne karşı sempati uyandırdığına dair eleştiriler yöneltilmişse de, 'Oktober 18, 1977' başlıklı dizinin izleyende böyle bir duygu uyandırdığını iddia etmek güç. Richter'in, gazetelerden ve dergilerden topladığı fotoğrafları yorumlarken bulanıklaştırması, ayrıntıları yok etmesi, görüntülerin çarpıcılığını ortadan kaldırması ilginç. Bu özellikler resimleri belgesel nitelikte olmaktan uzaklaştırıyor. Sanatçı 1988 yılında, olaydan 11 sene sonra sanki hafıza yokluyor gibi.

1957 doğumlu, İran asıllı Amerikalı kadın sanatçı Shirin Neshat, film, video ve fotoğraf türlerinde sanatsal üretimde bulunan bir sanatçı. 1979 yılında Humeyni'nin iktidara gelmesiyle ülkesini terk edip Amerika'ya yerleşen Neshat, Kaliforniya'da sanat

eğitimi aldı. 1990 yılında İran'a dönen sanatçı, bıraktığı ülkesinin ne kadar değiştiğini gördüğünde şoka uğradı. Şahın diktatörlüğü altında ezilen halkın yerine teokratik bir yönetim tarafından tamamen politize edilmiş, ama yine tahakküm altında olan bir halk ile karşılaşan Neshat, bu tarihten itibaren kadının ülkesindeki konumu üzerine işler üretmeye başladı. 'Allah'ın Kadınları' isimli fotoğraf dizisi sanatçının en önemli işleri arasında. 1997 yılında gerçekleşen 5. İstanbul Bienali'nin sanatçılarından biri olan Neshat, bu dizisinde kendini model olarak kullandı. Sanatçının bu fotoğraflarında, çarşaf giymiş bir kadının, dinen açıkta olmasında bir mahsuru olmayan bölgelerine Arapça harflerle yazılmış Farsça metinler göze çarpıyor. Metinler dini içerikten ziyade politik içerikli olmasına karşın Arap harfleri nedeniyle İslam'a da bir gönderme içeriyor.

**Siyaset, AIDS,
sansür ve
çağdaş sanat**

Shirin Neshat, İnanç dizisinden, 1996

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

Francis Alijs

1959 doğumlu Belçikalı sanatçı Francis Alijs genelde video türünde ürettiği işlerle çağdaş sanat alanında isim sahibi. Halen Meksika'da yaşayan sanatçının, 2005 yılında gerçekleştirdiği 'Yeşil Hat' isimli iş, diğer işlerine nazaran oldukça siyasi bir içeriğe sahip. İsrail ile Ürdün'ün 1948 yılında yaptıkları savaşın ardından İsrailli komutan Moshe Dayan'ın harita üzerinde yeşil renkli kurşun kalemle çizdiği, İsrail'in sınırlarını belirleyen 'Yeşil Hat' denilen, hatta gönderme olan işin diğer bir ismi de 'Bazen Şiirsel Bir Şey Yapmak Politik, Politik Bir Şey Yapmak İse Şiirsel Olabilir'. Sanatçı yeşil bir boya dökerek bu hat üzerinde yürüdü ve yeşil

hatı yeniden çizdi. Julien Devaux'nun katkılarıyla gerçekleşen iş, performans esnasında kullanılan diğer malzemelerle birlikte bir yerleştirme olarak birçok ülkede sergilendi.

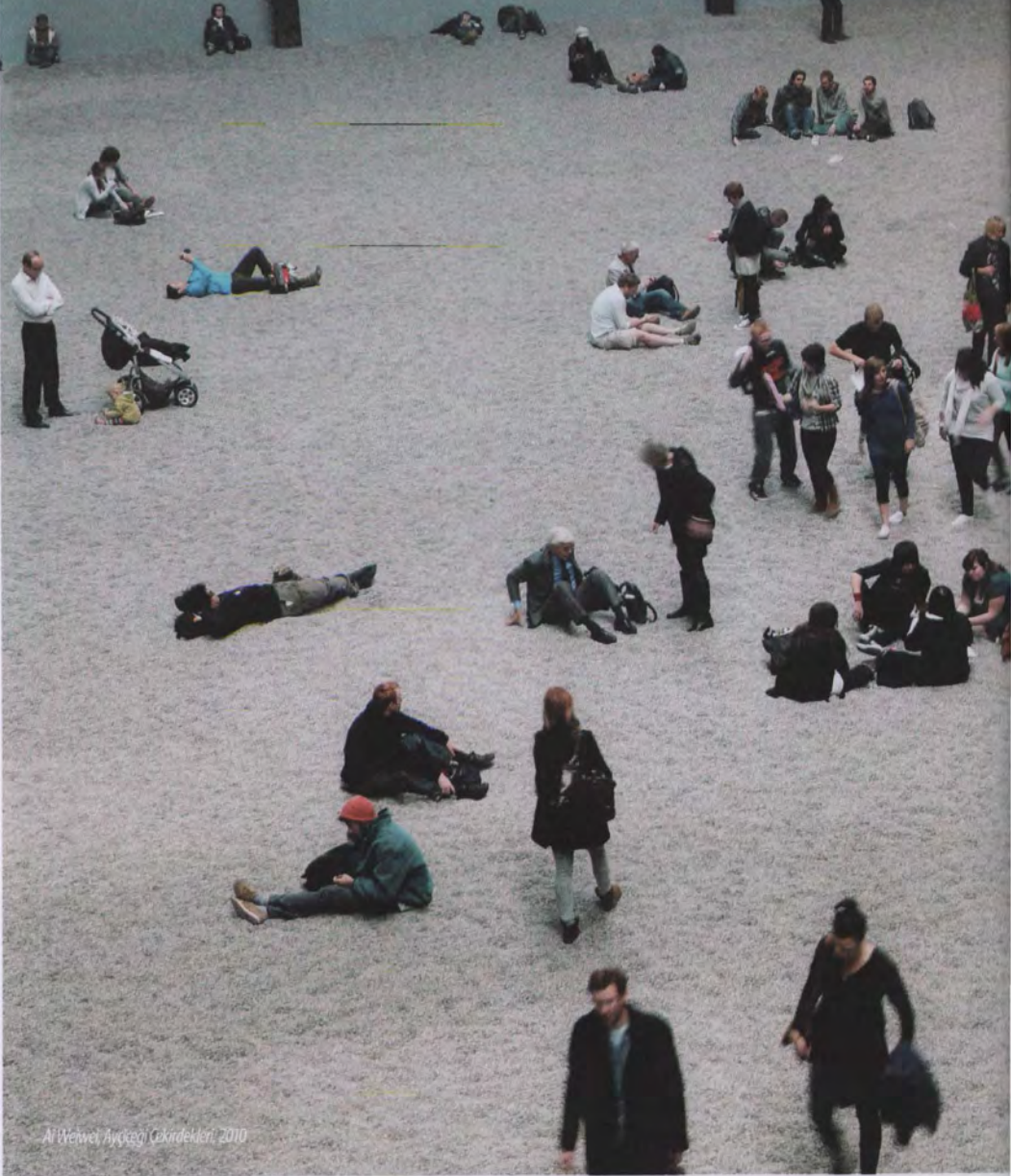
Devlet-sanatçı ilişkisi

1957 doğumlu Çinli sanatçı Ai Weiwei, 1978 yılında girdiği Pekin Film Akademisi'nde okurken, 'Yıldızlar' isimli avangart sanat grubunu kuranların arasındaydı. 1981 yılında Amerika'ya gitti ve burada 12 sene kalarak, Performans Sanatı ve Kavramsal Sanat alanlarında faaliyette bulundu. 1993 yılında Çin'e dönerek sanat hayatını ülkesinde sürdürdü ve

Francis Alijs, Yeşil Hat, 2005

Siyaset, AIDS, sansür ve çağdaş sanat

uluslararası çapta ün sahibi oldu. 2008 yılına kadar Çin Komünist Partisi ile bir sorunu olmayan, hatta partinin bir prestij ve imaj meselesi olarak ciddiye aldığı Pekin Olimpiyatları için inşa edilen 'Kuş Kafesi' olarak isimlendirilen stadyumun mimarlarından biri olarak seçilen Ai Weiwei'nin başına gelenler; tahakküme dayalı sıradan devlet-sanatçı ilişkisinden öte, sanat dünyasının sansüre karşı olan tutumundaki iki yüzlülüğü de gösterdi. 12 Mayıs 2008 tarihinde gerçekleşen Sichuan Depremi'nde devletin inşa ettiği çürük okul binalarının altında kalıp hayatını kaybeden beş binden fazla çocuğun ismini teker teker yayınlarak, ölümlerin nedeninin Çin Komünist Partisi içindeki yolsuzluklar olduğunu ortaya koyan Ai Weiwei, günümüzde sanatın doğrudan siyasete müdahale edebileceğini ortaya koyması bakımından çağdaş sanatçılar arasında en çarpıcı isimlerden biri. Çocukların isimlerini yayınlamaya başladığı 2009 yılından itibaren sürekli baskıya uğrayan, dayak yiyerek beyin kanaması geçiren, devletin mali

desteği ile inşa etmiş olduğu stüdyosu yıkılan Ai Weiwei, ancak Nisan 2011 tarihinde gözaltına alınması üzerine gündeme oturdu. Haftalarca kendisinden haber alınamayan sanatçı, dünya çapında sanat dünyasının tepkilerine neden oldu. Ta ki Çin Komünist Partisi'nin bir imaj aracı olarak kullandığı Hong Kong Sanat Fuarı açılana ve o tepki gösteren sanat dünyasının gerek katılımcı gerek ziyaretçi olarak gurur duyarak, hevesle Çin'e gitmesine kadar. Sansür,

Siyaset, AIDS,
sansür ve
çağdaş sanat

Sejla Kameniç, Bosnalı Kız, 2003

NO TEETH...?
A MUSTACHE...?
SMEL LIKE SHIT...?
BOSNIAN GIRL

Sejla Kameniç
BOSNIAN GIRL

Graphics written by an unknown Dutch soldier on an army barracks wall in Podgori, Bosnia-Herzegovina, 1994/95. Royal Netherlands Army troops, as a part of the UN Protection Force (UNPROFOR) in Bosnia and Herzegovina 1992-95, were responsible for protecting the Srebrenica safe zone. Drawing by Tunc Samanci

devlet baskısı vs. gibi sanat alanının en ciddiye alması gereken konuları unutuldu ve asıl ciddiye alınan piyasa meselesi hatırlandı.

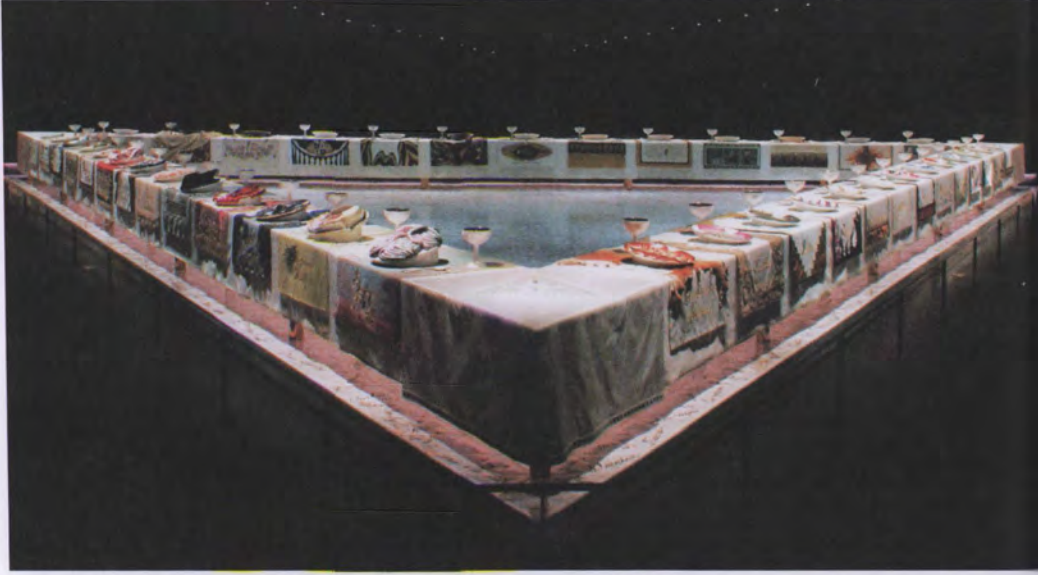
Ai Weiwei'ye uygulanan sansür ve tahakkümün sanat dünyasında ortaya çıkardığı en önemli gizli gerçek bu. Sanata karşı gerektiğinde sanatçıya işkenceler yapabilecek kadar baskıcı bir tutum sergileyen bir iktidarın, aynı zamanda kendini aklamak için sanatı kullanmasına, sanat dünyasının piyasa uğruna alet olması. Daniel Buren, Anish Kapoor gibi sanatçılar Ai Weiwei'ye destek olmak amacıyla Çin'deki sergilerini iptal etmeseydi sanatçı muhtemelen serbest bırakılmayacaktı. Weiwei'nin en görkemli işlerinden biri kuşkusuz 2010 yılının Ekim ayında Londra'daki Tate Modern'de sergilediği 'Ayçiçeği Çekirdekleri'. Malzemesi porselen olan, hepsi elle boyanmış 100 milyon ayçiçeği çekirdeğinden oluşan yerleştirmenin hazırlanması için Çin'in Jingdehen kentinde bin 600 kişi aylarca çalıştı. Bu yerleştirmede, Çin mitolojisinde önemli bir yeri olan ayçiçeğinin simgesel içeriğinin yanında Çin'in bugünkü uluslararası iktisadi sistem içindeki üretim gücüne ironik bir yaklaşım da görülebilir. İlk günlerde ziyaretçiler çekirdeklerin üzerinde yürüyebiliyor, yatabiliyor, oynayabiliyordu. Lakin Tate Modern yönetimi porselen tozlarının insan sağlığına zararlı olduğuna kanaat getirince, izleyiciler yerleştirmeye uzaktan bakmakla yetinmek durumunda kaldılar.

Daha çok video ve fotoğraf alanlarında üretimde bulunan 1976 doğumlu Saraybosna doğumlu Sejla Kamerić'in 'Bosnalı Kız' isimli posterleri son senelerin en çarpıcı politik işlerinden biri. Bosna Savaşı esnasında Srebrenitsa kenti Birleşmiş Milletler tarafından 16 Nisan 1993 tarihinde güvenli bölge ilan edildi ve Hollanda ordusu tarafından Sırp güçlerine karşı korunmaya başlandı. 12

Temmuz 1995 tarihinde kenti korumakla görevli olan Hollandalı komutan Thomas Karremans Sırp komutan Ratko Miladić ile bir görüşme yaptı ve Hollandalı askerlere ateş açılmaması kaydıyla Sırpların kente girebileceğini belirtti. Ertesi gün Miladić komutasındaki 5 bin Sırp askeri kente girerek yakın tarihin en çarpıcı katliamlarından birini gerçekleştirdi. Soykırımdan üç gün sonra Hollandalı komutan ülkesine döndüğünde rütbesi yükseltildi. Savaş sonrası kenti korumakla görevli olan Hollanda birliğinin kullandığı kışanin tuvaletlerinde askerlerin yazdığı duvar yazıları ile karşılaştı. Bunlardan biri şöyleydi: "Dişsiz...?, Bıyıklı...?, Bok gibi kokuyor...? Bosnalı kız !" Babasını Bosna savaşında kaybeden Kamerić, 2003 yılında bu duvar yazısını kendi fotoğrafı üzerine kopyalayıp afiş haline getirdi ve Avrupa'nın çeşitli kentlerinde duvarlara yapıştırdı, gazetelere ve dergilere ilan vererek yayınladı. Srebrenitsa'da gerçekleşen katliamın sorumlularından olan Hollandalı komutan Karremans ise Bosna Savaşı'nda gösterdiği kahramanlıklar nedeniyle 4 Aralık 2006 tarihinde hükümet başkanı tarafından şeref madalyası ile onurlandırıldı.

Kadın ve çağdaş sanat

Judy Chicago, Akşam Yemeği Partisi, 1979

1970'li ve 1980'li yıllarda çağdaş sanat alanında feminizm etkisini gösterdi. Sanat tarihçisi Linda Nochlin'in 1977 yılında yayınladığı 'Sanat Tarihinde Neden Kadın Sanatçı Yok?' başlıklı makalesi, çağdaş sanatta feminist yaklaşımları tetikleyen metinlerden oldu. Çağdaş sanat alanında feminist hareketin en bilinen işlerinden birini 1939 doğumlu Amerikalı kadın sanatçı Judy Chicago yaptı. 'Akşam Yemeği Partisi' isimli işinde Chicago, Batı kültüründe önemli bir yeri olduğunu düşündüğü 39 kadına ve ayrıca 99 kadına saygı gösterisinde bulundu. Büyük, üçgen bir masanın üzerinde her bir 39

kadın için özel olarak hazırlanmış yemek sofrası söz konusuydu. Üçgen masanın ortasındaki boşlukta ise 99 kadının ismi yer aldı. 'Akşam Yemeği Partisi' ilk kez 1979 yılının Mart ayında San Francisco Modern Sanat Müzesi'nde sergilendi ve üç ayda 100 bin izleyiciye ulaştı. 1941 doğumlu Amerikalı sanatçı Mary Kelly, 1979 tarihli 'Ayrılık Sonrası Belgesi' isimli yerleştirmesinde, doğumdan itibaren annenin çocuğu ile olan ilişkisini feminist bir bakış açısıyla işledi. Bu yerleştirmede çocuğun doğumundan itibaren bedeniyle bıraktığı izler ve annenin çocuğu ile ilgili duygularının yer aldığı bir günlük söz konusu.

Judy Chicago

Kadın ve çağdaş sanat

Mary Kelly

(age 36) E IS FOR ELEPHANT. He calls it
the "curvy one" and pronounces it-"eeh".
He often forgets it and sometimes writes
it upside down-"a". When he sees an e,
a present or a breast, he says, "What's that?"
Something at once lost, forgotten, remembered
and hoped for. "a" as in "me." E IS FOR AL-
LIGATORS ENTERTAINING ELEPHANTS. E IS
FOR AN EAGLE ON AN ELEPHANT IN AN EGG
AND SPOON RACE. GOOD NIGHT EDWARD ELMER
ELEPHANT. GOOD NIGHT LITTLE E.

January 13, 1977: I noticed the general conditions
more than the children this time, like the rubbish
outside the building and the dust inside. When I washed
the cups the rag looked so grey I couldn't bring myself
to use it. But I suppose they do the best they can,
it isn't their own space, it's only rented during the
day from a boys club. There's no playground and the
children have to play indoors. All but about 20 mins
of the 2 hrs. is 'unstructured' and seems to get out of
hand. I'm afraid they'll get hurt. I can't stand the bad
grammar after about an hour of it - I can't believe I
could be so uptight and pretentious. I feel inadequate
myself because I can't offer Kelly more. I wish he could
go to a good school, but it's hopeless in this area.
I went to the Social Services Dept. and half-righteously
demanded the names and addresses of proper nursery schools.
They just smiled and refused, saying it would be of no
use since all of them had at least a 2 yr. waiting list.

3.603E

Cindy Sherman, İsimli Film Anlatı, 1995

Kadında aranan ideal güzellik

Fransız kadın sanatçı Orlan (Mireille Suzanne Francette Porte), özellikle 1990'lı yıllarda Vücut Sanatı alanında gerçekleştirdiği işlerle ön plana çıktı. 1990 yılında başlattığı 'Aziz Orlan'ın Reenkarnasyonu' isimli projesini hayata geçirmek için birçok estetik ameliyat geçirdi. Orlan'ın gayesi erkek sanatçıların kadında aradığı ideal estetik güzelliğe kavuşmaktı. Buna göre Botticelli'nin Venüs'ünün çenesi, Jean Léon Gerome'un Psyke'sinin burnu, François Boucher'nin

Europa'sının dudakları ve Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa'sının alnına sahip olursa erkek sanatçıların ideal gördükleri güzelliğe ulaşabilecekleri. Bu doğrultuda çok sayıda estetik operasyon geçirdi. Bu operasyonlar naklen olarak dünyanın çeşitli sanat kurumlarında izlendi. Feministler tarafından, kullandığı yöntemler açısından anti-feminist olmakla suçlanan Orlan'a göre bu proje doğaya, programlanmış ve karşı konulamaz DNA'ya ve Tanrı'ya karşı bir mücadele amacı taşıyor: Fotoğraf türünde faaliyet gösteren 1954 doğumlu

Kadın ve çağdaş sanat

Aziz Örlan'ın Reenkarnasyonu, 1990

Orhan (Mireille Suzanne Francette Porte)

Amerikalı sanatçı Cindy Sherman, aynı temayı işlediği fotoğraflardan oluşan diziler halinde üretimde bulunuyor. İlk dizisi olan 'İsimsiz Film Anları'nın ardından 'Arka Ekran Yansımaları'nda televizyonda rastlanan kadın tiplerini, 'Orta Sayfa'da seksi kadın tiplerini, 'Metro İnsanları'nda ise gündelik hayat içinde rastlanan kadın tiplerini konu edindiği fotoğraf dizileri yapan sanatçı, genellikle model olarak kendini kullandı. Bu dizilerde Amerikan toplumundaki şablonlanmış kadın modellerini konu edindi. 1995 yılında New York Modern Sanatlar Müzesi tarafından satın alınan 69 parçadan oluşan

'İsimsiz Film Anları'nda Sherman, 1970'li yılların ikinci sınıf filmlerindeki kadın tiplerini kendi üzerinde yeniden canlandırarak fotoğrafladı. 1911 yılında Fransa'da doğan Louis Bourgeois, 1930 yılında Sorbonne Üniversitesi'ne girerek matematik ve geometri okumaya başladı. 1932 yılında annesinin ölmesi ile matematiği bırakarak resim okumaya karar verdi. Kendisini, resmi bırakıp heykel yapmasına ikna eden ressam Fernand Léger ile tanışması, kadın sanatçının dönüm noktalarından biri. 1938 yılına kadar birçok sanat okuluna devam eden sanatçı aynı

yıl Paris'te Amerikalı sanat tarihçisi Robert Goldwater ile tanıştı ve evlenerek Amerika'ya taşındı. Bourgeois kendini New York'ta Barnett Newman, Ad Reinhardt, Mark Rothko, Jackson Pollock gibi sanatçıların içinde yer aldığı hareketli bir sanat ortamının içinde buldu. Çeşitli sanat okullarında hocalık yapan sanatçının ilk retrospektif sergisi 1981 yılında New York Modern Sanatlar Müzesi'nde açıldı. Bourgeois son yıllarını lezbiyen, gay, biseksüel ve transların eşit haklar elde etmeleri için mücadeleye adadı. Bu doğrultuda 'Marry'e Özgürlük'

Kadın ve çağdaş sanat

Louis Bourgeois, Anne, 1990

Kadın ve çağdaş sanat

Tracey Emin, Yatağım, 1998

Tracey Emin

isimli organizasyona katkı sağlamak için işler üretti. 'Anne' isimli örümcek şeklindeki heykel, sanatçının en çarpıcı işlerinden biri. Ortasında içinde mermerden yapılmış yumurtalar bulunan bir kese yer alan örümcek, çok yakın olduğu annesini genç yaşta kaybetmiş olan heykeltıraşın annesine şükran gösterisi. Annesi İngiliz, babası Kıbrıs Türkü olan 1963 doğumlu Tracey Emin, bir kadın olarak yaşadıklarını sanatına konu edinen bir sanatçı. 13 yaşında

Tracey Emin, 'Yattığım Herkes, 1963-1995', 1997

tecavüze uğramış olması, 18 yaşında hamile kalıp kürtaj yaptırması, uyuşturucu ve alkol bağımlılığı, yaşadığı ilişkiler onun özellikle ilk işlerini şekillendiren ayrıntılar: Charles Saatchi'nin 1990'lı yıllarda ortaya çıkarttığı 'Genç İngiliz Sanatçıları' grubunun önemli üyelerinden olan Emin'in ilk işlerinden biri 1997 yılında gerçekleştirdiği, içinde birçok ismin yer aldığı bir çadır olan 'Yattığım Herkes 1963-1995'. Sanatçı 1998 yılında 'Yatağım' adı altında boş içki şişeleri, kullanılmış

prezervatifler, pedlerle dolu olan kendi dağınık yatağını sergiledi ve bu işi ile çağdaş sanatın en önemli ödülllerinden biri olan Turner Ödülü'ne aday oldu. 'Strangeland' isimli otobiyografisinde babası ile yaptığı Türkiye seyahatine, özellikle Konya kısmına önemli yer veren Emin'in birçok kitabı, heykeli, videosu, fotoğrafı ve resmi bulunuyor. 2007 yılında Kraliyet Sanat Akademisi'ne üye seçilen Emin, günümüzde İngiltere'nin en ünlü sanatçıları arasında yer alıyor.

Çağdaş sanatta

küratörler, büyük sergiler, bienaller ve sanat fuarları

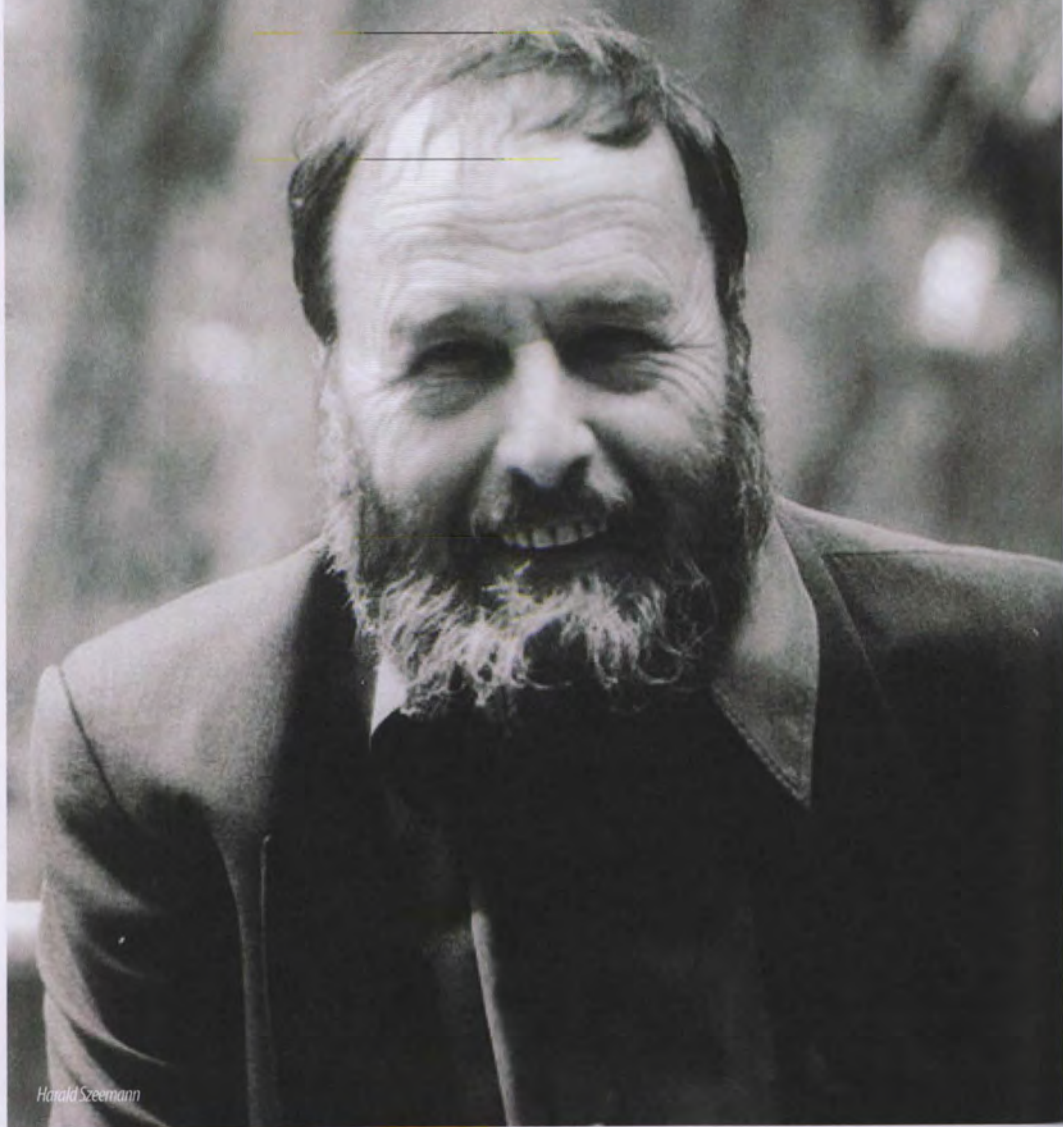
Küratör kavramının günümüzdeki anlamının 1960'lı yılların sonlarından itibaren şekillendiği söylenebilir: İsviçreli küratör Harald Szeemann'ın (1933-2005) 1969 yılında düzenlediği 'Tavırlar Forma Dönüşünce' isimli serginin ardından bağlı olduğu kurumdan zorla istifa ettirilmesi yoluyla kovulması, küratörlük tarihi açısından bir dönüm noktası oldu. Szeemann, arkeoloji ve gazetecilik okuduktan sonra, aktörlük yaptı ve sahne tasarımları kurguladı. 1957 yılından itibaren sergiler düzenlemeye başlayan Szeemann, 1961 yılında direktör olarak çalışmaya başladığı Bern'deki Kunsthalle'de 1969 yılına kadar yenilikçi sergiler ortaya koydu. 1968 yılında Christo ve Jean Claude'un ilk büyük projeleri olarak Kunsthalle binasını paketlemesi bu sergilere çarpıcı bir örnek. Szeemann'ın düzenlediği, Avrupa'daki ilk büyük Post-Minimalist ve Kavramsal Sanat sergisi, alt başlığı 'İşler, Kavramlar, Süreçler, Durumlar, Enformasyon' olan 'Tavırlar Forma Dönüşünce', sergileme pratiklerinin metodolojisi açısından tarihi bir önem taşıdı. Bu sergi için Szeemann işleri seçmedi, sanatçıları davet etti. Sanatçılar davet üzerine Szeemann ile yaptıkları görüşmelerden sonra işlerini ürettiler. Gerek sergileme biçimi gerek sanatçıların işleri, yerel sanat ortamı tarafından garipsendi. Uluslararası bir sergide neden İsviçreli sanatçıların az temsil edildiği sorgulandı. Szeemann, sert eleştirilere uğradı. İsviçre gazetelerinde 'Sanat sonunda öldü mü?', 'Sanat tapınağında skandal', 'Aptallık' gibi

Harald Szeemann, Documenta Hazırlığı, 1972

**Küratörler, büyük sergiler,
bienaller ve sanat fuarları**

Harald Szeemann

manşetler atıldı. Kendisine küratörden ziyade sergi yapıcısı diyen Szeemann'ın, Kunsthalle Bern'deki görevinin sonlanması ile sanat tarihinde ilk kez bağımsız küratör kavramı ortaya çıktı. Bağımsız küratör, bir serginin fikir olarak ortaya çıkışından sona ermesine dek bütün ayrıntılarından sorumlu olan kişidir. Szeemann, 'Tinsel Misafir İş için Ajans' isimli, yalnızca kendisinin yer aldığı bir ajans kurarak sergiler üretmeye başladı. 1972 yılındaki 5'inci Documenta, 1980 yılındaki Venedik Bienali kapsamındaki, yalnızca genç sanatçıların katıldığı 'Aperto', 1999, 2001 yıllarındaki Venedik Bienalleri Szeemann'ın ürettiği sergiler arasında sayılabilir. Günümüzdeki küratörlük kavramının şekillenmesindeki önemli isimlerden biri de Pontus Hultén (1924-2006). 1960 yılında Stockholm'deki Modern Sanat Müzesi'nin direktörlüğüne getirilen Hultén, burada gerçekleştirdiği sergilerle çağdaş Amerikan Sanatı ile Avrupa sanatı arasında bir bağ kurdu. 1962 yılında düzenlediği, Robert Rauschenberg, Jasper Johns, Alfred Leslie ve Richard Stankiewicz'in eserlerinin sergilendiği 'Dört Genç Amerikalı Sanatçı' ve 1964 yılında gerçekleştirdiği 'Amerikan Pop Sanatı' bu sergilerle örnek olarak gösterilebilir: Hultén, 1973 yılında Modern Sanat Müzesi'ndeki görevini bıraktı ve 1977 yılında Paris'te açılacak olan Georges Pompidou Merkezi'nin kurucu direktörü oldu. Hultén'in bu kurum altında organize ettiği, Batı sanatı bağlamında Doğu ile Batı ilişkisine dair 'Paris-Berlin', 'Paris-Moskova', 'Paris-New York', 'Paris-Paris' isimli büyük sergiler, sergileme pratiklerinin tarihi açısından birer dönüm noktası oldu. Bu sergilerle Hultén, bir serginin klasik anlamda, estetik bir gösteriden ziyade bir bilgi üretme mekanizması olabileceğini gösterdi. Nitekim bu sergilerde yalnızca sanat eserleri değil, filmler, dokümanlar da

Paris-New York Sergisi Afisi, 1977

sergilenerek çok disiplinli bir anlayış benimsenmişti. Sergiler için hazırlanan 1000 sayfaya yakın kataloglar da bilgi üretilmesine yönelik özenin göstergeleridir. Hultén'in maksadı yalnızca geleneksel anlamda sergi yapmak değil, bir bellek oluşturmak, bilgi üretmektir. Günümüzdeki küratörlüğün önemli özelliklerinden biri olan sanat alanının genişletilmesi yoluyla bilgi üretmenin ilk örneklerini Hultén ortaya koydu. Harald Szeemann, Pontus Hultén gibi isimler, 1970'li yıllarda ortaya koydukları yeniliklerle günümüzdeki küratör kavramı şekillendirdiler. 1989 yılında Paris'te gerçekleştirdiği 'Dünyanın Büyücüleri' başlıklı sergi ile Jean Hubert Martin de bu dönemin önemli aktörlerinden oldu. Martin'e göre bütün sergiler dünyanın en az yüzde 80'ini dışlamaktaydı. Fransız küratörün derdi, bu dışlananları da kapsayan bir sergi oluşturmaktır. Ayrıca antropoloji ile sanat tarihini birleştirmesi açısından da bu sergi 20'nci

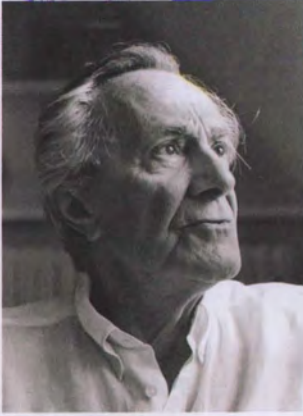
Küratörler, büyük sergiler, bienaller ve sanat fuarları

yüzyılın en önemli sergilerinden biri olma özelliği gösteriyor. 1990'lı yıllarda birer misyon taşıyan, sanat alanının kurumsallaşmış **gelenekselliğine** karşı duruşu olan Documenta, Manifesta gibi büyük sergiler ve çeşitli bienaller küratörlerin, çağdaş sanat alanına yön veren yaratıcılıklarına vesile olmaya devam ettiler. **İlki 1955 yılı olmak** üzere beş yılda bir Almanya'nın Kassel kentinde gerçekleşen Documenta Sergisi'ni İkinci Dünya Savaşı sonrası Almanya'nın yeniden inşası ile, dört yılda bir gerçekleşen Manifesta'yı Berlin Duvarı'nın yıkılışının ardından ortaya çıkan yeni Avrupa ile, Havana Bienali'ni Üçüncü Dünya ile, Gwangju Bienali'ni Güney Kore'nin demokratikleşmesi ile ilişkilendirmek mümkün. Keza İstanbul Bienali'nin de 1989 sonrasında şekillenen dünyada İstanbul'un değişen konumu içinde olgunlaştığı söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında sanatın merkezinin New York'a kaymış olduğuna dair genel bir kanı söz konusu olmakla beraber çağdaş **sanat alanında** belirleyici rol oynayan küratörlerin çoğunluğunun Avrupa kökenli olması, önemli sergilerin büyük kısmının Avrupa'da gerçekleşmiş olması ilginç bir nokta. Bu noktada Avrupa'daki kâr amacı gütmeyen kamu kurumlarının yenilikçi fikirlere açık olmasının önemi ortaya çıkıyor. Yenilikçiliğin daha fazla ziyaretçi çekme doğrultusunda bir pazarlama aracı olarak kullanılmasından ziyade, sanatsal üretimde farklı boyutların keşfedilmesine yönelik bir imkân olarak değerlendirilmesinde Avrupa'daki kamu kaynakları önemli rol oynadı. Örneğin aslen filozof ve Postmodernizm'in teorisyeni olan Jean François Lyotard'da **1985 yılında Paris Georges Pompidou Merkezi'nde** deneyisel bir sergi düzenlemesine olanak tanıdı ve kurumun o zamana kadar bir sergi için harcadığı en büyük bütçe 'Les Immatériaux' başlıklı bu sergi için

harcandı. Sergi, ziyaretçi sayısı açısından başarısız olmasına karşın yenilikçi içeriğiyle sergiler tarihinde **tartışmasız** bir yer edindi.

1980'li yılların sonundan itibaren müze kurumuna ve geleneksel sergi anlayışına bir alternatif olarak gelişen bienaller ve büyük çaplı uluslararası sergiler; günümüz sanat ortamındaki belirleyici konumunu sanat fuarlarına kapırdı. Ülkelerden çok kentlerin ön plana çıktığı 1990'larda bienaller, bir kenti uluslararası ortamda görünür kılmak, kentin kültürel sermayesini artırmak için bir araç olarak değerlendirildi ve bu yüzden sayıları birkaç yıl içinde dünya çapında 100'ün üstüne çıktı. Bugün kentler için, görünürlük doğrultusunda bienallerden ziyade sanat fuarları daha iyi birer araç. Uluslararası çağdaş sanat ortamında, sanat fuarlarının belirleyiciliği son dönemde oldukça arttı. Sanat fuarlarının yapısı itibarıyla daha dinamik olması, birkaç gün içerisinde tamamlandıkları için etkinlik açısından yoğun olmaları, sermayeye, nispeten gelir seviyesi yüksek kesimlere hitap ettiği için, basında cemiyet ve ekonomi sayfaları için de cazip olması ve müşterileri çekmek için ilgi çekici, sansasyonel etkinliklere ev sahipliği yapması nedeniyle bu organizasyonlar gündeme oturuyorlar: Oysa bienaller veya uluslararası büyük sergiler haftalarca sürmekte, gün geçtikçe dinamizmini kaybetmekte ve genellikle sanat alanı dışında başka bir alana hitap etmemekte, dolayısıyla birkaç gün sonra gündemden düşmektedir. Son yıllarda bienallerin etkisinin sanat alanı dışına çıktığı ve gerçekleştikleri kente turistik bir değer kattıkları görülüyor; lakin sanat fuarlarının cazibedici taraflarının yanında bu özellik sönük kalıyor.

Uluslararası çağdaş sanat alanında sanat fuarlarının gün geçtikçe dünyanın çeşitli coğrafyalarına dağıldığı görülüyor. İngiltere'de gerçekleşen

Jean François Lyotard

Jean Hubert Martin

Pontus Hulten

'Frieze Art Fair', Almanya'da organize edilen 'Art Cologne', Fransa'da düzenlenen 'FIAC – (Foire Internationale d'Art Contemporain)', İsviçre'de açılan 'ArtBasel' Avrupa'daki sanat fuarları arasında en prestijliler arasında yer alırken Amerika'da düzenlenen sanat fuarları arasında 'The Armory Show Contemporary' ve 'ArtBasel Miami Beach' ön plana çıkıyorlar. Avrupa ve Amerika dışında Çin'in özerk bölgesi Hong Kong'da gerçekleşen 'Hong Kong International Art Fair' ve Dubai'de düzenlenen 'Art Dubai' Asya kıtasının önde gelen sanat fuarları. Dünyada düzenlenen ilk sanat fuarı 1967 yılında Almanya'nın Köln kentindeki 'Art Cologne' oldu. Fuarın başarısı üzerine, İsviçre'de alternatif olarak 1970 yılında 'ArtBasel' organize edilmeye başlandı ve bunu 1973 yılında Fransa'da 'FIAC' izledi.

2000'li yıllarla birlikte sanat fuarlarının sayısında artış gözüküyor: 2000 yılında düzenlenmeye başlayan 'The Armory Show Contemporary', 2003 yılında ilki gerçekleşen 'Frieze Art Fair' dönemin yeni ve prestijli sanat fuarları. Çağdaş sanat piyasasının küreselleşmesi, farklı coğrafyalardaki sermaye gruplarının bu piyasaya ilgi göstermesi, sanat fuarı konseptini Batı merkezli

olmaktan çıkarttı. Ortadoğu piyasasına seslenen 'Art Dubai' 2007 yılında, Uzakdoğu piyasasına hitap eden 'Hong Kong International Art Fair' ise 2008 yılında faaliyete başladı. Sanat fuarlarının sponsorları incelendiğinde, genellikle finans sektörünün ön plana çıktığı görülüyor. Günümüzde Deutsche Bank 'Frieze Art Fair' ve 'Hong Kong International Art Fair'in sponsorluğunu yaparken, İsviçre merkezli UBS 'ArtBasel' ve 'ArtBasel Miami Beach'in sponsorluğunu üstleniyor. 'Art Dubai'nin sponsorluğunu ise Dubai merkezli finansal yatırım şirketi The Abraaj Group yapıyor.

Çağdaş sanat alanında bienaller ve büyük sergilerin yerini sanat fuarlarının alması küratörlerin belirleyici rolünün azalmasına yol açtı. Zira sanat fuarlarına katılacak olan sanatçıları küratörler değil galericiler seçiyor. Küratörlerin yerini galericilerin almasının, sanatın içeriği yönünden nasıl sonuçlar doğuracağını ise zaman gösterecek. Lakin sanatsal kaygılardan ziyade, eserin satılabilirlik kapasitesinin ön planda olacağı çok açık. Küratörlerin şekillendirdiği sanatsal zemin yerini, piyasanın hüküm sürdüğü, kavramsalıktan ziyade geleneksel sanat anlayışının güzellik temelli estetik değerlerine önem veren bir zemine bırakabilir:

Marina Abramović ve Ulay, Nefes Alıp Nefes Verme, 1977

Çağdaş sanat

Hakkında Bilmeniz
Gereken Her şey

TEMPO